actualitatea literară

nr. 100, anul XI

martie 2020

revistă a unirii scriitorilor din România

www.actualitatealiterara.ro

Nicolae SILADE:
Despre gânduri, gândire, lumină și bineînțelesuri

Remus Valeriu GIORGIONI:
Condiția scriitorului (Turnul din Pisa sprijinit cu o pană)

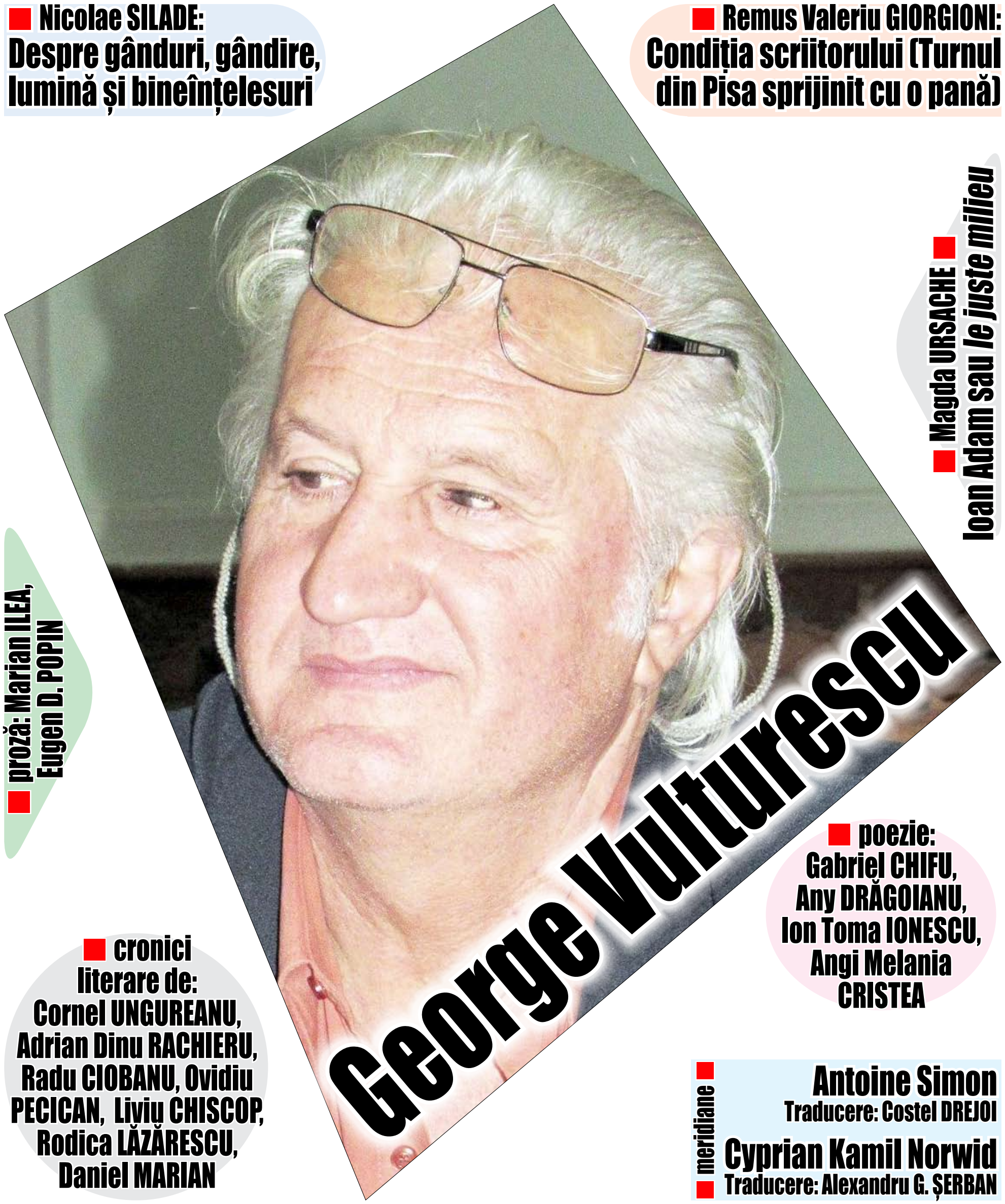

George Vulturescu

Magda URSACHE
Ioan Adam sau *le juste milieu*

proză: Marian ILEA, Eugen D. POPIN

poezie: Gabriel CHIFU, Any DRĂGOIANU, Ion Toma IONESCU, Angi Melania CRISTEA

cronici literare de: Cornel UNGUREANU, Adrian Dinu RACHIERU, Radu CIOBANU, Ovidiu PECICAN, Liviu CHISCOP, Rodica LĂZĂRESCU, Daniel MARIAN

meridiane

Antoine Simon
Traducere: Costel DREJOI

Cyprian Kamil Norwid
Traducere: Alexandru G. ȘERBAN

Editorial

Nicolae SILADE

Despre gânduri, gândire, lumină și bineînțelesuri

Știu că am mai scris despre gânduri și gândire, dar cred că e bine să detaliem puțin. Mă întrebam atunci de unde vin gândurile care ne vin. Aș spune acum că ele, gândurile, ne vin dintr-o lume a gândurilor în care am fost determinați să fim, prin educație, cultură (mitologie, religie, filozofie, psihologie, astronomie etc.) sau pur și simplu prin manipulare. Dacă omul vine în lume după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, odată ajuns aici e făcut după chipul și asemănarea omului. Și începe să gândească. Se pare însă că și în lumea gândurilor există o anume ordine, cum există de fapt în întregul univers. Vreau să spun că nu toate gândurile din lumea gândurilor ne vin deodată, ca o mare revelație, ci pe rând, gând după gând, în funcție de ce și cum citim. Ceea ce înseamnă că la începutul gândirii stă cuvântul, după cum tot cuvântul poate să stea și la finalitatea unei gândiri. Dar ceea ce mi se pare mai interesant și mai miraculos este modul în care gândurile care ne vin se așează frumos în memoria noastră și rămân acolo. Și dacă nu toate gândurile din lumea gândurilor ne vin deodată, nici noi nu vom ajunge într-o clipă la toate gândurile din lumea gândurilor, ca într-o mare iluminare. Orice avalanșă de gânduri poate fi fatală pentru creierul uman, după cum orice efort supraomenesc de a gândi duce tot acolo. Cunoaștem cazuri: Pascal, Nietzsche etc. E bine, așadar, că lucrurile sunt așa cum sunt și că, prin gândire, ajungem la cunoaștere, dar asta nu înseamnă că ajungem automat și la marea revelație, la marea iluminare. Una e să cunoști multe, foarte multe și cu totul alta să înțelegi, să bineînțelegi, cum îmi place mie să spun. Pentru asta e nevoie de o lumină călăuzitoare spre lumină, pe care o primesc din start cei cu sufletul curat, cei smeriți, cei iubitori, cei care suferă. Nu degeaba spunea Eschil: „A suferi spre a înțelege!”. Iar cel care înțelege, cel care bineînțelege este ca un nou-născut, care aduce bucurie și lumină în orice familie: „Dacă nu vă veți face ca niște copilași, cu niciun chip nu veți intra în Împărăția cerurilor” (Matei 18:3). Iată că am ajuns, astfel, la locul de pornire. Și dacă apogeul tuturor lucrurilor e contrariul lor, apogeul gândirii este a nu mai gândi. Păi când iubirea mișcă sori și stele, mai are vreun rost să gândești?

Iată-ne ajunși la numărul 100, un eveniment pe care am fi dorit să-l sărbătorim împreună cu voi, cu toți: cititori, colaboratori, redactori, tipografi și susținători. Pentru că datorită vouă am reușit să facem din „încă o revistă” o publicație cu adevărat a unirii scriitorilor din România, iar pentru asta vă mulțumim. Și sperăm că tot datorită vouă „Actualitatea literară” va fi în actualitatea literară și de acum înainte.

■ ilustrațiile numărului ■

Ilustrăm acest număr cu lucrări semnate de Ana Miljković, doctorand al departamentului de pictură din Beograd, membru al ULUS (Association of fine artists of Serbia), ULUK (Association of fine artists din Kruševac) și al Association of mosaic art din Sardinia.

Condiția scriitorului (Turnul din Pisa sprijinit cu o pană)

Remus V. GIORGIONI

Am descoperit această frumoasă metaforă a fragilității în ilustrația unei coperți: cartea lui Vitalie Ciobanu *Revanșa literaturii...*, apărută anul trecut la Chișinău. În vremea tinereții mele se spunea că bărbatul este „dator” să curteze toate femeile din jur. Și se mai spunea - sugestiv, dar decent - că o femeie frumoasă (dar cinstită) este ca turnul din Pisa: mereu se înclină, dar niciodată nu *cade*.

Acuma ce crezi mata, Cetitoriule, că vrea autorul să spună prin toate acestea și cele ce vor mai urma?... Un ditamai turnul care de la construcție *locuiește* o stare precară este un minunat simbol al condiției de scriitor. Condiție pe care o „atacă” – venind în sprijinul nostru – Dan Stanca într-un eseu remarcabil din „România literară” numărul 10/a.c.

De fapt, cum îi stă în obicei, D.S. începe cu o întrebare filosofică, de mare încărcătură existențială: Cine sunt eu (dacă mai sunt), fiindcă (mi se pare că) nu mai știu să trăiesc. Dar cele trei etape pe care le decelează eseistul în clădirea unei personalități auctoriale: *iubirea de sine - ura de sine - uitarea de sine* s-ar putea potrivi oricărei personalități umane, în dinamica ei. Un om de litere-artă, de când vine pe lume pune în lucru o *virtute a inacțiunii*: solitudinea (solipsismul?), pasivitatea și detașarea; care se manifestă prin gestație, reculegere, contemplație. Scriitorul adevărat este un ins „pasiv”, nu un spirit practic - adeseori chiar „cu capul în nori”...

Dar această liniște elocventă devine în curând asurzitoare: în clipa lansării cărții, premierei sau vernisajului. „Inspirația mută de la capătul reculegerii” - l-am citat pe Sorin Lavric, din aceeași revistă, alt număr - se transformă curând într-o revelație relevantă, când omul de cultură/ artă ne pune în față *produsul finit*. Extrapolând la întreaga umanitate, procesul acesta are la capăt „profunzimea tăcută a insului copt” - cum zice amintitul S.L. în același articol de la rubrica lui din „R.l.”. Iar omul-pomul copt nu are nevoie de nici o reclamă, nu duce lipsă de consumatori: toți năvălesc pe el!

Revenind la cele trei etape (sau faze) amintite mai sus: prima s-ar traduce prin puseul narcisiac al oricărui ins care se simte *ales* - în speță scriitor, narcisism care generează orgoliul auctorial, mândria ca iubire de sine. Dacă nu intervine însă etapa a doua, viitorul scriitor e un om pierdut, se va lăsa îmbătat de succese ieftine, în goana după o glorie mundană, precară. Aici Apostolul Pavel are și el un cuvânt de spus: „Nimeni să nu aibă față de sine o părere mai înaltă decât se cuvine, ci păreri cumpătate.” Iar Dan Stanca este de părere că singura salvare a omului care se (prea) iubește pe sine este „uciderea” eului, prin exercitarea urii de sine. (Avem aici iarăși un concept creștin: omorârea eului/egoismului firii noastre pământești este absolut necesară pentru a produce necesara smerenie.) Nu trebuie însă să eludăm din ecuație acea *selfestime*, fără de care individul uman lipsit de încredere în forțele proprii poate cădea într-o lamentabilă și fatală depresie.

...Și iată ultima etapă: uitarea de sine. După ce ți-ai venit în fire omorându-ți firea e(go) ul propriu - tendințele de autoaugmentare care duc doar către megalomanie, o „egolatrie despotică” - , eul astfel reconstruit este un om nou, de tip creștin. Facem deosebirea necesară, fiindcă nașterea „omului nou de tip comunist” a eșuat lamentabil-iremediabil, iar „supraomul” nietzschean nu e decât o făcătură fantezistă, un soi de drac apărut dintr-o lume ideală și pe jumătate născut într-o lume materială. (La această transformare radicală se referă probabil prorocul, când spune despre evrei, din partea lui Iehova: „Voi lua de la ei inima de piatră și le voi da o inimă de carne”.)

Și iată concluzia - întrebarea pe care eseistul Dan Stanca și-o pune-n finalul eseului său. El se întreabă cu mare justificare: *CUM va scrie/ CE va scrie/ (dacă VA MAI scrie!)* autorul pe care l-a domolit ura și uitarea de sine. „Oare asumarea acestei trepte presupune neapărat revenirea la o artă sacră?”, se întreabă autorul; iată o întrebare mai mult retorică și cu valoare de aspru deziderat. În orice caz, ea exprimă o mare dorință, propensiunea pentru un astfel de ideal decelându-se în toată opera lui Dan Stanca.

Aș încerca aici să vin în sprijinul ideii, evocând două proze citite de mine recent: *Miezul lucrurilor*, roman de Graham Greene și *Consolarea*, o nuvelă amplă de Alice Munro. În primul avem un caz de conștiință: un polițist, „bun catolic” (participa regulat la liturghie și se împărtășea împreună cu consoarta), se simte constrâns către sinucidere. Din două motive: el, ireproșabilul, incoruptibilul ajunge corupt de împrejurările vieții; iar al doilea: iubește două femei și nu vrea s-o nedreptățească pe niciuna. În nuvela canadiencei, un profesor ateu, căzând pradă unei necruțătoare boli fatale, în înțelegere cu soția, se sinucide. Acum, diferența dintre cei doi sinucigași: primul încearcă să șteargă orice urmă, falsificând însemnările din jurnalul zilnic - al doilea, în loc de orice mesaj de adio, lasă un bilet cu o poezie batjocoritoare la adresa lui Dumnezeu și a credincioșilor.

Iar, spre a termina ciclic (vasăzică, tot despre un turn), am găsit următoarea pericopă bilică, un cuvânt folositor pentru noi toți în împrejurări grele ca acestea pe care le traversăm acum: „Pentru că zici: *Domnul este locul meu de adăpost!* și faci din Cel Preaînalt turnul tău de scăpare, de aceea nici o nenorocire nu te va ajunge și nici o urgie nu se va apropia de cortul tău” (Psalmul 91:9-10; ediția Cornilescu).

Suntem de părere că avem aici un „Turn” mult mai drept și mai înalt decât cel din Pisa. Și încheiem cu un fragment din liturghie, care îi vine ca o mănușă ideii: Pace ție, scriitorule, carele ești în același timp cititor!

Remus Valeriu Giorgioni

Mărirea și Marea, legendă

Prezența Măririi pe miriștea vălurită –
Marea, îngândurările sale regale –
Luna pe ape – lumina
unui soare în asfințit...
Toate acestea ar trebui să ne dea de gândit!

În timp ce Marea-i o încântare
pentru lumea aceasta naufragiată, un cânt
(noi, muritorii de rând, marinari de apă dulce
în voia valurilor în derivă
alături cu marea printre stele vibrând) -
Autoritatea Portuară Supremă apasă covârșitor
asupra numelui ei
(Marea, o lungă legendă; Iehova - Cuvânt)

Iar cântecul acesta neîntrerupt
de talazuri, freamătul apei în multiplele iazuri
e-un dor nerostit după marile începuturi
de care ne tot depărtăm
de mână cu marea
ca-ntr-o derivă de fluturi

Retrospective: La mulți ani, «Actualitatea literară»!

Cornel UNGUREANU

Nu numai revista dumneavoastră, ci şi eu trăiesc o aniversare: la 1 ianuarie 2020 s-au împlinit cinci decenii de când lucrez la revista Orizont. Primul gând, ca responsabil al sectorului de critică literară, a fost legat de literatura Provinciilor: consacrarea venea de la Centru, de ce n-am acorda mai multă atenţie provinciilor? Sorin Titel de la Timişoara, George Bălăiţă de la Bacău, D.R. Popescu de la Cluj erau scriitori care exprimau Banatul, Moldova, Ardealul.

Lugojul păstra vie amintirea lui Nicolae Breban, deşi nu-şi mai amintea cum se cuvine de Anişoara Odeanu, dar cei doi exprimau capitole întinse din «literatura de azi». *Imediata noastră apropiere* (1980) schiţa o geografie literară a Banatului şi anunţa o Geografie literară a României. În 1988 aveam gata *Imediata noastră apropiere*, volumul al doilea, care schiţa o Geografie literară a Europei Centrale, cu accente asupra literaturii din Banat. Un capitol întins se deplasa asupra literaturii din Banatul de Munte, cu pagini multe consacrate lui Tata Oancea. Nu ştiu de ce am evitat nume importante ale Bana-tului «de munte». Bănuiala că există o «lume secretă», societăţi secrete cu personalităţi importante a stimulat un şir de scriitori care, după 1989, puteau să se exprime. Cartea lui Gheorghe Jurma, *Conspiraţia universală. Câte ceva despre francmasonerie şi despre zodia lumii de azi*, Reşiţa, Editura Timpul, 1994, anunţa o direcţie a cercetării care putea recupera nume, cărţi «interzise». Mult mai departe a mers Radu Cernătescu, poet laureat odinioară, eseist cu o viteză de cercetare şi cu arhive noi, greu accesibile.

Cu o imagine inedită asupra literaturii române, din ultimele două secole. Surpriza – încă o surpriză – ne vine din partea lui Ionel Bota, poet, ese-ist, critic literar care anunţă volumul «În crugul celor cinci lumi». Nu ştim dacă a apărut volumul. N-am citit decât un fragment, pe de-a-ntregul edificator: **Oraviţa, un oras al masoneriei uni-versale,** o «carte» care descoperă alt centru al lumii «româneşti». Istoricul Ionel Bota face o istorie a ţinutului, în premieră. Selectăm:

„Ferdinand Kolowrat-Krakowsky, consilier al împărătesei Maria Theresia, pentru a inspecta situaţia comunităţilor din Banatul Montan. Krakowsky, mason, obţine pentru „o lojă locală" statutul de lojă obedientă celei din Viena, amintită mai sus. Aşadar, anul *1741*, al prezenţei lui Krakowsky, poate fi considerat ca *data primei menţiuni documentare a masoneriei pe teritoriul Oraviţei şi în Banatul Montan*. Un alt an important este 1751, când patronul Fabricii de Bere din Ciclova Montană, *Mathias Fischer*, este iniţiat – mai mult ca sigur prin medierea lui Krakowsky – în aceeaşi lojă vieneză".

S-a scris mult despre Fabrica de Bere de la Ciclova Montană – cred că şi eu am scris despre familia Fischer. Pot să observ că nu ştiam, totuşi, prea multe, despre Mathias Fischer. Ne ajută din nou Ionel Bota:

„El avea şi recomandarea lui *Jean-Baptiste Marie Ragon*, venerabilul lojii corespondente din Constantinopol, patronul schelei comerciale din Palanka, la Dunăre. Acest Fischer, împreună cu *Peter Eirich senior*, patronul Hotelului „Kaiser Karl" (ulterior numit „Coroana Ungară", în vremea fiului său, Peter Eirich junior, trăitor între 10 iunie 1760-25 februarie 1817), pun bazele unui *Capitol masonic „Die Rosenkräntz chevallierre"*, în 1752, devenind Areopag în 1756 cu titulatura *„Freischützen-Corps"*, în obedienţa *Lojii „Saint Andreas zu den Drei Seeblätten", din Berlin,* după 1767. Până la acea dată, Areopagul orăviţean se afla în garanţia venerabilului Pro Mare Maestru al lojii vieneze,*von Hechengarten*, prezent mai mulţi ani în Oraviţa, în virtutea funcţiei sale civile, aceea de consilier imperial în problemele Direcţiunii Montanistice şi Tezaurariatului Minier".

„În 1 iulie 1919, medicul *Ioan Ţeicu*, amic cu venerabilul lojii pariziene „Ernest Renan", *Marcek Huart*, intermediază primirea lui *Alex. Vaida-Voevod* în lojă. După refacerea statului naţional, *Maximilian Knoblauch*, *Liviu Cigărean*, *Mihail Gropşianu*, *Toma Boată, Emanoil Ciulei* şi *Victorian Cucu* iau parte la *fondarea Lojii România Unită*, convocaţi de I. Pangal. Knoblauch şi *Carol de Sebestyen* vor lua parte la *Congresul Masonic Internaţional de la Geneva*, între 19-23 octombrie 1920. Ilie Trăilă şi *Dănilă Iliţiescu* sunt prezenţi, la 29 decembrie 1923, la *Adunarea Generală a Masoneriei Naţionale Române*, organizată la Bucureşti. *D. Didoi* este ales în comisia financiară a Marii Loji Naţionale din România, în ianuarie 1925. În vara 1929 Marele Orient al României, prin *Leo Salzmann*, secretar, vrea să-l atragă pe *Sim. Sam. Moldovan. Iulian Peter*, cu rol important în sprijinirea şi concretizarea ideii de judeţ cărăşan cu reşedinţa la Oraviţa, este onorific în Loja „Kosmos" şi are gradul 18, în 21 ianuarie 1930, în cadrul. Federaţiei Lojilor Simbolice de Rit Ioanit, atunci întemeiată iar S. Feldmann este prim-mare veghetor la alegerea Consiliului Ordinului Marelui Orient al României, în 6 aprilie 1930. Puţin se ştie de şedinţa din *octombrie 1930, a 50-a Adunare Generală a Masoneriei Naţionale Române*, aniversând intervalul activităţilor de la 1880 la 1930".

Informaţii extraordinare, fiindcă, ne explică domnul Bota, vin şi din Familie:

„Din registrul de semnături avem păstrată de bunicul nostru, *Nicolae Bota* din Bucium-Şasa, şi el şi părintele nostru *Anton Bota*, amintitori odihnei în Orientul Etern, prima filă unde distingem, între semnatari, pe Mihail Sadoveanu, Ioan Pangal, Iulian Peter, I. T. Ulic, G. Demetrescu, L. Cigărean ş. a."

Scriam despre Ionel Bota în **Literatura Banatului,** fără să ştiu de Familia Bota şi nici de „Oraviţa, oraş al masoneriei universale": **Ionel Bota s-a fixat de vreo trei decenii în Oraviţa** şi, fiindcă a publicat multe cărţi inegale, monografii în care grila teoreticianului permitea avalanşa unor superlative şocante pentru cititorul liniştit, s-a trecut prea uşor peste volumele sale de poezie: vii, cu partituri expresioniste citabile, cu viziuni deloc comune autorilor de serie din preajmă. Importante sunt cercetările lui Ionel Bota asupra spaţiului orăviţean. Seria **Oraviţa. Studii şi documente** sau **Caietele Mitteleuropa** („I: O contribuţie la istoria comunităţii ebraice din Banatul Montan 1650- 1950") sunt ale unui istoric remarcabil care descoperă perso-naje, locuri, evenimente. Uitate. Ionel Bota stăruie în arhive şi a rămas între arhivele instituţiilor din Oraviţa, abandonate de cărturarii preocupaţi doar de Centru. Bibliografiile reuşesc uneori să depăşească paginile broşurilor pe care autorul ni le propune. Pe o pagină descoperim liste de instituţii şi de publicaţii patronate de Ionel Bota. **Mitteleuropa** face parte din grupul de publicaţii „Caraşul". Iar din Grupul de publicaţii „Caraşul" mai fac parte **Foaia Oraviţei, Caraşul, Opinia noastră, Accente, Accente rebusiste, Accente muzi-cale, Actualitatea cărăşeană, Et-hos, Generaţii, Teiul, Studii de muzeologie şi muzeografie locală, Mitteleuropa, Oraviţa. Studii şi do-cumente muzicale.** Ultimele şapte sunt înfiinţate după 1989, probabil de către Ionel Bota sau cu participarea lui Ionel Bota. Pe alte pagini descoperim numeroase dedicaţii care omagiază cărturarii preocupaţi de Oraviţa, de la Sim. Sam. Moldovan la colegii de bătălii culturale a autorului. Sub semnătura lui Ionel Bota au mai apărut primele trei volume din **Istoria teatrului vechi din Oraviţa. O instituţie culturală românească din Mitteleuropa**. „Puse laolaltă, cele trei volume... certifică un solid istoric şi o contribuţie importantă la istoria culturii româneşti şi central-europene", scrie Gheorghe Jurma în prefaţa volumului al treilea. Şi aceste volume sunt, însă, greu de procurat. Poet bine aşezat într-o generaţie literară de succes, Ionel Bota trebuie să-şi adune cercetările într-un singur volum - într-o carte a bibliotecilor. Cu **Monografia oraşului Oraviţa,** Ionel Bota iese dintre fascicule cu o cercetare fundamentală, cu observaţii esenţiale asupra istoriei, dar şi asupra tipologiei locale".

Vreau să subliniez că există întotdeauna cărţi fundamentale... care trebuie să vină. Pe care le presupunem. Aniversând **Actualitatea literară**, vreau să arăt că e una dintre puţinele publicaţii care ne atrag atenţia asupra cărţilor „care trebuie să vină".

poeme în proză

pixeli (12)

„Căci a Ta este Împărăția
Căci a Ta este
Viața este"
(T. S. Eliot / Oamenii găunoși)

țipetele pescăruşilor la ora şapte dimineața când te întorci cu fața spre răsărit şi răsăritul îşi întoarce înspre tine fața şi briza mării ca un dar ca o binecuvântare şi lumina ca o minune ce naşte minuni şi ziua ce creşte în intensitate şi iluminatul public încă activ zborul unui avion ce survolează imensitatea şi huruitul trenului ce părăseşte gara plin de nostalgia celor ce pleacă

în echilibru cu exaltarea celor ce vin la mare în mare pe mare în vila portocalie lângă care se frunzăreşte un palmier solitar în această împărăție a mării în această mare împărăție lenevim şapte zile din şapte în aşteptarea împăratului în aşteptarea apusului a unui nou răsărit lenevim şapte zile din şapte deslușind semnele vremii şi vremurile de muuultă vreme însemnate

când telefoanele inteligente ne mint vederea ne-nșeală şi înțelepciunea vine prin credință după un lung sacrificiu de sine dar între viața de zi cu zi şi viața adevărată e viața celor duşi de mult e infernul lui dante purgatoriul şi paradisul şi în toate peste toate e dragostea atotstăpânitoare dragostea atotvindecătoare iubirea care mişcă sori şi stele şi între ele această împărăție

a mării această mare împărăție unde lenevim şapte zile din şapte nicio zi mai mult nicio zi mai puțin în aşteptarea împăratului care vine din noi prin noi şi pentru noi cei duşi de mult din lumea celor duşi de mult în lumea celor care vin şi pleacă şi rămân cum rămâne cuvântul în cuvânt şi piatra în piatră pe o stâncă deasupra căreia tu mereu te înalți din eternitate în eternitate

Nicolae SILADE

nicolaesilade.blogspot.com

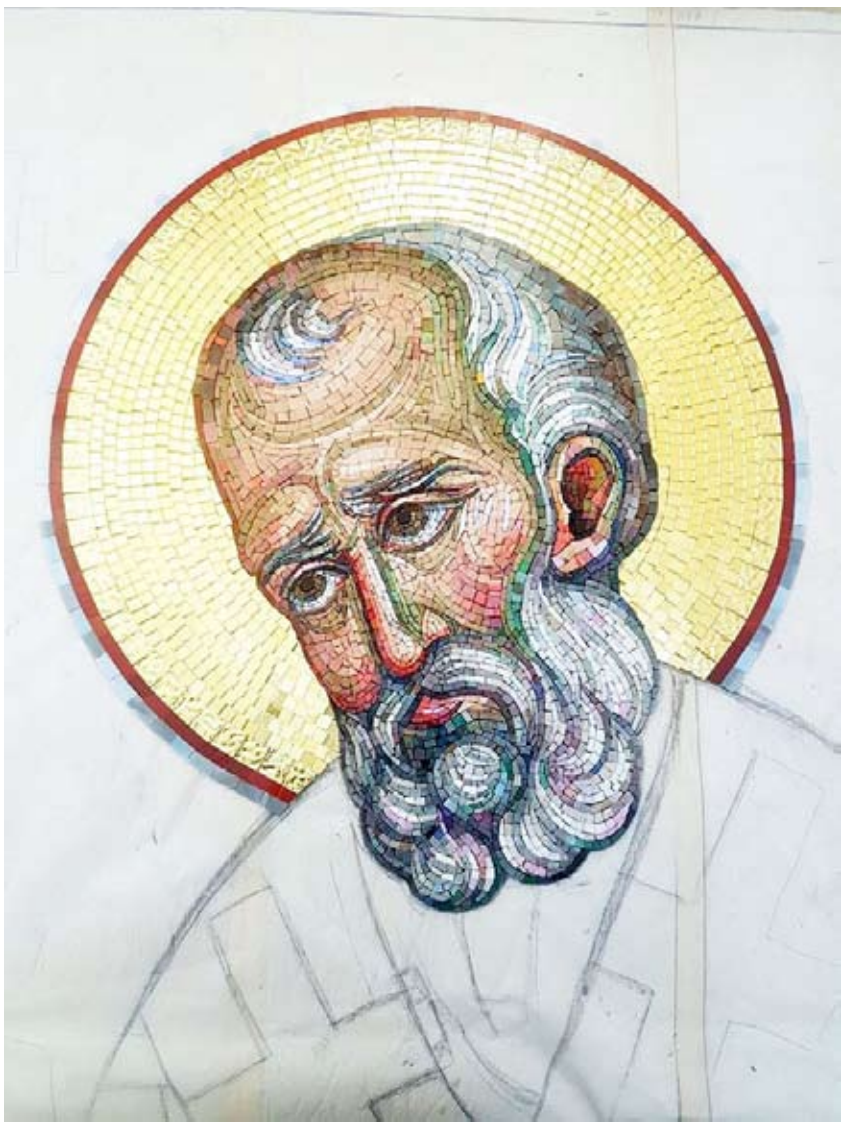

Radu CIOBANU

Chemarea altor lumi

Un foarte activ publicist și devotat cercetător al atât de bogatei spiritual arii a Năsăudului a fost Ioan Lăpușneanu (1937-2012). Poate cea mai importantă idee și realizare a sa va rămâne volumul *Emil Rebreanu, eroul de la Ghimeș-Făget*, apărut în 2011, în care a reușit să întrunească, din diverse surse, corespondența acestui tragic personaj. Epistolele, excepționale ca documente umane, sociale, istorice, se succed în ordine cronologică, fiind însoțite de comentariile editorului, iar ceea ce rezultă după lectura întregului este autoportretul nepremeditat și tulburător al unui tânăr cu un destin singular și totuși reprezentativ pentru românii ardeleni din primele două decenii ale veacului trecut. Comentariile lui Ioan Lăpușneanu se extind și într-un amplu capitol, *Nobila familie Rebreanu*, insistând asupra vieților părinților Vasile și Ludovica și a câtorva dintre cei 14 copii pe care i-au crescut. În 2017, la 100 de ani de la sfârșitul lui Emil Rebreanu, scriitorul Ioan Pintea, în calitatea sa de director al Bibliotecii județene „George Coșbuc" din Bistrița-Năsăud, a editat sub egida instituției un album documentar *Emil Rebreanu. Comemorare 100*. De aici apoi, în contextul Centenarului Marii Uniri, a avut buna inspirație a reeditării volumului lui Ioan Lăpușneanu din 2011[1]. Noua apariție este însă una „adăugită" cu o *Notă asupra ediției*, un studiu introductiv de Ioan Cârja, un *Tabel cronologic* de Cezar Apreotesei, un interesant eseu, *Apostol Bologa față în față cu Sfântul Apostol Pavel*, în care dl Ioan Pintea, care e și preot, relevează valorile spiritualității creștine cu care romancierul Liviu Rebreanu și-a înzestrat personajul din *Pădurea spânzuraților*, determinat de destinul fratelui său Emil, dar nu și identificat cu acesta. În fine, o bogată secțiune de *Anexe* încheie acest asamblaj istorico-literar cu texte, fotografii și facsimile de real interes documentar, dintre care aș remarca în primul rând mărturia foarte detaliată a caporalului Emil Trif, martor ocular al execuției lui Emil Rebreanu în Ghimeș, la 14 mai 1917.

Conceput astfel, deși fiecare „adăugire" își are interesul său, noua ediție a lui Ioan Lăpușneanu suferă de un surplus de comunicare cu efect redundant care bruiază prin excursuri colaterale percepția figurii tragice și totuși luminoase a lui Emil Rebreanu. Dar dincolo de orice comentarii, corespondența lui Emil Rebreanu oferă imaginea clară a unui tânăr plin de aspirații și proiecte, cu destinul frânt în mod atroce la 26 de ani. Sau, altfel zis, evoluția unui tânăr de la faza candidă a exaltărilor juvenile la cea a bărbatului matur și responsabil. Pe parcursul ambelor faze, el a fost într-o strânsă relație aflată între afecțiune și revoltă cu numeroasa-i familie, implicit cu cel mai important membru al ei, fratele său Liviu. „Nobila familie Rebreanu", cum o numește Ioan Lăpușneanu, nu se deosebește ca nivel social și cultural de majoritatea clasei românești intelectuale de mijloc din Imperiul Habsburgic. Se deosebește poate doar prin faptul că era o familie grea. Nu-i era deloc ușor unui învățător sătesc onest, dedicat și devotat comunității sale, să crească 14 copii în condiții armonioase și decente. Au existat în familia Rebreanu virtualități artistice inegal realizate, o nobilă aspirație culturală atât a părinților cât și a copiilor, un patriotism elevat, cu respect pentru carte și muzică românească, dar, în același timp, și o permanentă penurie financiară, generatoare de momente tensionate și disensiuni conjuncturale, agravate și de „aplecarea la beutură" a tatălui, de care mama se plânge dureros într-o scrisoare către Liviu, fiul presupus de toți ca fiind realizat odată ajuns în București. Oarecum concluziv, am putea rezuma lucrurile prin sugestiva remarcă a lui Ioan Lăpușneanu: „Familia Rebreanu își consuma existența între nașteri și înmormântări" (p. 68). În aceste condiții, Emil, copil studios și cu veleități literare, învață în condiții dificile, agravate și de exaltările patriotice manifestate cu diverse ocazii, din cauza cărora este exmatriculat de două ori. Continuă în sistem privat, întreținându-se singur ca „scriitor" prin cancelarii notariale sau acceptând efemere slujbe ancilare, într-o existență vagantă. Fie de nevoie, fie din impulsul aventuros al vârstei, n-are astâmpăr și e uimitor prin câte locuri a trecut – Bistrița, Turda, Șimleul Silvaniei, Zimbor, Măgura Ilvei, Pata, Nucșoara, Tg. Mureș, Cătina, Borșa... – inapt de a se fixa și, ca atare, fără a avea vreodată un „domiciliu stabil". Retribuțiile sunt mai curând simbolice, n-are lucruri elementare, n-are bani nici pentru „păpucar", se simte frustrat și umilit față de colegi, cere ajutor de la frați, de la surori, dar rareori îl și primește. Cea mai mare speranță și-a pus-o în fratele din București pe care îl imploră: „Țin de o datorie frățească să mă întorc la tine și să te rog de câteva parale [...] Te rog deci să fii atât de bun și să-mi trimiți câteva coroane. Cred că tu ai inimă de frate" (p. 108). Dar Liviu, ori că n-are inimă de frate, ori că n-are nici el „parale", nu doar că nu-i trimite nimic, dar lungi perioade nici nu răspunde mesajelor necăjite ale fratelui mai mic. Care nu se sfiește a-i reproșa lipsa de reacție: „De atâtea ori m-am întors către tine cu rugăminți și niciodată nu mi-ai dat nici doi fileri. Nu ai dat tu, care ai avut și ai..." (p. 110). Atunci ce să mai aștepte de la ceilalți frați?! Dar Liviu nu doar că nu-l ajută bănește, ci îi descurajează net cea mai ardentă aspirație, aceea de a trece și a se realiza și el în București. Și atunci se defulează mărturisindu-se Liviei, sora iubită, de care, dintre toți, a rămas cel mai atașat afectiv: „Liviu – unealta nenorocului meu – crede că dacă treceam Carpații îi eram spre greutate lui [...] Și apoi atâta contrazicere și răutate de la un frate!!!..." (p. 143). La toate aceste dezamăgiri și aspirații refulate se adaugă și fetele. Emil e la vârsta spontanelor inflamări erotice, un tânăr frumos, bine împlinit, iar peste tot pe unde îl mână împrejurările îl înconjoară fetele în floare. Printre nenumăratele flirturi, a trăit autentic trei iubiri autentice, sfârșite, toate dezamăgitor. A patra, cea pentru Ilona, trecută și în romanul fratelui, n-a apucat a se împlini. O mare parte din corespondența sa e destinată celor trei, Anuța, Titi și Neli. Sunt epistole asemănătoare între ele, tipice vârstei, cu pasionale declarații de iubire și, în faza declinului, cu patetice reproșuri sau rugăminți. Comentându-le, Ioan Lăpușneanu le supraliciteazăcalitățile litera-re, văzând în Emil un posibil dar neîmplinit emul al lui Liviu. E cam mult. Adevărul e că Emil vrea să devină scriitor, are câteva încercări, în care, ca și în scrisori, și nu doar în cele destinate fetelor, practică o expresivitate elaborată, dar cu reușite sporadice și, în general, cu probleme de limbă. Într-o scrisoare către Liviu, își susținea dorința de a se vedea la București cu argumentul preocupărilor sale literare care numai acolo s-ar putea împlini și, în încheiere, onest, își recunoaște handicapul lingvistic: își trimisese creațiile lui Sebastian Bornemisa, care scotea la Orăștie revista „Cosânzeana", dar acesta nu i le publică din pricina limbii: „Îmi spune că îmi vede talentul în scrisul meu și de dat voi da lucruri bune cu siguranță", dar numai după ce i se va „tocmi" limba „trăind mai multă vreme între români care își știu vorbi limba" (p. 132). N-a apucat, să se bucure de acest privilegiu, în bună parte chiar din cauza lui Liviu, dar apoi s-a pornit și războiul, a intrat „sub steaguri" și viața i s-a schimbat radical.

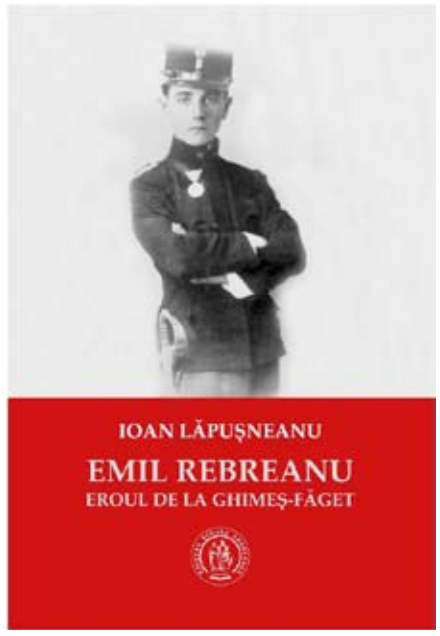

„Sub steaguri" – frumoasă expresie, uzuală în epocă – se maturizează rapid. Își asumă cu convingere, chiar cu mândrie și fidelitate rigorile milităriei la vreme de război, - „noi facem istoria lumii!" (p. 293) - îndeplinește misiuni eroice, e apreciat, decorat cu „Medalia de Aur Pentru Vitejie", e avansat. Dar de cele mai multe ori e singurul român printre camarazi și simte din ce în ce mai acut această poziție marginală, agravată și de viața de campanie, întâi pe frontul rusesc din Galiția, apoi pe cel italian de pe platoul Doberdo, unde rezistența artileriei italiene e devastatoare – „Pe-aicea urlă tunurile de minune. Are moartea de lucru" (p. 321) - și îi suscită nostalgii de pe frontul rusesc: „Cu rușii neam înțeles perfect și au fost niște dușmani neasămănat mai cinstiți decât italienii. Cu ei ne luptam duminea [!?] și încolo era frățietate" (p. 277). Ororile de pe frontul italian sunt relatate sec și fără veleități literare, dar tocmai de aceea cu o pregnanță dură ce amintește, *mutatis mutandis*, de trăirile lui Ernst Jünger din *Furtuni de oțel*. În fond, erau de aceeași vârstă și trăiau botezul focului în același război, se vedeau nevoiți să ucidă și asistau la aceleași orori, chiar dacă pe fronturi deosebite geografic. Suportă greu toate privațiunile mai ales că e și „morbos cu stomacul și intestinele" și e spitalizat de câteva ori. Totuși are satisfacția de a scăpa de lipsa „paralelor" pe măsură ce e avansat și, treptat, începe el să le trimită bani, câte 200-300 de coroane, celor pe care altădată îi implora să-l ajute cu câțiva fileri și de obicei nu răspundeau. Devine efectiv susținătorul familiei, cu preocupări gospodărești, cu grija porcului de sărbători și sfaturi de înțelept al tribului, să nu se mai certe, să prețuiască înțelegerea fraternă când sunt atâtea mari nenorociri în lume. Le trimite și alimente și îmbrăcăminte și altele de folos, bunăoară „petroleu", și se interesează cu precădere de fratele mai mic, Ghilu, mobilizat și el dar numai cătană, care e cam loază, „cam nătâng", zice Emil, nu răspunde la scrisori de parcă n-ar ști literele, și pe care încearcă fără succes să și-l aducă „diner" – ordonanță.

Cu disconfortul și cu modestele satisfacții tipice unei vieți cazone în regim de război, Emil Rebreanu apare în corespondența sa totuși mai echilibrat acum decât în anii tinereții itinerante, mai lucid și mai stăpân pe sine decât când se simțea sufocat de mediul provincial și, fără a mai spera în ajutorul lui Liviu, îi scria Liviei, confidenta predilectă: „Eu nu mai pot sta pe aicea... Simt că ceva mă cheamă în alte lumi necunoscute. Poate să trec în Italia sau în Germania" (p. 144). Această chemare a altor lumi a fost o permanență a tinereții sale, dar se mai diminuase în condițiile mobilității la care îl obliga serviciul „sub steaguri", pe care și-l îndeplinea cu sentimentul datoriei împlinite și al onoarei militare. Asta până în momentul în care a fost dislocat pe frontul românesc. Ce a urmat se știe.

E momentul de a remarca aici excelentul eseu introductiv, veritabil studiu de caz, al domnului Ioan Cârja, intitulat elocvent *Opțiuni și dileme în vremuri de război. Emil Rebreanu la despărțirea de „bunul împărat"*, în care analizează corect modul în care a apărut, s-a manifestat și în cele din urmă a răposat „patriotismul dinastic" al românilor transilvăneni, pe de o parte ca respect admirativ pentru un Împărat devenit mit, pe de alta ca încredere într-o Viană care n-a făcut decât să le destrame pas cu pas speranțele investite de ei în ea și în Împărat: „Departe de a fi o exagerare sau o mistificare, loialismul sau patriotismul dinastic a fost o realitate rezonabilă la nivelul mentalității colective și a conștiinței de sine a românilor din Imperiul Habsburgic" (p 11).

Cum se întâmplă de obicei, o capodoperă literară, care suscită implicarea emoțională, poate fi mai elocventă decât un ireproșabil dar rece tratat academic. Așa și acum, când regăsim cea mai pregnantă explicație a mitului imperial habsburgic în memorabilul roman *Lumânările ard până la capăt* al lui Sándor Márai, tipic scriitor al acelei Mitteleurope pentru care Imperiul și Viena simbolizau prestanța „rânduielii", voluptatea supunerii și virtualitatea revoltei: „Faptul că împăratul se culca înainte de miezul nopții, iar dimineața la ora cinci stătea deja într-un fotoliu american, împletit din nuiele, în fața mesei de scris, la lumina unei lumânări, iar ceilalți, care îi juraseră credință, se supuneau obiceiurilor și legilor, genera pentru cincizeci de milioane de oameni un sentiment de siguranță. Firește, era vorba de o supunere mai profundă față de prescripțiile legilor. Lucrul cel mai important era ca omul să poarte docilitatea în suflet. *Trebuia să aibă încredere că totul este la locul său*"[2] (subl. R.C.) Loialism potențat în timp și prin compasiunea provocată la nivelul mentalului colectiv de într-adevăr impresionantele nenorociri de ordin familial, abătute succesiv asupra Casei Imperiale. Dar care, în cazul lui Emil Rebreanu și al altor camarazi rezerviști, a încetat în momentul când s-au văzut în situația de a-i ucide pe cei de același neam cu ei. Am precizat că era vorba de camarazi *rezerviști*, deoarece Ioan Cârja oferă în studiul amintit un detaliu puțin vehiculat, însă extrem de semnificativ, care obligă la nuanțări: „... n-au trădat „cauza" imperială ofițerii de carieră, care au rămas loiali până la sfârșit", pentru că „se crea o relație aproape personală între aspirantul la cariera militară și împăratul vienez", armata imperială fiind „gândită astfel încât să excludă pe cât posibil, la nivelul corpului ofițeresc, conflictele naționale și să construiască o solidaritate de breaslă în numele ideii de loialitate" (p. 28). Și dl Ioan Cârja chiar dă o seamă de nume de ofițeri de o ireproșabilă reputație, care, după Unire, și-au continuat cariera în Armata Regală Română. La aceștia problema era una de castă și se punea din perspectiva datoriei și onoarei militare, de neconceput în ecuație cu dezertarea asimilată trădării, indiferent de motivul care o determină. Pe când „Ofițerii români "dezertori" din armata austro-ungară au fost rezerviști în toate cazurile" (p. 28). La rezerviști, adică la civilii deveniți militari doar prin forța împrejurărilor, loialitatea dinastică sau pur și simplu militară devine disparentă când sunt puși în situația de a-i ucide pe cei de un neam cu dânșii. Au fost nenumărate aceste cazuri și Ioan Cârja citează și aici nume de notorietate precum al lui Octavian Codru Tăslăuanu sau al bănățenilor Cassian R. Munteanu, Pavel Jumanca, Petre Ugliș Delapecica și, desigur, alții. Mai norocoși aceștia decât Emil Rebreanu, care era terorizat mai ales de posibilitatea devenită aproape obsesivă că l-ar putea ucide în viitoarele confruntări chiar pe fratele Liviu. Și atunci și-a asumat toate riscurile, ceea ce, în acest context, îi conferă dreptul de a fi numit în posteritate erou. Cum s-a văzut, toată viața lui Emil Rebreanu a fost lipsită de șanse. Și, spre deosebire de ceilalți „dezertori", i-a lipsit șansa și în această ultimă încercare, în care, în fond, împlinirea vechii sale aspirații de a răspunde chemării spre „alte lumi necunoscute" s-a realizat în cu totul alt fel decât și-o imaginase cândva.

[1] Ioan Lăpușneanu, *Emil Rebreanu, eroul de la Ghimeș-Făget*. Ediția a doua, îngrijită de Ioan Pintea. Studiu introductiv de Ioan Cârja. Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2018.

[2] Sándor Márai, *Lumânările ard până la capăt*. Traducere din maghiară de Anamaria Pop. București. Ed. Humanitas, 2004.

Ilie Constantin, un nume uitat? (I)

Adrian Dinu RACHIERU

Plecat recent dintre noi, Ilie Constantin a avut „neșansa" unei rapide afirmări, cum s-a tot repetat. A apărut ca un poet aproape format, cucerind o timpurie notorietate, vădind „pricepere tehnică" și iscusință versificatorie, scria o voce grea în acei ani (Paul Georgescu, în *Gazeta literară*, 1960). Dar dibuirile sale lirice fuseseră semnalate de capricios Miron Radu Paraschivescu (la *Poșta redacției*, în *România liberă*, 1957), când junele condeier, sub vremelnicul pseudonim Gino Stella, stârnise aprecierile entuziaste ale maestrului, admirând o „imaginație lirică de bună calitate". Și Al. A. Philippide, semnând *Prefața* volumului său de debut (*Vântul cutreieră apele*, 1960) indica „un simț al echilibrului și al măsurii", fiind vorba, retrospectiv, de o poezie „bine așezată în sine" (cf. I. Negoițescu). Sau, cum spunea mai târziu N. Balotă, citind *Fiara* (o antologie de autor), poetul se dovedea „un ales al cumpenei", în pofida repetatelor descumpăniri, a vocației artizanale (reluând exigent și rescriind cu „încântare rece", notase N. Manolescu), a unui intelectualism aseptic, plutind în atemporalitate, confiscat de rigoarea formală. După ce, la începuturi, obediența ideologică își ceruse tributul, abia *Clepsidra* (1966) dovedea o anevoioasă „desprindere" de melopeea realist-socialistă. Or, comentariul lui Ilie Constantin (pe propria-i „răspundere și iluzie"), necruțător, vădea chiar, pe alocuri, voluptatea autoflagelării (cf. Maria Postu).

Bineînțeles, și triada șaizecistă, „la pachet", de succes fulgerător (Nichita Stănescu, Cezar Baltag și Ilie Constantin) acceptase comanda socială; de unde și nedreptul tratament egalizator aplicat, urmând rețeta *consensului poetic*, când, de fapt, fiecare își urmase calea proprie. Cu deosebire, Ilie Constantin, „dispărut" la câțiva ani după „bulucirea de tip maoist" (din 1971). Beneficiind, în două rânduri, de o bursă la Perugia, mijlocită de profesorul Bruno Arcurio, italienistul Ilie Constantin vrea să cunoască, din interior, lumea liberă. Își va oferi, la sfârșitul anului 1973, un ocol parisian, va cere *azil politic* și, fără a miza pe cartea disidenței, funcționând o vreme ca paznic (réceptionnaire) într-un parking subteran (faimosul *garage*), își va „secționa" destinul. Primit cu prudență glacială sau indiferență de vechiul exil (învolburat, se știe, de țeluri politice), își suspendă cariera în *anii subterani*; își pierde statutul social de scriitor („soclul" bucureștean, clădit pe merite literare), dar va citi cu înverșunare, își va perfecționa limba, supravegheat de Sponsa, soția franceză. Încât, „exilul din exil" i-a priit; vor trece, însă, ani până când se va angaja, ca responsabil stilistic, la revista *L'Armement* (a Ministerului Apărării), tipărind cu hărnicie și fiind premiat pentru romanul-basm *La chute vers le zénith* (*Gallimard*, 1989), în care Lucian Raicu văzuse „un roman despre exil".

Aflând în Liana Cozea o răbdătoare „conducătoare de mărturisiri", grijuliu cu *pre-posteritatea* (cum însuși se amuza), Ilie Constantin (n. 16 februarie 1939, la București) se confesează. E vorba de o convorbire-eseu (*Alergând în sânul mirajului*, *Limes*, 2016), recapitulând întâmplările prin care a trecut „un exilat atipic" (cf. Al. Călinescu), fără stofă de combatant, reîntors în țară după o lungă înstrăinare, la trei ani de la „tumultul revoluționar" decembrist; și care, trecut pe lista „fugiților", *dispăruse* din literatura română! E de înțeles această febră recuperatoare. Poetul, cândva „un mascul încrezut" (în ochii lui Victor Felea), trecut prin munca de jos în anii parisieni, ca *scrib subteran*, gustă acum pacea căminului, într-o „solidaritate crepusculară", alături de Doamna Mihaela și vrea să revină în forță, ivind volume în avalanșă. Ca dovadă, o solidă antologie poetică apărută în 2014 (*Nava ancorată pe colină / Le navire amarré sur la colline*, prefațată de Al. Călinescu și postfațată de Eugen Negrici) și masivul volum *Profunzimea suprafețelor* (Editura *Muzeul Literaturii Române*, 2014), o antologie severă a comentariilor critice risipite de fostul nume-vedetă al anilor '60, un interpret avizat, regretat tacit după „dispariție".

Cum Liana Cozea nu ezită a pune întrebări incomode, Ilie Constantin răspunde cu spirit camaraderesc, cu eleganță și sinceritate, încercând a lămuri chestiuni controversate. Era, în anii tineri, „un electron liber" și o călătorie în Deltă, ca reporter (autopropus) al *Scânteii tineretului*, îi dezvăluie „obsesia fertilă a țărmului". „Împachetat", în toamna lui 1960, în acel faimos *trio poetic*, alături de Cezar Baltag și Nichita Stănescu, invocă o admirație respectuoasă, cei trei acceptându-se fără trufie; dar și mâniosul articol (ca epistolă publică) al mentorului Miron Radu Paraschivescu, blamând „înhăitarea". Laudă „complotul de bunăvoințe" al acelor ani și deplânge „complicitatea fertilă" pierdută, acea

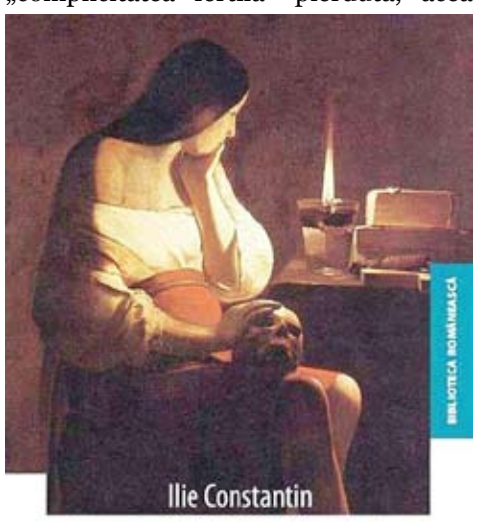

Pânda sufletului
L'âme aux aguets
Editura PARALELA 45

alianță dintre scriitori și cititori pe suportul unui „mic limbaj codat". Și observă că Nichita, de pildă, „incapabil de a se servi de realitate", propune nu o poezie onirică, ci o aventură lucidă. Se apropie de creațiile celorlalți cu o bucurie „ținută în frâu", căutând, îndeobște, afinii. Trasează interesante paralele livrești, de la urgisitul Macedonski la uitata Florența Albu și e convins că poezia *scapă* „anchetei științifice". Scrisul rămâne, însă, un vector existențial, o justificare în fața „tribunalului" posterității. Iar poezia, „un dicteu din înalt", purtând lamentațiile Ființei, „i se dăruie sau nu". Poate fi convocată voința, forțând inspirația? – se întreabă obsesiv. Dar interesul pentru „poezia celuilalt", ne lămurește Ilie Constantin, privește nu doar pe alții, ci și Dublul poetului; fiindcă „e Cineva-Ceva în spatele tău"...

*

Cele „două vieți" ale lui Ilie Constantin, *perioada românească*, cu un start mai mult decât promițător și apoi, din 1974, *exilul francez*, se regăsesc, prin orânduirea cronologică a producției lirice, în antologia *Plata luntrașului* (1999), organizată – la rându-i – în două secțiuni: *Țărm anterior* (1956-1973), respectiv *Literatul barbar* (1974-1998). Sub un „titlu ridicol" (crede Marian Popa), poetul, credincios unor teme, dar sever cu sine, îndeosebi cu piesele din tinerețe, alterate de retorism, vehiculând ticurile epocii, invocă regresiunea, căderea, extincția. Un travaliu purificator, interesat de estetizare, descoperind că „alergarea în sus", „mântuitoarea" spirală au fatale tangențe cioraniene, ancorând în formula unei „disperări șlefuite" (cf. Daniel Cristea-Enache) în drumul spre increat.

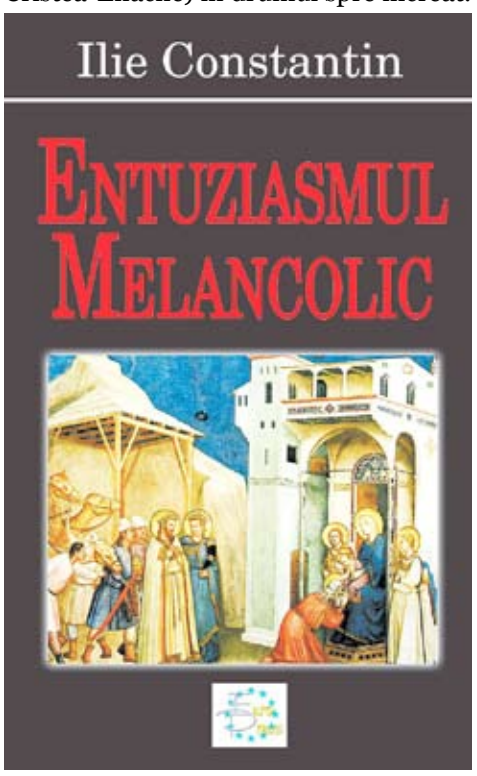

E, de fapt, aici, o veche obsesie a celui care, recunoscând că trupul e acum o „epavă sfărâmată", pornea la drum cu mari speranțe. Fiindcă, în 1960, încă student, având lumea „la picioare", Ilie Constantin debuta în colecția *Luceafărul* cu plachetă *Vântul cutreieră apele*, construindu-și și o solidă carieră (redactor la *Scânteia*, Studioul cinematografic București, *Luceafărul*). Va părăsi țara în 1973, după ce mai publicase câteva volume, afirmându-se și ca prozator, eseist și, îndeosebi, ca un excelent comentator de poezie, susținând o cronistică febrilă la *România literară* și *Luceafărul*.

Dincolo de șablonul generaționist al începuturilor (epoca fiind populată cu notorietăți gonflate), poemele lui Ilie Constantin respirau un calm clasicizat, respectuos, cu adieri neomoderniste, așternute pe o „pânză visătoare". Contemplativ, peisagist impersonal, abordând teme „verificate", impregnate de o muzicalitate difuză, autorul volumului *Desprindere de țărm* (1964) își anunța cumva intențiile. Îndemânatic prin tehnică, probând de pe-acum *suferința estetică*, visând, așadar, la perfecția formelor, el vestește „desprinderea". Caligrafia, reveria, acea „rigiditate cvasiparnasiană" (amintită de Ion Pop) trebuiau să câștige în dramatism. În *Coline cu demoni* (1970) aspirația evaziunii se insinuează, rigoarea versificației fiind tulburată / „dereglată"; destinul e resimțit „ca pe-un arest", „conturul singurătății" și iubita-monadă suportă șocul defazării: „Te iubeam cu ochii mei de douăzeci de ani, / tu întorceai spre mine ochii vârstei noastre". Impulsurile imaginative iau notă de uzura biologică, încercând să împace contrariile într-un real clorotic, fidel unui estetism de seră („eter cu îngeri", „relief de cretă" etc.). Anunțând, însă, latența (*scara, trepte, cupola* și, apăsat, *golul*). De fapt formula sa lirică ar propune, de pe o parte, erupții de nesiguranță, incertitudine, „vacarmul de singurătate", altfel spus, haosul interior (îndiguit), tulburând peisajul; și, pe de altă parte, cumințenia „clasică", cenzurativă, lăsând senzația unui lirism stagnant și strecurând, poate, chiar ideea abandonului. Gheorghe Grigurcu a definit exact tensiunile acestui *poeta artifex*: Ilie Constantin este un „fervent al formei", denunțând tocmai *criza formei*. Meșteșugul său scriptic, indubitabil, tehnicismul (suficient sieși, părelnic) slujesc cu devoțiune „obsesia formei", terorizată de revărsările „substanței" lirice, supravegheată vigil. Și „Marele Vag", palpând „duios" o formă (fie insula visată ori iluzia ca „alcătuire săracă"), e bântuit de nostalgia preciziunilor, râvnind forma tiranică; dar și încercat de șovăială și indecizie. O *Geneză* deapănă un „vis acvatic", deslușind „din ființa mării / forme mișcând spre uscat, somnoroase". Lumea primordială, insomniacă, în încleștare evocă momentul pre-formal, risipirea „zdrențelor stelarelor țesuturi". Spaima, neîncrederea, ceața, destrămarea etc. se justifică în ghemul informului prin jocul limitelor, intervenind obstructiv: „viața ta e o fereastră / zăbrelită des cu limite" (v. *Cunoașterea prin limite*).

Când se apleacă asupra poeziei altora, Ilie Constantin se dovedește un comentator avizat, cu lecturi „fidele" și diagnostice validate în timp. Incursiunile sale în peisajul liric (*Despre poeți*, 1971; *A doua carte despre poeți*, 1973) cucereau prin lapidaritate, confirmând contemplatismul observat de Al. A. Philippide încă la debut, exegetul dorindu-se *un privitor*, oferind doar „posibile explicații". Odată cu azilul politic în Franța (1974), existența se fracturează. Afirmat rapid, venit de la „poalele istoriei", poetul încearcă acum diverse îndeletniciri și începe, de la zero, o altă viață, inclusiv literară. *Oglinzi ale vidului* (2005) refăce, pentru noi, cu o muzicalitate difuză, evacuând dramatismul, ceea ce Ion Pop numea „o lirică a rolurilor". Visele sfâșiate, „soarta de cârtiță", zbororile casnice, „fără de zare", invocate și estompate, estetizează suferința. Un doctorat la INALCO, obținut, în 1991, cu Catherine Durandin (*La Complicité fertile*, carte tradusă în românește trei ani mai târziu), propune un șir de medalioane, fixate pe relația public / creatori. Revenind spectaculos în literatura română (1990), Ilie Constantin se încumetă la o productivă „răscumpărare"; lirica sa, conectată evazionismului și onirismului, de reverie intelectualistă, încearcă, prin sugestiile *dedublării*, a afla „celălalt chip". Un mai vechi poem (v. *Din infinit, poate de sus*) invoca *mâna creatoare*, dăruindu-i ființarea, „întocmită" „în multe chipuri". Or, spaima de a căpăta chip, dispariția reperelor (cerului), necurmata hăituială („de mine însumi hăituit") îl aruncă într-o „mlaștină de irealitate". Cheamă în sprijin „trecătoarea slavă a rugului". Speră într-o iluzorie eliberare: „Iată în carne sufletul cum arde / Din cupa ei dorindu-se afară". (va urma)

Osima

Marian Ilea

■ **Continuare din numărul trecut**

* * *

După Vesperina Mare, de la biserică, preotul Lală Marcu se plimba cu prietenul său Mihai Reviczky prin fața gării. Cânta fanfara. Preotul rostise din altar câteva vorbe care-l impresionaseră pe Reviczky. Meșterul de la „Peria și țesala” așteptase cu nerăbdare plimbarea din seara aceea. Vroia să-l întrebe pe Lală: „De unde știi, domnule” sau „Începi să știi prea multe despre Herina”.

„Cimitirul s-a făcut, zisese preotul”, unde a fost pusă o piatră, unde locul s-a întâlnit cu hotarul târgului, lângă dealuri și pădure unde mai era o piatră, și de acolo la piatra de lângă râu, până mai sus de locul unde Josef Kraft urma să construiască moara și o ultimă piatră înspre pădurea de mesteceni”.

Doamna Ermina Talian numise ieșirile în parc ale foștilor colegi de seminar: „plimbările lor aproape aristocratice”.

„Dragă Ileana, Uzdulski e la piață cu ale lui, așa că, pot să-ți spun. Când am deschis noi farmacia în Herina, adică tata și mama, ăștia care se plimbă prin parcuri și stau prin cafenele nici măcar nu erau, nici măcar nu știau unde e orașul nostru. Râul curgea pitit între cețuri, apoi se limpezea aerul, avea albia de prund. Se construiau crâșmele, măcelăriile, alte locuri de vânzare. În spatele lor lucra marele fierăstrău, al unui baron sosit din Viena. Pe-acolo ne jucam noi; Katherina lui Loffelmann, Franciska lui Hawlik, Eva Maria lui Wellisch, Theresa lui Zimmermann și Ana lui Treppel. Mirosea a brad, Ileana. Pentru baronul ăla s-a făcut prima cafenea. Cum urci de la gară către centru. Treci de parc și pe stânga. Acolo era. În Herina alte străzi largi lipseau, ulițe întortocheate, magherniță întunecate și femei care se plimbau prin colb. Un oraș luminat. Cu bulevarde largi. Cu școli luminoase. Totul s-a făcut încet, cu sârguință, pas cu pas sau cum ziceau nemții, aproape nemțește. Și-acuma prin frumosul nostru parc a ajuns să se plimbe Lală. Adică, s-a muncit cu zecile de ani, Ileano, pentru plimbările lui. Când s-au deschis primele cârciumi, au apărut nemții ăia zdraveni cu pantalonii lor scurți și cu jachete de culoarea câmpului. Se rezemau de ușa de la intrare, gânditori. Toate fetele de la ferestrăul baronului visau să devină muieri de nemți. Unele au reușit, Ileană. Ana lui Treppel l-a luat pe Holner franzelarul. Și apoi, de ce să nu te mariți, Ileana, de ce să nu vrei să pleci la Viena ori la Budapesta, ori să stai în pat, în fiecare noapte cu zdravănul Holner?

În Herina căsuțele urâte, străzile prăfoase și pline de paie, piața în care coclea murdăria pe vreme de ploaie pentru ca apoi vântul s-o împrăștie peste tot. Ai văzut cum poate un vânt din munte să arunce kilometri întregi, murdăria de pe străzi, Ileana? Astea erau perspectivele pentru tinerele ajunse în Herina. Altele au apărut mult mai încoace.”

* * *

Preotul Lală Marcu: „În plimbările noastre, Reviczky, simt clima pururea proaspătă din Herina. Ar trebui să diversificăm. Aș merge la scalda aia cu duș de la moară, ori la popicărie.”

Mihai Reviczky - comerciant: „De unde ai aflat, domnule?”

Preotul Lală Marcu: „Am aflat, de unde am aflat, Reviczky. Știu. Așa cum știu de Hartinger și laminorul lui, cu lopețile, târnăcoapele, cuțitele de plug ori sârmă făcute după cele mai înalte cerințe din munții Harz. Așa cum cunosc câinii turbați care mușcau bătrâni și copii până-i împușca același Hartinger.

Mihai Reviczky - comerciant: „Câinii ăia erau întotdeauna negri, Lală.”

Preotul Lală Marcu: Așa cum cunosc străzile pietruite ori casele dinspre râu care parcă mângâie drumul. Așa cum îi văd, Reviczky, pe toți oamenii care aleargă de dimineața pe jos ori cu căruțe ducând la târg fiecare ce are: porci, vaci, boi , viței. Unii cumpără, alții vând. Așa cum cunosc că negustorii, da, Reviczky, negustorii ca tine își fac comerțul în spatele prăvăliilor, atelierelor, pe furiș. În toate astea nu este nicio boală. Nimeni nu înșeală. Fiecare se descurcă. Așa cum văd domnii care vin de la tren cu pălăriile-cilindru și se opresc tocmai la hotel. Și cunoașterea asta ține de datoria unui preot.

Mihai Reviczky - comerciant: În Herina, sunt bine cultivate toate ramurile industriei și comerțului, Lală. Mai ales conservarea, în bună stare, a șoselelor.

Preotul Lală Marcu: „Artele și științele, Reviczky, nu sunt locale, sunt generale. Unde e viață și inteligență și științele își găsesc dezvoltarea.”

Mihai Reviczky - comerciant: Bravo, Lală. Adânc ai grăit. Mi-ai amintit de Johann Stauber, sărmanul. După ce a înființat fanfara asta pe care o auzim și acuma în parc, după ce a concertat ani buni până a îmbătrânit, s-a dus să doarmă uitat de către toți în cripta lui familială dintr-un oraș prin Austria de Jos. Numai în Herina, numele lui trăiește și e onorat în fiecare seară.

Preotul Lală Marcu: Dacă te uiți bine, din parcul acesta vezi locul unde se împreună pământul cu cerul de parcă ar fi capătul lumii.

Mihai Reviczky - comerciant: De câte ori mergea

bine în Herina, veneau, de la Curtea Imperială, hârtii prin care ni se dădeau războaie. Parcă ne risipeam, parcă ne topeam... și mare moarte se făcea. Și apoi toate reveneau exact cum au fost înainte.

Preotul Lală Marcu: Sunt multe feluri de biserici. Ciudat, aici a fost una umflată, copleșită de turnuri groase care parcă stăteau să plesnească. Semăna cu o muiere grăsulie. Bisericile ignorate, Reviczky, la care nu se mai uită oamenii, se prăbușesc și apar altele în locul lor.

* * *

Dacă te numești Josef Kraft, dacă strămoșii tăi dinspre tată au făcut averi cântând la violoncel în orchestra aia de la Viena, unde sunt cinci rânduri de loje și sala e luminată cu gaz și dacă tu studiezi primele clase în particular ajungând la un modest grad de perfecțiune, te înarmezi cu acesta, înveți să stai cu capul sus așa cum stă fierăstrăul cel mare al baronului Popper din Herina, și dacă, în sfârșit, când termini cu copilăria și te duci la școlile alea înalte și înveți la o lumânare de seu e firesc să te apuci să investești. Și dacă ajungi între oameni străini, trimis de către părinții tăi, care nu-și mai doreau cântăreți de violoncel în familie, e firesc să ajungi industriaș și să înmulțești banii aceia.

Și dacă-i spui părintelui tău, marele violoncelist Kraft de la Viena, că Beethoven are compoziții frumoase dar n-are melodie și dacă poți cânta la pian cu un singur deget e semn că-n familia ta lucrurile trebuie schimbate.

Când am ajuns în Herina și mi-am pornit fabricile, și mi-am gândit prosperitate, am scris pe pereții lor, la poarta de intrare și-n halele alea cu litere mari: Istensegits. Și am fost ajutat.

Mulți dintre cei care locuiau aici ajungeau în slujbe înalte acolo de unde am venit eu. Așa se întâmpla.

Și dacă-n Herina exista un document al cancelariei imperiale semnat de un oarecare Friedrich Landmann, în care scria că:

„Toți să fie liberi, să muncească, să construiască, să semene, să are, să fie meșteri de orice fel și să fie liberi a umbla de bunăvoie prin toate orașele cu comerțul lor fie că vor umbla cu marfa vie ori moartă, cu ce or putea, vânzând ori cumpărând prin orașe, vamă să nu dea nimic”, și dacă citind acea hârtie te apuci s-o respecți și dacă te cheamă Josef Kraft poți să faci uitat violoncelul părinților tăi, să-ți construiești case și fabrici, să te însori și să rămâi văduv.

Eu, Josef Kraft, exact așa am făcut.

Eu, Josef Kraft, am adus meșterii din Silezia. Pe Schimsky, pe Jalowsky, pe Nekelsky, pe Grinsky cu familiile lor.

Eu, Josef Kraft, le-am dat acelora pământ și le-am făcut case. De-abia apoi le-am spus: Istensegits. Și ei s-au apucat de treabă. Și au fost ajutați.

* * *

În atelierul „La peria și țesala”, Mihai Reviczky vorbea. Se simțea emoționat. Îi apăruseră lacrimi pe obraji. Preotul Lală Marcu, așezat pe scăunel, cu nasul în dreptul ferestrei ce da înspre gară, privea lumea, înghesuiala, și-un colț din „ospătăria austriacă”.

„Dacă nu era drăguțul acela de Franz, Josef”, își zicea preotul Lală Marcu, „să-l roage pe bunul lui prieten să ducă linia ferată și prin Herina, chiar dacă nodul feroviar era proiectat la Tatariv, n-ar mai fi existat „ospătăria...” și nici oaspeții. Orice drumeț are mâncăruri alese și paturi bune. Așa se fac afacerile. De la o rugăminte de împărat pornesc toate.”

Austriecii se așezaseră pe scaune. Așteptau în căldura acelei seri. Cu mustăți cârligate, cu dungi de favorite, cu ifosele funcționarilor veniți de la Viena, cu doamne cochete, cu copilași grăsulii și neastâmpărați care când vor fi mari își vor lăsa favorite, mustăți cârligate...

La „ospătăria austriacă” se mânca și se bea cu cumpătare, nu cu abuz.

„Așa ești dumneata, Lală. Cum am spus”, se auzea vocea încărcată de emoție a lui Mihai Reviczky, „sunt mândru că am fost colegi o scurtă perioadă, sunt adânc mișcat și măgulit de cuvintele pe care le spui de la o vreme în plimbările noastre. Unele le cunosc. De altele, n-am auzit. Eu sunt un om al Herinei, de când mă știu, Lală, dar asemena cuvinte de dragoste dezinteresată sunt cea mai prețioasă răsplată ce și-ar putea-o dori cineva.

Când ai venit prima dată cu trenul, pe peron a fost bucurie, elan, promisiuni și legăminte, Lală. Toate le-ai atins, toate s-au ivit parcă din altar, și-apoi ca preot, dispui de o bogată gamă de savante și subtile mijloace, astfel obții efectele dorite, uneori chiar de un irezistibil comic, ne faci să râdem cu atâta poftă la slujbele de seară. Cu același succes ne arăți și tragicul zbucium din sufletul domniei-tale.

La început, nu-ți ascund, m-am rușinat. Alții s-au jurat că nu mai merg în biserică. Alții s-au întrebat de unde ai venit. De ce ai ajuns în Herina. O singură situație au trăit-o toți: perplexitatea. Ai fost nedreptățit deoarece ești prea plin de calități remarcabile.

Domnia-ta Lală ești în prima linie. A fost o situație ciuntită, arbitrară și alterată... la începuturi. Puterea, modestia, vorbele spuse au câștigat simpatia tuturor. A apărut entuziasmul, Lală. Trebuia să-ți spun. Dincolo de studii și talent, cu greu am putea avea un altul care să te poată suplini.”

(va urma)

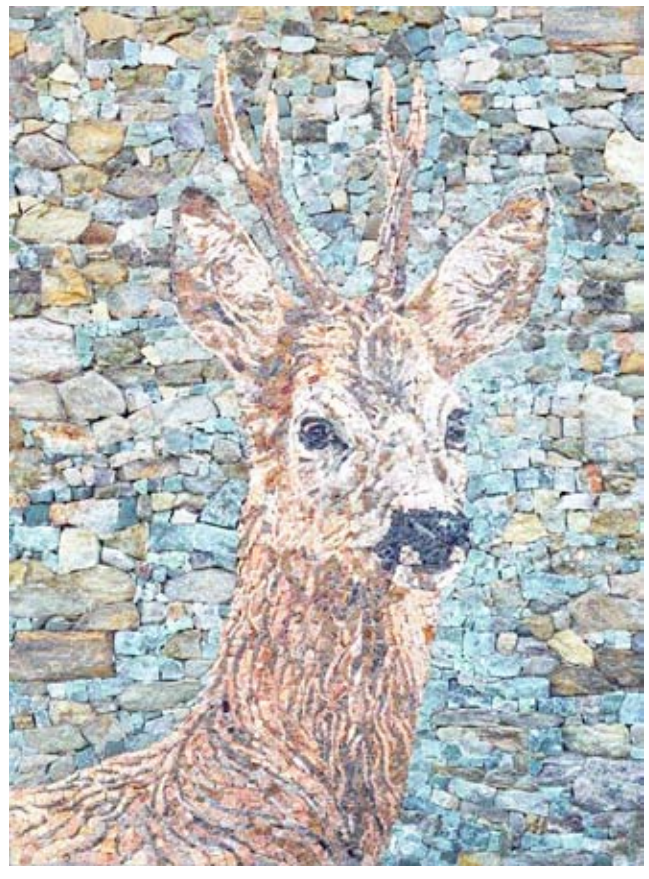

Ovidiu PECICAN

Un lugojean prolific: Gheorghe Schwartz

Până în prezent – în august 2019 – creația în proză a lui Gheorghe Schwartz etalează trei mari galaxii și câțiva sateliți (asta nemaipunând la socoteală cărțile aparținând altor genuri: teatru, confesiuni, eseu, interviu etc.). Cele trei „galaxii” sunt ciclurile de proze care îi structurează contribuția la dezvoltarea actuală a genului epic în România contemporană: ciclul romanesc al Lugojului (spațiu matricial și lume ficțională originară), mega-romanul *Cei o sută* (traversarea în timp și în spațiu a lumii de o sută

de bărbați din aceeași spiță) și ciclul Vocalizelor (șase volume de proză scurtă concepute și ordonate conforma aceluiași principiu muzical).

Aceste configurări de opere gravitând în jurul câte unei intenții artistice unitare sunt o caracteristică majoră a operei lui Gheorghe Schwartz și dezvăluie gândirea lui arhitectonică într-un ansamblu al operei a tuturor textelor sale. Tendința de a-și organiza „cărămizile” epice în structuri mai ample, gravitând în jurul câte unei semnificații majore este evidențiată și de reelaborările unora dintre ciclurile sale de povestiri (*Castelul albastru* a oferit materialul de bază reconstrucției din romanul *Autiștii cărților*).

Întâiul ciclu – cel lugojean – a însumat patru cărți, mega-romanul *Cei o sută*, unsprezece volume, iar ciclul *Vocalizelor* – deocamdată șase volume (dar se anunță deja și al șaptelea). De notat și postarea pe facebook, sâmbătă de sâmbătă, a *Prozei de sâmbătă*, una dintre cele mai longevive inițiative în materie de creație literară pe care o înregistrează, în rândul autorilor români, acest caz de *social media*.

Astfel, opera literară a lui Gheorghe Schwartz, protejată în parte de distanța pe care viața în provincie o presupune în raport cu craterele eruptive ale vieții literare din capitală, dar și rămasă din acest motiv înafara unei atenții susținute a criticii (și nu numai), crește nestingherită, urmându-și liniile de forță și conturând, pas cu pas, arhitectura secretă pe care i-o rezervă demiurgul său.

Concepția asupra literaturii proprii gândită în mari cicluri nu mai poate fi întâlnită în literatura autorilor evrei din România. Nici Mihail Sebastian, nici I. Peltz, nici Norman Manea nu au lucrat în asemenea cicluri ample, cu atâta consecvență. Cât despre autorii români, Petru Dumitriu a elaborat două cicluri romanești: *Cronica de familie* (1957) și *Colecție de biografii, autobiografii și memorii contemporane* (1959 – 1960; apărută integral: 2004). La fel și Nicolae Breban, în ciclul *Amfitrion* (3 vol., 1994) și în ciclul *Ziua și noaptea* (4 romane: *Ziua și noaptea*, 1998; *Voința de putere*, 2001; *Puterea nevăzută*, 2004 și *Jiquidi*, 2007). Într-un ciclu de cinci romane publicaate între 2006 și 2018, Eugen Uricariu trece, și el, în revistă jumătatea de secol parcursă de România sub comunism. Toate aceste elanuri creatoare de amplă deschidere rămân – cu excepția parțială a *Colecției de biografii*... a lui Petru Dumitriu care, din rațiuni ținând de doctrina internaționalismului proletar și a istoriei comunismului, includ și racursiuri europene (Spania, Franța, Basarabia) – legate de o istorie particulară, modernă sau contemporană: cea a României. În cazul *Celor o sută* perspectiva se lărgește la scara întregii istorii și lumi, într-o manieră universală.

Se poate constata, pe urma acestei simple treceri în revistă, că Gheorghe Schwartz este cel mai consecvent autor român contemporan cu ideea de a construi, pe lângă structurile proprii fiecăruia dintre romanele și volumele sale de povestiri, și câte un ansamblu care să îi organizeze într-o constelație și, mai apoi, într-o dispunere de constelații succesive, opera. Faptul că nu este singurul care intenționează și realizează așa ceva face din opera lui un semn al prezentei epoci de dezvoltare a literaturii române. Împreună cu ceilalți deja menționați, el dă o configurație particulară acestei etape literare, făcând – și prin acest efort – din ultimele șapte decenii cea mai dezvoltată vârstă a acestei literaturi orginale.

Faptul că bilanțurile de etapă nu evidențiază suficient acest salt impetuos și plin de promisiuni sau circumstanța că nu se investește nici pe departe cât s-ar cuveni în traducerea acestor opere românești pentru a li se reliefa valoarea universală mai pregnant, în contact cu un alt public, cel internațional, nu reduce cu nimic semnificația majoră a efortului creator al autorului arădean și al celorlalți colegi ai săi împreună cu care conturează, alături de atâția alții, ceea ce se poate numi „literatura română vie” de astăzi.

În orice caz, asemenea construcții de mare anvergură și amploare semnalează apetența epopeică a autorilor lor, convingerea că o creație în proză se cuvine să aspire la totalitate, să contureze lumi ficționale, nu doar fragmente, să cuprindă cât mai mult din varietatea și bogăția vieții.

*

Referirile autobiografice ale lui Gheorghe Schwartz sunt paradoxale, eliptice, incomplete și, în orice caz, menite să intrige. „Am ajuns la Arad pentru că port mustață. Dar asta este o altă poveste...”[1] Relația dintre mustața autorului și angajarea lui pe un post didactic în orașul Arad rămâne insolită și evocă parcă atmosfera – de fapt imaginarul auctorial – al lui Gogol din *Povestiri petersburgheze*. Unul dintre exegeții săi observa că scriitorul „Combină ironia jucăușă a destinului cu neliniștea individului marcat de istorie”[2]. Remarca o confirmă scriitorul însuși.

„Viața mea este un amestec ciudat între ficțiune și realitate și, de multe ori, nu știu unde începe una și unde cealaltă. Zilele trecute, după ce am scris o povestire, am avut impresia că o mai citisem undeva. Fiind vorba despre o crimă dintr-un tren, am recitit *Pivnițele Vaticanului*, spre a putea răsufla ușurat: nu acel lucru l-am rescris eu”[3].

Întrebat de cineva cum este acest oraș de adopție care a constituit și constituie în continuare, de vreo jumătate de secol, locul în care își duce existența, prozatorul răspunde fără nicio legătură cu realitatea imediată – în care, de altfel, a fost mereu cât se poate de prezent și de angajat în proiecte: „Ce fel de oraș este Aradul? Pentru mine el constituie una dintre scenele pe care am jucat *Cei o sută*”[4].

Realitatea ficțiunii absoarbe realitatea imediată și amintirea ei. Ficțiunea, imaginarul oferă referința fundamentală, părând că inversează raporturile în detrimentul realității și favorizând ficționalul.

Atitudinea lui în materie este grăitor exprimată în mărturisirea că „Încerc, pe cât îmi stă în puteri, să des-part trăirile mele de literatura mea”[5]. Acest neamestec al trăirilor personale în zona creației literare, a profesiei, este mai mult decât masca placidă a orientalului sau cea flegmatică a britanicului ce urmează o etică a disimulării autodisciplinante a vieții emoționale personale.

Nimic din ceea ce îl amuză sau necăjește pe scriitor nu are ce căuta, ca atare, în operă, după Gheorghe Schwartz. Emoțiile, trăirile, sentimentele, atitudinile capătă drept de acces în scrierile sale doar mediat de convenții și limbaje artistice, de limbajul specializat al artei. Pe prozator – și pe dramaturg – nu îl interesează consemnarea brută a faptelor, căreia îi rezervă un loc neechivoc în publicistica și în dezbaterea sa eseistică. Linia de demarcație între domenii este tranșantă și ce este dincoace de ea nu poate trece ca atare dincolo, netransfigurat.

De aceea, poate părea interesant faptul că nimic din viața de cenaclu – întinsă pe mai multe decenii, susținută în prezența săptămânală la ședințele Cenaclului Scriitorilor din Arad –, în emisiunile televizate pe care

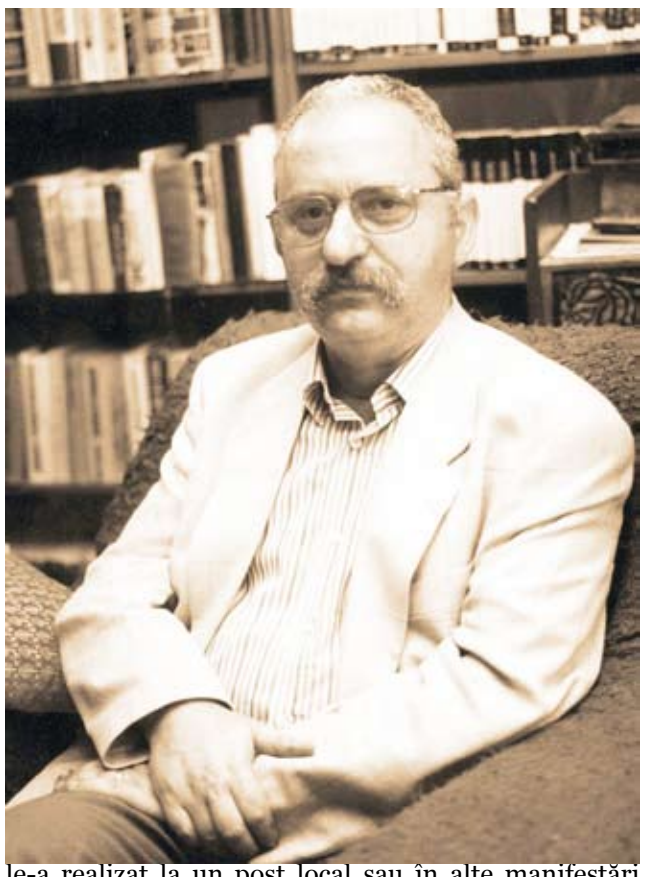

le-a realizat la un post local sau în alte manifestări mediatice nu a transpus în opera lui ficțională într-o manieră imediat recognoscibilă.

Reperele pe care le urmează scriitorul par mai curând de factură spirituală, kabbalistică, nu neapărat legate de întâmplările și cazuistica vieții rutiniere. Aici trebuie căutată, probabil, afilierea lui la spiritualitatea iudaică, de profunzimile tradiției căreia Gheorghe Schwartz se dovedește, la o privire atentă, chiar mai atașat de aceasta decât s-ar putea crede urmărindu-i declarațiile de presă.

„... Eu cred foarte tare în cifra opt: numele meu are opt litere, prenumele meu are opt litere și toate cărțile mele (literatura beletristică) au titlurile compuse din opt sau de două ori opt litere. Tot ce am încercat să public (roman, proză scurtă, teatru) fără să respect acest imperativ (care mi-a fost predestinat) nu s-a materializat”[6].

Nu este de mirare, de aceea, că un critic emite părerea că „... nimic nu e întâmplător în cărțile lui Gheorghe Schwartz”[7]. Desigur, se poate spune că în nicio lucrare scrisă de vreun profesionist al literaturii – cu excepția experimentaliștilor avangardiști, care urmează poetici ale aleatoriului – nu conține elemente parazitare. Dar înțelesul care se poate da observației citate pare să trebuiască să fie altul: acela că în cărțile prozatorului toate ingredientele, toate elementele au o importanță determinată de valoarea lor destinală, existențială.

---

[1] Iolanda Malamen, „Românii trăiesc acum doar pentru prezent”, în *Ziua*, 3-4 octombrie 2010 și „Omul s-a schimbat prea puțin în cei două mii cinci sute de ani” în *Viața românească*, nr. 6-7, 2009.

[2] Gh. Mocuța, *Schwartz contra Schwartz*, Arad, Ed. Mirador, 2017, p. 12.

[3] „Ancheta „Instituția cetitului de cărți la românii de astăzi. Opiniile unui grafoman”, în *Familia*, nr. 1, 2007.

[4] Ibidem.

[5] Lucia Negoiță, în *Acolada*, 9 septembrie 2016.

[6] Horia Gârbea, „Gheorghe Schwartz: «Îmi folosesc tot timpul liber pentru scris»”, în *Ramuri*, nr. 5-6, 2009.

[7] Gh. Mocuța, *Schwartz contra Schwartz*, Arad, Ed. Mirador, 2017, p. 7.

„Cuvântul scris este cel mai misterios lucru din lume, pentru că închide în el nenumărate înțelesuri”

Dialog cu scriitoarea Simona Antonescu

George Motroc: Doamnă Simona Antonescu, în aceste zile dificile pentru toată lumea, mi-am propus să nu-mi mai încep dimineţile cu ştirile tot mai îngrijorătoare de la televizor despre coronavirus, ci să prefer lectura... Una dintre cărţile alese, dintre cele pe care le consider titlurile anului 2019, care de altfel se regăseşte şi în câteva dintre opţiunile respondenţilor anchetei literare despre anul 2019 din „Actualitatea literară”, a fost cel mai recent roman al dvs., „Ultima cruciadă”, lansat la Gaudeamus şi pentru care vă adresez întârziate felicitări! De asemenea, vă rog să fiţi de acord să începem acest interviu de la distanţă cu un răspuns nou la o dilemă veche de când lumea: de câte romane consideraţi că este nevoie, în general vorbind, pentru a putea fi considerat cineva un Scriitor, altfel spus/scris cu litere mari, dar şi care să rămână atât în suflete, cât şi în istoria literară?

Simona Antonescu: Cred că toţi făcătorii de artă (formulare care-mi place la fel de mult ca „făcătorii de pace”) sunt nişte chinuiţi care nu scapă niciodată de întrebări de acest gen, pe care şi le pun lor înşişi: am scris o carte bună? Am pictat un tablou frumos? Am compus o piesă muzicală reuşită? De fapt alergăm după confirmarea că suntem cu adevărat scriitori, pictori, compozitori, iar diferenţa nu o face numărul de cărţi, tablouri, simfonii. În sufletele oamenilor poţi rămâne cu o singură carte, un singur tablou sau o simfonie. Avem exemple multe în istoria culturii. Mai greu este de răspuns cum păstrează istoria literară operele. Îndrăznesc să fac o predicţie: dilema despre care vorbiţi nu va fi dezlegată niciodată. Vorbind din propria mea experienţă, m-am simţit scriitoare cu adevărat atunci când un cititor avizat, cu lecturi solide în spate, mi-a vorbit despre personajele mele ca despre nişte fiinţe vii, mi-a explicat ce anume din el a fost atins de cartea mea şi a dat noi interpretări celor scrise, în funcţie de propriile lui experienţe.

G.M.: Pe de altă parte, în ceea ce vă priveşte, lăsând la o parte orice formă de modestie, consideraţi că trebuie să folosim majuscula pentru cuvântul Scriitoare?

S. A.: Cred că accentul ar trebui pus mai degrabă pe cartea/povestea ca suport al unui gen de informaţie care depăşeşte sensul strict şi descătuşează în fiecare înţelegeri preexistente, dar pe care nu le putea accesa, un fel de poartă către el însuşi. Nu omul face asta. Povestea/cartea îşi alege scriitorul. Faptul că s-a aşezat pe umerii tăi ca o pasăre nu te face să devii scriitor cu majusculă. Majusculele sperie păsările şi atunci viitoarele cărţi care îşi caută autorii şi-i vor găsi în altă parte. Povestea ar trebui scrisă cu majusculă. Nu este modestie, este felul în care privesc relaţia scriitor-carte.

G. M.: Tot legat de scriitura dvs., doresc să vă mai întreb: privind retrospectiv toate romanele pe care le-aţi publicat până acum, se poate vorbi de o scriitură feminină marca Simona Antonescu sau nu credeţi în astfel de concepte? Oricum, dincolo de astfel de diferenţe posibile scriitor-scriitoare, ce simţiţi că vă defineşte ca stil, din punct de vedere literar?

S. A.: Una dintre caracteristicile scriiturii feminine este aceea că personajele masculine sunt mai slab conturate, chiar neconvingătoare. Printre personajele principale despre care am scris sunt: Manuc, Iancu de Hunedoara, Nicolae Malaxa sau Franz Mayer, Fotograf al Curţii Regale. Ştiu că sunt personaje convingătoare pentru că am primit asigurări de la critici literari, bloggeri şi cititori avizaţi. Din acest punct de vedere nu mă încadrez în tiparul unei scrituri feminine. Pe de altă parte, tot o caracteristică este şi aceea că literatura feminină începe cu ceilalţi, nu se centrează pe sine şi nu are acea perspectivă autoglorificatoare masculină (am citat din Hélène Cixous). Cred că din acest punct de vedere, cărţile pe care le-am scris se încadrează într-o scriitură feminină. Dacă aş continua pe acest model, luând caracteristicele pe rând, mai mult aş încâlci treaba decât să o deslușesc. Dorinţa mea este ca felul în care scriu să ia tot ce este mai bun din ambele tipuri de scrituri. Ceea ce cred că mă defineşte ca stil este reînvierea unui limbaj mai puţin folosit astăzi, o mare îngăduinţă, un fel de iertare cu care scriu despre părţile mai puţin bune ale oamenilor şi răbdarea cu care arăt detaliile aparent mărunte ale unei scene.

G. M.: Pentru cei care nu au fost prezenţi la lansarea dvs. de la Gaudeamus, vă rog să evocaţi sursa de inspiraţie, perioada de documentare şi contextul în care aţi început să scrieţi acest nou roman...

S. A.: Scânteia a constituit-o o informaţie scurtă, incompletă, consemnată de unele surse ale vremii. Ambele oştiri, cea creştină condusă de Iancu de Hunedoara şi cea otomană condusă de Mehmed al II-lea, erau la capătul puterilor şi se pregăteau să se retragă. Din motive rămase necunoscute, un grup de cruciaţi-ţărani au ignorat porunca lui Iancu de Hunedoara şi au început să hărţuiască ienicerii, semănând derută în rândul armatei otomane. Printre ei se afla şi o femeie. Nu s-a păstrat nicio informaţie despre ea, nu-i cunoaştem nici măcar numele. Profitând de confuzia creată, Iancu de Hunedoara a poruncit un ultim atac care s-a transformat în bătălia câştigătoare, cetatea Belgradului fiind despresurată şi înaintarea turcilor spre Europa fiind oprită. În roman am dat câte o identitate acestor cruciaţi care au pornit propriul lor atac asupra turcilor, de exemplu femeia a devenit Maria Descântata, şi le-am imaginat în spate câte o poveste. Documentarea a durat cu aproximaţie cam un an. Am folosit cărţi ale lui Ioan Aurel Pop, îmi amintesc că îmi doream foarte mult volumul *Din mâinile valahilor schismatici*, pe care nu reuşeam deloc să-l găsesc. Cartea a fost republicată în 2018, eu începusem deja să scriu *Ultima cruciadă* bazându-mă mult pe o lucrare de doctorat tot din Cluj, a lui Iulian Mihai Damian - *Ioan de Capestrano şi Cruciada Târzie*. M-am bucurat ca un copil care primeşte prăjituri atunci când am văzut că apare o nouă ediţie *Din mâinile valahilor schismatici*, am cumpărat-o imediat.

G. M.: Privind tot retrospectiv, se poate spune că a fost mai uşor să scrieţi şi să definitivaţi „Ultima cruciadă”, în raport cu primul dvs. roman sau acesta rămâne etalonul la care încă vă raportaţi?

S. A.: Am scris fiecare carte cu mult chin, bucurie, frământări şi nesiguranţă, încredere şi fericire. Nu-mi propun să spun ce înseamnă scrierea unui roman ca furtuni emoţionale, este greu de explicat. Indiferent care este sentimentul pe care îl transmite mai apoi cartea – chiar dacă este citită ca o carte luminoasă, senină, optimistă – ea se naşte tot din dureri. Povestea în sine curge uşor, dar crearea unui personaj este, în ceea ce mă priveşte, grea. Asta nu s-a schimbat cu nimic de la o carte la alta.

G. M.: Cu voia dvs., să trecem la structura romanului... De la o primă lectură a cuprinsului, se poa-te observa construcţia simetrică: „Începutul” şi „Sfârşitul”, iar celelalte titluri de capitole, mai puţin „O pagină de istorie”, includ şi cuvântul „Cântec”, chiar dacă nu avem un roman propriu-zis în versuri... Sau povestea are, aşa cum nota într-o cronică a cărţii dvs. criticul literar Radu Ciobanu, tot în „Actualitatea literară”, nr. 97, „o melodie a ei inefabilă, care rezidă în stil şi sugerează interferenţa cu genul baladesc”?

S. A.: Aerul de baladă medievală este căutat. Pe vremea când încă nu-mi erau clare toate personajele, ştiam deja cu certitudine că mi-ar plăcea să reuşesc să imprim romanului ritmul cântecului unui trubadur. Am citit, pentru atmosfera medievală, Cântecul lui Roland şi Cidul. Am ascultat multă muzică gregoriană. În roman există o scenă pe care am scris-o pe o astfel de muzică, nu scriu de obicei pe muzică, a fost singura oară când am făcut-o. Este vorba despre scena apariţiei Cometei Halley pe deasupra taberei cruciaţilor, chiar cu puţin timp înainte de Bătălia Belgradului.

G. M.: În ceea ce priveşte incipitul romanului, o construcţie misterioasă şi cu o solemnitate aproape biblică sau, dacă preferaţi altfel, mitică á la Borges... Sunteţi de acord să ne descifraţi măcar puţin din incipitul romanului dvs., spre exemplu raportul dintre „Povestea cea mare” şi „una dintre acele poveşti”?

S. A.: Cuvântul scris este cel mai misterios lucru din lume, pentru că închide în el nenumărate înţelesuri care pot diferi sensibil, în funcţie de experienţa de viaţă a celui care citeşte. Chiar şi cea mai concretă propozi-ţie, bazica „Ana are mere”, naşte în minţile celor care o citesc lumi infinite: eu văd o Ana de zece ani, grăsuţă, blondă,

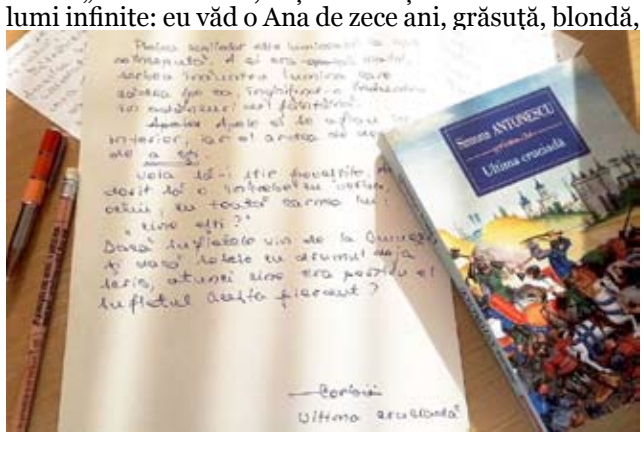

cu mere mari, verzi. Mai citeşte cineva acelaşi lucru ca mine? Puţin probabil, având în vedere câte variante pot fi.

Lucrurile se complică şi mai mult atunci când este vorba despre concepte ca Poveste, Timp, Început sau Sfârşit. Partea care mi se pare magică în toate acestea este că aceeaşi înşiruire de fraze naşte poveşti diferite pentru cititori diferiţi. Nu m-ar lăsa inima să stric vraja aceasta. Ba chiar cred că acesta este marele farmec al Poveştii. Despre asta vorbesc atunci când spun că o carte prinde viaţă atunci când o citeşte cineva: fiecare cititor crează la rândul lui alte lumi, pornind de la cuvântul scris. Aşa stând lucrurile, întrebarea „care este de fapt povestea cea adevărată?” nu cred că are relevanţă. Frumuseţea stă tocmai în bogăţia aceasta de poveşti.

G. M.: Tot cu voia dvs., sper să ne dezvăluiţi câte ceva şi despre personaje... În definitiv cine este personajul principal? Ce la absent - Iancu de Hunedoara? Personajul fiecărui capitol sau personajul colectiv - convoiul? Sau acel personaj feminin, cu nume de rezonanţă biblică - Maria, dar care, mai degrabă, mi-a părut ca o stranie şi nerostită ispită pentru bărbaţii din jur?

S. A.: Personajul principal este Povestea. Toţi ceilalţi sunt instrumentele prin care Povestea se creează, creşte şi se descoperă pe ea însăşi, ca stăpânitoare a unei lumi mult mai apropiate de Adevăr decât cea ale cărei limite le simţim tactil, vizual, auditiv, prin miros sau prin gust.

G. M.: Sper să nu vă supere următoarea paralelă: punând alături cel mai nou roman al dvs. de penultimul - „Hanul lui Manuc”, „Ultima cruciadă” pare mult mai mic, aş fi tentat să spun că pare chiar un prim volum... De aceea vreau să vă întreb dacă va exista o continuare a „Cruciadei”? Aţi fi tentată să scrieţi, spre exemplu, o trilogie? Sau lucraţi deja la un altfel de roman?

S. A.: Nu va exista o continuare a *Ultimei cruciade*. Nu am simţit niciodată până acum nevoia de a prelungi subiectele cărţilor într-un al doilea volum. O trilogie cred că trebuie concepută de la bun început ca trilogie, iar asta nu s-a întâmplat acum, cu *Ultima cruciadă*. Este de dimensiuni mai mici decât *Hanul lui Manuc* pentru că aşa am gândit povestea. Am multe ciorne cu structura unui roman, mai înainte de a mă apuca de scris. Atunci când totul capătă o formă perfect rotundă, ştiu că am găsit structura câştigătoare şi încep să scriu.

În loc de final, vă rog să fiţi de acord să oferim cititorilor drept invitaţie la lectură incipitul romanului dvs.!

S. A.:

Începutul

...de aceea povestea convoiului şi a proscrişilor ultimei cruciade îi va schimba pe toţi cei care o ascultă, iar ei nu vor mai fi niciodată aceiaşi. Ea face parte din Povestea cea mare, căreia nimeni nu-i poate cunoaşte începutul şi sfârşitul, căci Povestea a fost aici dinaintea oamenilor şi a timpului.

Ascultă.

Pe când inorogii cutreierau pământul fără teamă, războaiele erau purtate de cavaleri călare pe dragoni, iar grifonii înnegurau cerul atunci când ieşeau în stoluri la vânătoare, pe vremea aceea nouă bătrâne dintr-un sat aflat în pustietate îşi istoriseau una alteia povestea celor şase cruciaţi. O Lupoaică roşcată cu farmece în glas avea să-i strângă în jurul ei, un Corb din neamul celor sosiţi mai târziu pe pământurile lupilor avea să i se supună, iar Călăul, Ucenicul şi cei doi băietani încă necopţi aveau să sprijine întâmplările pe umerii lor.

Râurile duceau Povestea mai departe, iar pescarii o prindeau în năvoadele lor, ridicând-o din ape şi aruncând-o în bărcile cu miros sărat, dar ea scăpa printre ochiurile rare ale plaselor şi se risipea în lumina lunii.

Zăpezile o purtau pe marginile fulgilor şi o coborau către pământ, aşezând-o pe umerii oamenilor şi în palmele lor calde, care topeau Povestea şi o absorbeau în piele, dar ea li se ivea apoi în ochi şi scăpa înapoi, în lume, odată cu lumina din ei.

Din mijlocul cruciaţilor se înălţă un glas care istorisi Povestea, întrupând-o în cuvinte. Pădurile de sălcii o spuseră mai departe, ploile o spuseră mai departe, călătorii aflaţi mereu pe drum o luară cu ei. Povestea avea să fie de fiecare dată alta, cotind uneori pe neaşteptate, după cum i se arăta celui care relua istorisirea.

Una dintre aceste poveşti ar putea foarte bine să înceapă cu cântecul convoiului.

Virgil DIACONU

Critica de poezie în concepția lui T.S. Eliot

Nu puţini scriitori şi critici literari şi-au pus întrebări cu privire la scopul sau sensul criticii literare. Diversitatea răspunsurilor date şi caracterul lor de cele mai multe ori contradictoriu l-au făcut de pildă pe T.S. Eliot, unul dintre cei mai cunoscuţi critici ai secolului XX, să declare în eseul *Graniţele criticii* (1956): „mă întreb dacă punctul slab al criticii moderne nu e tocmai nesiguranţa cu privire la ţelul criticii. Ce folos trebuie să aducă şi cui anume?" (1, p. 244).

Un folos, deci un câştig spiritual în urma actului critic, adică a unei cronici sau a unui studiu critic dedicat unei opere literare, ar trebui să îl aibă, cred, toţi cei patru factori implicaţi şi legaţi de acest act, şi anume: cititorul cronicii, opera literară, care constituie obiectul cronicii literare semnate de critic, autorul operei comentate de critic, dar şi criticul însuşi. Astfel, actul critic îi poate înlesni *cititorului* mai multe şi adecvate căi de acces spre operă, deci o mai bună înţelegere a ei, *operei literare* îi pot fi dezvelite şi conturate mai bine calităţile şi semnificaţiile sale latente, atunci când criticul se află cel puţin la înălţimea operei „cronicizate" de el, *autorul* operei comentate de critic se poate confrunta cu o opinie care, uneori, ar putea să îi folosească, iar *criticul* poate să fie câştigat spiritual în urma receptării şi cunoaşterii în profunzime a operei pe care o interpretează, în cazul în care aceasta este o operă de valoare; deci criticul poate să înveţe chiar el ceva din opera pe care o abordează.

În ceea ce îl priveşte pe Eliot, acesta consideră că actul critic le este de folos cititorului şi literaturii, pentru că ţelul criticii literare este acela de „a promova înţelegerea şi gustarea literaturii". Totodată, Eliot afirmă faptul că „să înţelegi o poezie înseamnă în fond să o guşti în chip întemeiat", deci să o apreciezi întemeiat.

Din observaţia că „nu este îngăduit să gustăm (apreciem) poezii proaste" (p.m.), înţelegem că gustate cu adevărat, deci apreciate cu adevărat, trebuie să fie numai poeziile bune, numai poeziile de valoare, deci acele poezii care ne oferă „satisfacţie artistică" (Eliot).

Sintetizând ideile criticului din stufosul eseu *Graniţele criticii*, înţeleg că el discută, în esenţă, despre două practici critice, şi anume: despre *interpretarea* sau *hermeneutica* operei poetice, pe de o parte, şi despre *evaluarea* operei poetice tocmai interpretate, pe de altă parte, deşi noţiunea de „evaluare" nu apare în eseul său... Aşa încât, dacă ne vom pune problema criticii de poezie în ansamblul ei, atunci va trebui să vorbim atât despre *critica hermeneutică*, ce interpretează poezia, cât şi despre *critica evaluatoare*. Aceste critici sunt, de fapt, ramurile aceleiaşi critici. În fond, criticul este atât persoana care interpretează poezia, cât şi persoana care evaluează poezia.

I. Critica hermeneutică

Criticii moderni au susţinut, nu de puţine ori, că una dintre atribuţiile pe care le are critica literară este aceea de *a interpreta* operele literare, iar în acest sens stau mărturie nu doar cronicile, eseurile sau studiile care interpretează operele literare, ci şi lucrările teoretice care discută despre pertinenţa interpretării, căreia i s-a spus *hermeneutică*, după zeul grec Hermes, care dezlega, traducea, interpreta pentru muritori mesajele încâlcite ale zeilor. Cu privire la interpretarea sau hermeneutica poeziei, T.S. Eliot emite câteva judecăţi critice, dintre care mi-au reţinut atenţia acestea trei: (1) o poezie are mai multe interpretări juste, (2) interpretările poeziei sunt subiective şi (3) „O interpretare valabilă trebuie să fie (...) o interpretare a sentimentelor pe care le încerci tu însuţi citind poezia" (ibid., p. 254). Să urmărim, pe rând, aceste judecăţi ale lui Eliot.

(1). O poezie are mai multe interpretări juste...

În eseul *Graniţele criticii*, T.S. Eliot îşi pune problema criticii literare care *interpretează* poezia, asigurându-ne de faptul că „Primul pericol e acela de a ne închipui că nu există decât o singură interpretare, neapărat justă, a poeziei ca întreg" (ibid., p. 254).

Dacă este un pericol să ne închipuim „că nu există decât o singură interpretare, neapărat justă, a poeziei ca întreg", atunci starea normală a criticii trebuie să fie promovarea unei mulţimi de interpretări juste, pentru una şi aceeaşi poezie. Dar poate să aibă critica literară o mulţime de interpretări juste pentru una şi aceeaşi poezie, când interpretările din mulţimea de interpretări ale unei poezii sunt, în mod inevitabil, diferite şi contradictorii? Dacă criticii îşi vor face obiectiv din mulţimea de interpretări ale poeziei pe care o analizează, interpretări care nicidecum nu pot fi cu toate juste, corecte, atunci ei se vor *îndepărta* de profilul semantic real al poeziei. Or, criticii trebuie, din contră, să se apropie de profilul semantic real al poeziei, ei trebuie, pe cât posibil, să îi descopere poeziei semnificaţiile reale, spiritul.

Pe de altă parte, constat că o poezie are, nu de puţine ori, mai multe interpretări... Dar aceste multe interpretări nu sunt posibile decât pentru faptul că ele surprind numai *unele* dintre aspectele poeziei, nicidecum întregul semantic al poeziei, aşa cum crede Eliot. Şi, de altfel, putem constata că niciun critic nu surprinde *toate* aspectele unei opere poetice, ci numai pe unele dintre ele. Aşadar, interpretările diferite ale criticii au posibilitatea de a fi corecte doar atunci când sunt fragmentare, parţiale. În afara acestor interpretări multiple corecte, însă parţiale, un poem poate avea, desigur, şi o mulţime de interpretări *deformate*, de interpretări *fanteziste*, *forţate* sau *închipuite* de critic, pe care le putem numi interpretări *false*, dacă le raportăm la semnificaţiile reale ale operei poetice oferite spre interpretare. Cronicile literare elaborate de către critici ilustrează cu prisosinţă aceste două practici critice interpretative opuse, unele corecte, deci în spiritul operei „cronicizate", însă privitoare doar la *unele* dintre aspectele operei, iar altele deformate, ficţionale, false. Oricum, o interpretare parţială justă contează mai mult decât toate interpretările deformate, care falsifică sensul, înţelesul operei poetice.

(2). Interpretările poeziei sunt subiective

Să urmărim o altă judecată critică a lui Eliot: „Sensul său (al poemului) va fi acela pe care îl percepe fiecare cititor sensibil" (ibid., p. 253, p.m.). Susţinând că sensul poemului „va fi acela pe care îl percepe fiecare cititor sensibil", Eliot legitimează atât *mulţimea sensurilor*, cât şi *subiectivitatea lor*. În loc să pună în prim plan aproximarea de către interpret a sensului *real* al poemului, Eliot favorizează subiectivitatea cititorilor şi a criticilor şi, în acest fel, el creează premisele *relativizării, deformării sau falsificării sensului real al poemului/operei sau a spiritului său*.

De fapt, legitimând sensul pe care îl percepe „fiecare cititor sensibil", sens pe care cititorul fireşte că i-l atribuie poemului tocmai analizat, Eliot *legitimează o mulţime de interpretări subiective diferite şi contradictorii* ale poemului, adică legitimează un *hazard semantic al receptării*, care transformă însuşi poemul într-un *hazard semantic*, prin mulţimea de sensuri subiective diferite şi contradictorii ce i se atribuie de către cititori şi critici poemului în cauză...

De fapt, Eliot nici nu pune problema *sensului real* al poeziei, ci acordă cititorilor şi criticilor o autoritate şi o libertate absolute în ceea ce priveşte perceperea sensurilor unei poezii şi atribuirea acestor sensuri poeziei interpretate. Sensul care se atribuie poeziei de către cititori şi critici este astfel la liber, la bunăvoia oricărui cititor sau critic, iar acest sens va fi, probabil că de cele mai multe ori *subiectiv*, *inadecvat*, *fals*, *paralel* sensului real al poeziei interpretate.

Această libertate absolută a perceperii sensului şi, implicit, a *interpretării* poeziei conform mulţimii de sensuri ce i se atribuite acesteia de către fiecare cititor în parte, libertate pe care Eliot o acordă cu mărinimie receptorilor poeziei, falsifică semantica reală a poemului, iar critica literară ce face acest lucru pierde orice măsură, orice obiectivare şi autoritate a judecăţilor ei.

(3). Interpretări valabile şi interpretări false

O altă idee pe care Eliot o propune cu privire la interpretarea poeziei este următoarea: „O interpretare valabilă trebuie să fie (...) o interpretare a sentimentelor pe care le încerci tu însuţi citind poezia" (ibid., p. 254).

Fireşte că poezia, de fapt ideile poeziei, ne provoacă anumite sentimente şi că, în consecinţă, putem afirma că noi interpretăm poezia chiar în funcţie de sentimentele pe care acea poezie ni le provoacă. Dar ne provoacă poezia *aceleaşi* sentimente, pentru ca interpretările pe care noi le dăm poeziei tocmai în temeiul acestor sentimente *să concorde*, deci să fie cât de cât obiective, corecte?

Mai întâi, trebuie observat faptul că nu toţi avem, în urma receptării aceloraşi poezii, aceleaşi sentimente... De exemplu, versurile „A murit Enkidu, prietenul meu, care vâna cu mine lei", „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată", „Şi tare-i târziu / şi n-am mai murit", „Aud materia plângând" îl vor încânta cu siguranţă pe lectorul competent şi sensibil, însă aceleaşi versuri îl pot lăsa total indiferent pe cititorul modest... Deci interpretările acestor cititori sau critici vor fi diferite şi total opuse.

În receptarea unui poem, cititorii nu au nicidecum aceleaşi reacţii-sentimente, pentru că acestea nu sunt determinate doar de ideile concrete ale poeziei receptate, poezie care este una şi aceeaşi pentru toţi cititorii, ci şi de calitatea expresă a cititorilor, de fondul lor sufletesc-spiritual, care este diferit, şi, fiind diferit, *rezonează diferit* la poezia citită, la ideile şi sentimentele poeziei. Având, în urma receptării aceleiaşi poezii, sentimente diferite, rezonanţe afective şi intelectuale diferite, noi, lectorii, vom ajunge ca în temeiul acestor sentimente diferite să dăm poeziei *interpretări diferite şi contradictorii*. Din mulţimea acestor interpretări diferite şi contradictorii, unele (puţine) vor fi, desigur, *valabile*, *juste*, *corecte*, aşadar confirmate de unele dintre sensurile şi sentimentele reale ale poeziei, iar altele vor fi interpretări *deformate*, *ficţionale*, *false*, *imposibile*, deci neconfirmate de sensurile şi sentimentele reale pe care poezia în cauză le vehiculează.

Interpretările pe care cititorii sau criticii le dau operelor poetice în temeiul sentimentelor provocate de aceste opere nu sunt, aşadar, întotdeauna valabile, juste, corecte, după cum încearcă să ne convingă Eliot în eseul său. Interpretările unui critic pot fi valabile din punctul de vedere strict al acelui critic..., deci subiectiv, dar nu şi din punctul de vedere obiectiv al poemului, al sensurilor şi sentimentelor reale manifestate de acel poem.

Cele trei judecăţi de mai sus ale lui Eliot cu privire la interpretarea poeziei acordă un credit excesiv subiectivităţii lectorului/criticului. Eliot legitimează libertatea de a acorda operei interpretate orice sens, orice profil semantic, orice interpretare, relativizând astfel înţelesul real al poeziei cercetate, spiritul ei. Interpretările subiective legitimate de Eliot nu reflectă, aşadar, spiritul poeziei, ci se îndepărtează de el, deformându-l şi falsificându-l tocmai prin mulţimea de interpretări, cu toate „juste" şi cu toate privind poezia în întregul ei.

Această democraţie a interpretării la liber a operelor poetice nu este altceva decât libertatea de a ignora sensurile reale şi spiritul poeziei interpretate, şi, totodată, de a înlocui aceste sensuri reale cu sensurile subiective, inadecvate, false, găsite de către interpretul liber...

Aşadar, critica subiectivă pe care o apără şi legitimează Eliot falsifică sensurile reale ale poeziei interpretate. De fapt, Eliot ratează interpretarea adecvată, deci corectă a poeziei, interpretare care nu poate fi decât *întru spiritul poeziei*, iar nu împotriva lui.

II. Critica evaluatoare

Mulţimea interpretărilor diferite şi contradictorii pe care le poate avea o operă poetică în mintea cititorilor şi/sau a criticilor îl determină pe Eliot să îi pună criticii o întrebare, fără îndoială importantă: „în toată această diversitate (de interpretări, p.m.), ce trebuie să fie comun întregii criticii literare (...)?" (ibid., p. 255). Aşadar, care este numitorul comun al acestor critici, pentru ca ele să poată fi socotite pertinente, corecte? Răspunsul dat de Eliot, şi anume „Sarcina criticului este să condamne mediocritatea şi să demaşte impostura, deşi sarcina principală rămâne să laude ceea ce e vrednic de laudă" (ibid., p. 255), este o judecată cât se poate de inteligentă şi corectă, care merită să fie reţinută. Din judecata lui Eliot mai înţelegem că atât „condamnarea mediocrităţii şi demascarea imposturii", cât şi lăudarea a „ceea ce e vrednic de laudă" sunt acte critice *de evaluare* a operelor.

În ceea ce mă priveşte, cred că evaluarea operelor literare este cel de al doilea mare act şi obiectiv al criticii literare. Ba chiar pot afirma că ceea „ce trebuie să fie comun întregii critici literare", pentru ca ea să nu rătăcească în subiectivitatea cu o sută de chipuri a criticii generaţioniste, este *evaluarea corectă* a operele literare. Altfel spus, critica literară trebuie să se finalizeze ca *act critic evaluator corect* al operelor literare/poetice, iar prin acest act putem discuta despre o altă critică, decât critica de interpretare, şi anume despre *critica evaluatoare*.

Cred că după interpretarea corectă a poeziei, pe care Eliot nu a reuşit totuşi să o teoretizeze mulţumitor, obiectivul criticii literare este tocmai *evaluarea literaturii,* în speţă *a poeziei*. Prin evaluarea sa, criticul ar trebui să ne spună care opere, din mulţimea de opere poetice/literare aflate într-un spaţiu cultural, sunt *opere de valoare* sau *estetice*, şi care opere sunt *modeste valoric* sau *pseudoestetice*, argumentând această evaluare în articolele, cronicile, eseurile sau studiile pe care le semnează. Vom urmări, mai jos, care este opinia lui T.S. Eliot cu privire la critica ce evaluează poezia.

(1). Critica evaluatoare generaţionistă propusă de Eliot. Glorioleta şi limitele criticii generaţioniste

„Fiecare generaţie trebuie să-şi formeze o critică literară proprie (...). În contemplarea artei, fiecare generaţie aduce categoriile ei proprii de apreciere, propriile ei exigenţe artistice, propriile ei scopuri" (ibid., p. 242).

Poezia trebuie evaluată, aşadar, de critica fiecărei generaţii poetice în parte, deci de *critica generaţionistă proprie*, care în evaluările sale foloseşte, spune Eliot, „categoriile ei *proprii* de apreciere, *propriile* ei exigenţe artistice, *propriile* ei scopuri" (s.m.), iar nu alte criterii de evaluare şi exigenţe poetice, cum ar fi, bunăoară, cele estetice.

Dar, dacă „fiecare generaţie (dintre cele peste o sută de generaţii şi curente poetice pe care le desfăşoară poezia modernă şi modernistă în sens larg, p.m.) aduce categoriile ei *proprii* de apreciere/evaluare, *propriile* ei exigenţe artistice" (s.m.), criteriile ei specifice de evaluare, după cum susţine Eliot, deci dacă fiecare generaţie aduce *alte* categorii de evaluare şi exigenţe, înseamnă că *fiecare generaţie poetică este subiectivă* şi că ea va evalua poezia, aceeaşi poezie a lumii, în mod inevitabil *diferit*, cu totul diferit, tocmai pentru că criteriile de evaluare folosite de aceste generaţii poetice sunt mereu altele.

■ Continuare în pagina 10

Critica de poezie în concepția lui T.S. Eliot

■ **Continuare din pagina 9**

Există fără îndoială o fluiditate sau o labilitate a evaluării generaționiste a poeziei, a oricărui tip de poezie evaluată de către critica generaționistă. Astfel, conform criteriilor de evaluare generaționiste, mereu diferite, deci schimbătoare și subiective, fiecare critică generaționistă *va aprecia calitativ* doar poezia care confirmă propriile criterii de evaluare, deci poezia propriei generații..., și *va deprecia* și *nega valoarea* oricărei alte poezii, generaționiste sau estetice, care firește că nu confirmă criteriile ei de evaluare, ci le infirmă.

Ne putem închipui, de exemplu, că sistemul critic generaționist *realist* va aprecia poezia generaționistă *suprarealistă*, sau că sistemul critic *suprarealist* va aprecia poezia *realistă*? Nicidecum! Cele două critici vor găsi ca fiind „de valoare" doar poezia generaționistă pe care fiecare dintre ele o reprezintă și apără, și, în același timp, aceste critici vor nega, în temeiul propriilor principii generaționiste, valoarea celeilalte poezii generaționiste. În acest fel, cele două critici evaluatoare – cea realistă și cea suprarealistă – se anulează reciproc.

Generațiile poetice moderne în sens larg (1800 - azi) se schimbă în permanență una pe alta, iar această schimbare a lor înseamnă *schimbarea criteriilor poetice generaționiste prin care ele evaluează poezia, orice fel de poezie*. Dar această *schimbare permanentă a criteriilor de evaluare* conduce la *schimbarea evaluărilor*: poezia apreciată de o generație poetică va fi depreciată de celelalte generații poetice. Semn că evaluările critice generaționiste se anulează reciproc.

Evaluările generaționiste girate cu mărinimie de către Eliot sunt, așadar, *evaluări partizane*, *contradictorii*, *provizorii*, deci *pe termen scurt*, pentru că aparatul critic generaționist nu salvează „valoric" decât propria poezie generaționistă și totodată neagă valoarea celorlalte tipologii poetice generaționiste sau estetice. În acest fel, evaluările efectuate de către criticii generaționiști în temeiul propriilor criterii poetice generaționiste, pe care Eliot le legitimează atât de generos, se suspendă, se de-legitimează unele pe altele și, cu toate, de-legitimează actul critic evaluator de tip generaționist. Evaluările generaționiste ratează identificarea valorilor în masa de opere de valoare și opere minore.

Critica generaționistă propusă de Eliot pentru evaluarea poeziei moderne în sens larg este, după cum se vede, o critică eșuată, pentru că, în temeiul criteriilor ei de evaluare, care sunt criterii generaționiste proprii (specifice), subiective, mereu schimbătoare, fluide, partizane, diferite de criteriile altor generații poetice și precare estetic, ea nu poate să distingă corect între poeziile/operele *de valoare* și poeziile *minore*, având întotdeauna tendința să supraevalueze poezia propriei generații și, în același timp, să subevalueze orice alte poezii care nu îi confirmă principiile generaționiste de evaluare.

Deși practică evaluări partizane, subiective, precare estetic, fiecare critică generaționistă afirmă că ea este singura critică viabilă și că tocmai criteriile ei de evaluare sunt criteriile care trebuie să evalueze poezia, în timp ce poezia generaționistă pe care ea o apără este cea mai importantă poezie ivită până acum pe scena poeziei... Ba, mai mult de atât, cu această nouă poezie (generaționistă) începe o nouă și benefică epocă poetică, cu totul superioară celor de până acum... Vezi în acest sens declarațiile tuturor generațiilor poetice, care nu afirmă altceva decât faptul că ele revoluționează poezia.

(2). Critica evaluatoare estetică

Evaluarea poeziei moderne de către critica generaționistă în temeiul propriilor principii poetice generaționiste schimbătoare și partizane, apărată mai sus de T.S. Eliot, este, după cum am văzut, un eșec, deși criticul nu recunoaște acest lucru. Cu toate acestea, înspre finalul eseului *Granițele criticii*, Eliot vorbește despre un alt tip de evaluare, care contrazice critica evaluatoare generaționistă... Mai precis, criticul ne prezintă modul în care trebuie evaluată poezia lui Sappho, poeta din Lesbos. Să urmărim, așadar, cum înțelege și concepe criticul evaluarea poetei și, prin ea, evaluarea poeziei clasice: „Când citesc, să zicem, o odă de Sappho, ceea ce contează în primul rând nu este faptul că eu trebuie să-mi închipui că sunt un grec insular de acum două mii cinci sute de ani; ceea ce contează este trăirea poeziei – aceeași pentru toate ființele umane aparținând unor secole și popoare diferite –, scânteia care poate dăinui peste întinderea a două mii cinci sute de ani." (ibid., p. 258).

Ceea ce contează atunci când citesc și evaluez o poezie de Sappho, deci poezia unui poet clasic, este „trăirea poeziei", trăire care trebuie înțeleasă ca fiind „aceeași pentru toate ființele umane aparținând unor secole și popoare diferite" și „care poate dăinui peste întinderea a două mii cinci sute de ani."

Dacă „ceea ce contează în primul rând" atunci când citim o poezie este trăirea poeziei, înseamnă că această trăire a poeziei este chiar criteriul în temeiul căruia noi evaluăm poezia corect. Pe de altă parte, dacă trăirea care evaluează corect poezia trebuie să fie „aceeași pentru toate ființele umane aparținând unor secole și popoare diferite", înseamnă că ea este o trăire *trans-temporală*, *trans-națională* și *trans-lingvistică*; iar dacă trăirea evaluatoare „poate dăinui peste întinderea a două mii cinci sute de ani", înseamnă că ea este, încă o dată, *trans-temporală* și, implicit, *trans-generaționistă*.

În aceste patru sensuri, *trans-temporal*, *trans-generaționist*, *trans-național* și *trans-lingvistic*, trăirea care evaluează poezia este o *trăire poetică universală*, iar numele care i s-ar potrivi mai bine ar fi acela de *trăire poetică estetică*, spun eu, ducând în acest fel mai departe gândul lui Eliot.

Am afirmat deja că „trăirea poeziei", pe care am numit-o trăire poetică estetică, este chiar criteriul de evaluare al poeziei. Iar dacă vom ține seama de faptul că trăirea poetică estetică este *universală* (trans-temporală, trans-generaționistă, trans-națională și trans-lingvistică), atunci vom putea sune că trăirea poetică estetică este un criteriu de evaluare universal, legitim și corect. Prin trăirea poetică estetică sunt legitimat să evaluez orice fel de poezie, deci atât poezia antică, cât și poezia modernă și contemporană, iar evaluarea mea va fi una corectă. Așadar, vom înțelege că atunci când o poezie particulară, clasică, modernă sau contemporană, ne provoacă o trăire poetică estetică, o plăcere sau o emoție poetică estetică, o emoție artistică, acea poezie este, de fapt, o *poezie de valoare* sau *estetică*. În schimb, atunci când o poezie, clasică, modernă, modernistă, transmodernă sau contemporană, nu ne provoacă nicio trăire poetică, nicio plăcere sau bucurie poetică, estetică, ba chiar ne irită, în cazul în care criteriile noastre de evaluare sunt totuși criterii poetice estetice,

înseamnă că acea poezie este o *poezie fără valoare poetică*, o *poezie minoră, pseudoestetică* sau *proastă*.

Cu privire la trăirea poetică estetică evaluatoare, ar fi de menționat faptul că ea reprezintă, de fapt, *spiritul principiilor poetice estetice* ale poeziei de valoare/estetice, principii care funcționează atât ca principii creatoare, cât și ca principii legitime de evaluare a poeziei. La rândul lor, principiile poetice estetice ale poeziei configurează *conceptul* (*canonul*) *poetic estetic al poeziei*, așa încât putem spune că evaluarea *corectă* a poeziei, a oricărei poezii, de valoare sau minore, de azi sau de ieri, se face în temeiul trăirii poetice estetice, al principiilor poetice estetice ale poeziei sau al conceptului (canonului) poetic estetic de poezie, configurat de principiile poetice estetice. Și vom înțelege că toate acestea sunt *criterii* (*estetice*) *legitime* de evaluare a poeziei. Sunt trei forme ale criteriului poetic estetic de evaluare a poeziei.

Astfel, pot spune că poezia particulară pe care o evaluez este o poezie *de valoare* sau *estetică* în măsura în care ea confirmă trăirea poetică estetică, principiile poetice estetice sau conceptul (canonul) poetic estetic de poezie (configurat de principiile poetice estetice), și este o poezie *modestă*, *minoră*, *pseudoestetică*, atunci când ea nu confirmă trăirea poetică estetică, principiile poetice estetice sau conceptul (canonul) poetic estetic în temeiul cărora evaluez poezia în cauză.

Critica literară care evaluează poezia în temeiul trăirii poetice estetice, al principiilor poetice estetice sau al conceptului (canonului) poetic estetic poartă numele de *critică evaluatoare estetică*. Evaluarea care se produce în temeiul trăirii poetice estetice, al principiilor poetice estetice sau al conceptului poetic estetic este singura *evaluare corectă* a poeziei, a oricărui tip de poezie, de valoare sau nu, băștinașă sau străină, de ieri sau de astăzi.

(3). Critica estetică și critica generaționistă sezonieră, critici divergente

Compararea celor două critici evaluatoare despre care am vorbit mai sus, deci a criticii evaluatoare generaționiste cu critica evaluatoare estetică, ne arată că acestea au criterii de evaluare diferite, pentru că, în timp ce principiile poetice de evaluare generaționiste sunt principii specifice unei critici generaționiste sau alteia, partizane, mereu schimbătoare, subiective și precare estetic, principiile de evaluare ale criticii estetice sunt principii poetice estetice, universale și relativ stabile. Tocmai de aceea, evaluările poeziei efectuate de către critica generaționistă, în temeiul principiilor poetice generaționiste partizane, schimbătoare și precare estetic, sunt *evaluări false*, în timp ce evaluările criticii estetice, efectuate în temeiul principiilor poetice estetice, sunt *evaluări autentice*, *viabile*, *corecte*. Prin criteriile lor de evaluare diferite și rezultatele diferite la care ajung, critica generaționistă și critica estetică sunt critici contradictorii, opuse, de neîmpăcat.

Fiecare critică literară generaționistă luptă pentru impunerea, succesul și canonizarea poeziei generației sale. Dar poezia pe care o oficializează sau canonizează o epocă culturală nu este toată poezia generaționistă, ci numai poezia generației aflate la putere în administrația culturală a acelei epoci/clipe, pentru că tocmai această generație deține controlul asupra marilor premii care se acordă poeziei, a dicționarelor și istoriilor literare care consemnează valorile literare, a ierarhiei poetice, a listelor canonice. Cu toate astea, poezia generaționistă oficializată de sistemul cultural oficial nu se impune și nu are succes decât pentru propriile generații și în timpul scurt al existenței acestora! La un moment dat, succesul și glorioleta sezonieră a poeziei generaționiste dispar, pentru că însăși critica generaționistă care asigura succesul acestei poezii iese din scena literară și existențială.

În paralel cu evaluările și canonizările generaționiste, există desigur și o oficializare făcută de către critica estetică și cititorul competent de poezie, care nu apreciază și canonizează decât poeți de valoare. De fapt, experiența culturală ne arată că ceea ce rămâne din poezia unei epoci nu este atât poezia generaționistă, pe care critica sezonieră o primește cu surle și trâmbițe, cât poezia de valoare sau estetică, poezie care firește că nu este recunoscută ca poezie de valoare de critica generaționistă, ci doar de către critica estetică și de cititori cu adevărat sensibili și competenți, cei mai mulți dintre ei neștiuți.

* * *

În ceea ce privește poezia generaționistă a unei generații poetice sau alteia, aceasta este o masă poetică modestă valoric, din care se pot distila totuși câțiva poeți de valoare, doi sau trei, poate doar unul... Acești distilați din masa poetică generaționistă nu posedă însă atributul valorii pentru că ei practică conceptul de poezie generaționistă, ci tocmai pentru că l-au *depășit* și, în consecință, își creează poezia în temeiul conceptului poetic estetic, configurat de principiile poetice estetice, singurul concept care produce poezie de valoare sau estetică. Poeții generaționiști *de valoare* nu mai sunt, așadar, poeți generaționiști, prizonieri ai conceptului poetic generaționist, ci sunt poeți pur și simplu, deci poeți trans-generaționiști. Vezi în acest sens poezia lui Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga, Stănescu, Sorescu, poeți care, prin cele mai bune poeme ale lor, s-au detașat de conceptul poetic generaționist.

* * *

Ce rol are critica literară, în raport cu poezia care se scrie într-o epocă sau alta? Menirea sau scopul criticii literare nu este acela de a promova poezia unei generații poetice sau alteia, pentru faptul expres că poezia în cauză este poezia generației din care critica evaluatoare face parte, așa cum rezultă din recomandările generaționiste ale lui Eliot. Menirea sau scopul criticii literare este de a promova, pe scena literară națională și mondială, poezia de valoare, indiferent de sursa din care poezia promovată provine. Critica ce promovează literatura/poezia de valoare este, desigur, critica estetică.

Dar împreună cu poemele de valoare, critica estetică mai impune lumii culturale, în mod implicit, încă două lucruri: conceptul poetic estetic ce a creat poemele pe care critica estetică le propune lumii ca poeme estetice și criteriul poetic estetic de evaluare al poeziei, criteriu în temeiul căruia critica estetică a decis că poemele promovate de ea sunt chiar poeme de valoare sau estetice.

În ceea ce privește conceptul poetic estetic al poeziei, firește că acesta poate fi teoretizat în detaliu, deci prin prezentarea concretă a principiilor poetice estetice care îl compun, însă de acest lucru nu mă voi ocupa aici. Dar până atunci, conceptul poetic estetic poate fi extras atât din cele mai bune poeme clasice, cât și din cele mai bune poeme moderne și contemporane, deci din cele mai bune poeme ale lui Sappho, ale lui Omar Khayyam, din *Epopeea lui Ghilgameș*, din *Cântarea Cântărilor*, din *Cartea lui Iov*, din *Ecclesiastul*, din *Plângerile lui Ieremia* etc., sau din cele mai bune poeme ale câtorva poeți moderni - Arghezi, Eminescu, Bacovia, Blaga, Sorescu, Nichita Stănescu, Trakl, Baudelaire, Rimbaud și câți vor mai fi...

În concluzie, voi spune că singura critică autentică și viabilă, capabilă să identifice în mod corect poezia de valoare (estetică) în amestecul de poezie de valoare și poezie minoră, de ieri și de azi, de aici și de aiurea, precum și singura critică capabilă să construiască ierarhii și liste canonice autentice, deci canoane poetice de opere fundamentale pe termen lung, este critica estetică, pentru că ea evaluează poezia în temeiul principiilor poetice estetice universale, care sunt principii autentice și relativ stabile, iar nu în temeiul principiilor poetice generaționiste conjuncturale, de sezon literar generaționist, sau al unor principii cu totul subiective.

Decembrie 2017, martie 2020

Bibliografie

1. Pater, Chesterton, Eliot, *Eseuri literare*, selecție, prefață, traducere și note de Virgil Nemoianu, ELU, București, 1966.

Relația tată-fiu, de la texte intermediare la „Morometții” (III)

Adina GHIȘA

Schimbări de paradigmă

Scrierile de tinereţe, în special cele care reprezintă versiuni ale *Morometților*, oferă răspunsuri la întrebări importante în legătură cu satul românesc, cu modul în care se întemeiază sau se destramă o familie în universul rural: „Cum trăiesc ţăranii, azi? Azi, adică în deceniul al patrulea? O precizie a detaliilor ne atrage atenţia că naratorul omniscient nu se află în afara acestei lumi, ci în interiorul ei”.[1]

Din cartea lui Sorin Preda, esenţială pentru fixarea unor repere cu privire la aspecte ale raportului realitate-ficţiune în opera lui Marin Preda, aflăm că episodul din *Măritișul,* reluat în volumul al doilea din *Morometții* și, cu unele ecouri, în *Marele singuratic* e inspirat de istoria Joiţei Preda, mama scriitorului. Gigi Baltac, nepotul de soră al scriitorului își amintește: „Treaba stă în felul următor - bătrânul Moromete (Tudor Călărașu) a fost căsătorit cu o femeie din satul vecin, cu care a avut trei băieţi care în roman sunt: Paraschiv, Nilă și Achim. Ei bine, când Tudor Călărașu era pe front, în Primul Război la Mărăști - Mărășești, i s-a îmbolnăvit soția și a murit. Așa s-a trezit Moromete văduv, cu trei băieţi măricei. La rândul ei, pe Catrina Moromete o chema Joița Zaharia și era dintr-un sat vecin, Burdeni, fiind căsătorită cu un bărbat cu care a avut o fată, pe Alboaica (Mariţa, în realitate). Joița ținea mult la fată, dar nu voia s-o arate prea mult, ca să nu stârnească gelozii. O vizita când putea, zicând: «Mă duc la a’ mare» - la Alboaica, adică...Primul soţ al Joiţei nu a trăit mult. S-a apucat într-o zi să sape un gropan (un fel de fântână pentru udatul grădinii), dar l-a prins năduşeala, s-a îmbolnăvit de plămâni și s-a prăpădit omul în câteva luni. Joița a rămas deci văduvă cu o fată (a’ mare) pe care socrii ei, oameni mai înstăriţi, i-au cerut-o de suflet: «Lasă-ne nouă fata asta, că ne amintește de băiatul nostru și o să-i lăsăm ei averea noastră.» Așa s-a separat Mariţa de mama ei, după care s-a căsătorit cu Albei, de unde și numele Alboaica... Tita (Ioana, în realitate) e din altă căsătorie a Joiţei și s-a născut în 1914.”[2]

Fiul Ilincăi Baltac (sora mai mare a lui Marin Preda) dă la iveală, de fapt, istoria reală a unei familii hibride, „răsucită în vrej”, după cum afirmă autorul cărţii, cu copii din trei căsătorii,[3] între care au existat și momente tensionate. Cartea lui Sorin Preda dezvăluie parţial cauza tensiunilor din interiorul familiei Preda/Călărașu; ghicim că unele lucruri au fost trecute, cu discreţie, sub tăcere. Un astfel de moment de cumpănă în viața familiei marelui prozator se poate să fi fost cel precizat de către Marian Ciobanu în studiul său intitulat *Copilăria,* din volumul *Timpul n-a mai avut răbdare.* Potrivit informaţiilor pe care le oferă autorul, fuga de acasă a fiilor din prima căsătorie a lui Tudor Călărașu a fost reală, doar Gheorghe (Achim) a revenit în sat „cu capul plecat și turma de oi după el. A fost singurul dintre băieţii lui Călărașu care va rămâne pentru totdeauna în sat.”[4] Doar ultima parte a precizării lui Marian Ciobanu e pomenită în cartea lui Sorin Preda, prin spusele Ilincăi Baltac, care mărturisește că Gheorghe este cel căruia i-a revenit casa părintească.[5] Situaţia de care pomenește Marian Ciobanu pare să ofere datele nuvelei publicate de către Marin Preda în martie 1947, *Casa de-a doua oară*, care, la fel ca nuvela *Dimineață de iarnă*, dezvoltă termenii unei relaţii conflictuale dintre tată și fiu/fii.

Tudor Gângoe - în manuscris numele personajului e Tudor Călărașu[6] - e tatăl unei familii cu copii proveniţi din două căsătorii: Gheorghe, Ilie (fiii din prima căsătorie) Ioana, și Sae, copii făcuţi cu cea de-a doua nevastă, Joița. Din raţiuni de ordin economic, fiul cel mare, Gheorghe, pleacă cu oile, undeva lângă Capitală, pentru a câștiga bani. Situaţia e asemănătoare celei din primul volum al *Morometților*, când Achim primește permisiunea lui Moromete de a pleca la București cu oile familiei. Gheorghe lipsește de acasă mai mult de jumătate de an, timp în care întreaga familie așteaptă cu înfrigurare întoarcerea sa. Tatăl său chiar face planuri în contul sumei cu care estimează că Gheorghe se va întoarce acasă. Conflictul dintre tată și fiu izbucnește la o săptămână după mult așteptata întoarcere a „fiului risipitor”, care refuză să dea o explicaţie părintelui în legătură cu absenţa banilor pe care se presupune că i-a câștigat. În acest interval temporal, membrii familiei resimt acumularea unei tensiuni surde între tată și fiu, presimţind apropierea momentului catastrofal al izbucnirii crizei: „Din duminica trecută și până astăzi, Joița nu-i lăsase să stea singuri. Însă acum simţi că nu mai poate face nimic.(...) Tudor Gângoe se uită la el, și băiatul îi înfruntă privirea. Toţi vroiau să se termine odată cu întoarcerea lui Gheorghe, dar nimeni nu simţea că asta are să se întâmple chiar acum. Femeia simţi și căută să-i îndulcească pe oameni. Gheorghe tăcea. Era o nemișcare și o tăcere de cărbuni acoperiţi cu cenușe.”[7] Gheorghe e dator cu o justificare a actelor sale, deoarece absenţa sa a însemnat pentru ceilalţi membri ai familiei privaţiuni de ordin economic, asumate însă, cu speranţa că odată cu întoarcerea sa, gospodăria va prospera. Familia ţărănească, gospodăria înseamnă, pe lângă legătura de sânge, și faptul că existenţele membrilor ei sunt legate (condiţionate) printr-un contract economic. Din acest punct de vedere, opera lui Marin Preda - în special prin *Morometții* și textele sale intermediare - devine o oglindă a aspectelor de ordin economic care guvernează și implicit condiţionează existenţa locuitorilor universului rural din perioada interbelică.

Pe de altă parte, refuzul fiului de a oferi orice fel de explicaţie reprezintă, în fapt, o formă de revoltă surdă, o contestare a autorităţii paterne, finalizată în cele din urmă prin confruntarea fizică violentă. Dintre cei doi fii, cel mai mare, cel care s-a rupt, chiar și vremelnic, de universul natal și de casa părintească, cel care a trecut de pragul adolescenţei îndrăznește să conteste ordinea impusă de către capul familiei. Perspectiva psihanalitică poate aduce lămuriri asupra cauzei conflictelor latente care conduc la răbufnire mai ales în cazul relaţiei naturale tată-fiu, în termenii daţi de Sigmund Freud: „În a doua parte a copilăriei, se produce o schimbare în relaţia fiului cu tatăl său. [...] Privirile copilului încep să se îndepărteze pentru a se îndrepta spre lumea înconjurătoare. Și el nu poate evita să facă descoperiri ce vor zdruncina prima sa impresie ideală despre tată, și care îl vor determina

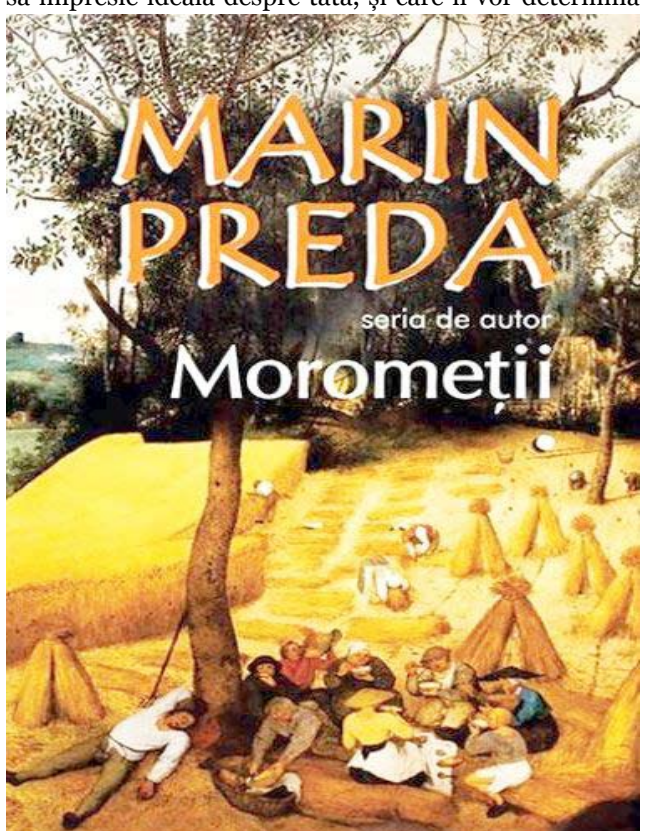

să se detașeze de acest prim ideal. El descoperă că tatăl său nu mai este nici cel mai puternic, nici cel mai înţelept, nici cel mai bogat din această lume.”[8]

Odată declanșată, situaţia conflictuală are ca urmare scindarea evidentă a familiei: cei doi fraţi din prima căsătorie se coalizează împotriva tatălui, care își pierde orice speranţă de a-l mai atrage măcar pe cel mic de partea sa. Nuvela *Dimineață de iarnă* reia această configuraţie conflictuală cu deosebirea că, în final, după aplicarea corecţiei fizice, Ilie, mezinul din prima căsătorie, cere iertare părintelui său. Pe de altă parte, mobilul conflictului din *Casa de-a doua oară* nu se rezumă doar la atitudinea „fiului risipitor”, care ignoră autoritatea paternă, ci și la un sentiment de vinovăţie pe care tatăl l-a purtat în suflet ani de-a rândul, și prin intermediul căruia citește reacţiile fiului: „Tudor Gângoe se uită la băiat și în clipa aceea nu simţi răspunsul greu și nemaiauzit a lui Gheorghe. Ochii acestuia, umbriţi, întunecoși, i se păru că îl învăluie, ca o judecată a neamului lui, sângele mamă-si. «Eu sunt băiatul tău, și Ilie la fel. Te-ai însurat iar și ai încă doi copii. Noi... Eu și Ilie...» (...) Se întoarse ca într-o fulgerare în viața lui și din adâncul măruntaielor răscoli anii de foame și de trudă în care-i crescuse pe Ilie și pe Gheorghe. Își dădu seama că ei îl judecă acum și au dreptate. Că au muncit de când erau mici și că au ajuns să-și dea seama cum el, tatăl lor, va împărţi averea cu Ioana și Sae. «Dar cine e de vină?» se întrebă, și numaidecât capul îi ameţi...”[9]

Aceeași apăsătoare povară a sentimentului de vinovăţie năpădește sufletul mamei din *Măritișul*, pe măsură ce se apropie de casa fostului socru și de momentul confruntării cu acesta și cu fiica ei. Instinctiv, tatăl din *Dimineață de iarnă* presimte inevitabilul moment al confruntării cu fiii din prima căsătorie, ceea ce confirmă

că și el a dus pe umeri povara unei vinovăţii reprimate: „Știa de mult că s-ar putea ca fiii lui să ajungă aici. (...) Dacă eu sunt vinovat, atunci să vii și să-mi spui: Bă, de ce ne-ai luat mamă vitregă? De ce ne-ai adus-o pe cap? Nu ne place de ea. Atunci stăm de vorbă. Pentru asta m-am pregătit de mult. D-aia am muncit, ca să pot acuma să vă spui: «Îmi cereţi mie socoteală ?» Bine!”[10]

A fi tată înseamnă a purta povara unei răspunderi, iar judecata sa nu e întotdeauna infailibilă. Tatăl e, în termenii definiţi de Ion Vianu, o figură adesea chinuită, pândită la tot pasul de greșeală, plină de contradicţii, tragică în sensul cel mai literal.[11] Tatăl din *Pârlitu’, Casa de-a doua oară, Dimineață de iarnă* nu face decât să acţioneze în spiritul modelului patriarhal, în care autoritatea lui nu are nevoie de nici o justificare și, asemenea lui Ilie Moromete în roman, va încerca să înlăture orice formă de răzvrătire. Pornind de la datele oferite de *Vechiul Testament,* Ion Vianu definește paternitatea prin intermediul prerogativului de a distribui – după caz, în funcţie de atitudinea copiilor – *binecuvântarea și blestemul*: „Ceea ce pare să sugereze textul veterotestamentar este că autoritatea paternă se situează dincolo de morală. Încrederea pe care Dumnezeu o acordă tatălui este atât de mare, încât transgresiunile etice nu o pot influenţa.”[12] În universul rural din opera lui Marin Preda, familia funcţionează după vechi legi nescrise, iar alegerile copiilor trebuie validate de binecuvântatea părintelui/părinţilor. În schimb, odată stârnită, furia tatălui se dezlănţuie asemenea unui blestem. În *Casa de-a doua oară*, Tudor Gângoe, mânat de furie dezlănţuită, își dărâmă acareturile, în *Dimineață de iarnă*, tatăl familiei Moromete - în nuvelă e numit sugestiv doar „omul” - aplică o cruntă corecţie fizică membrilor familiei.

Momentul crizei familiale nu e fără de urmări. Fisura relaţiei tată-fiu e evidentă și iremediabilă. Dacă în finalul confruntării din *Casa de-a doua oară* tatăl e înfrânt parcă de propria furie distructivă, în *Dimineață de iarnă* câștigul de cauză al tatălui e relativ, corecţia fizică nu și-a atins în totalitate scopul., suferinţa ia locul furiei: „Înţelesese care dintre cei doi era cu el. Suferea. (...) «L-am bătut prea rău, gândi el, și pe ăstalant l-am bătut degeaba. Ăsta pleacă.» Simţi un fel de sfârșeală și amărăciune rea cum i se suie încet prin piept. Deodată, toată mânia îi pieri, și vorbele îi pieriră din minte. Rămase mai departe nemișcat, multă vreme. Paraschiv îl privea mai mohorât și, din când în când, ochii îi străluceau de neînţelegere și ură.”[13] Nuvela anunţă nu numai un conflict care va fi dezvoltat ulterior în *Morometții* - așa cum precizează scriitorul în prima ediţie a *Întâlnirii din pământuri* – ci și premisa dramei paternităţii: fiul cel mare va părăsi casa părintească refuzând astfel protecţia, dar și autoritatea paternă.

---

1) Cornel Ungureanu, *Geografie literară,* Timișoara, Editura Universităţii de Vest, 2002, p. 224
2) Sorin Preda, *Morometții, ultimul capitol,* București, Editura Academiei Române, 2010, p. 117
3) cf. Idem, *ibidem,* p. 7
4) Marian Ciobanu, *Copilăria*, în vol.*Timpul n-a mai avut răbdare*, București, Editura Cartea Românească, 1981, p. 219
5) cf. Sorin Preda, *op. cit*., p.33
6) cf. Marin Preda *Opere*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 2002, p. 1313
7) Marin Preda, *Casa de-a doua oară,* în vol. *Scrieri de tinerețe,* București, Editura Minerva, 1987, p. 94
8) Daniela Luca, *Tatăl în opera freudiană: dincolo de seducţie,* în *A avea, a deveni, a fi tată : metapsihologia paternităţii,* Buletin de Psihanaliză, Editat de Societatea Română de psihanaliză, Grup de Studiu IPA, nr1-2, 1997
9) Marin Preda, *Casa de-a doua oară*, în vol. *Scrieri de tinerețe*, București, Editura Minerva, 1987, p. 112
10) Marin Preda, *Dimineață de iarnă*, în vol. *Scrieri de tinerețe*, București, Editura Minerva, 1987, p. 134
11) cf. Ion Vianu, *Blestem și binecuvântare*, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 56
12) Idem, *ibidem,* p. 58
13) Marin Preda, *Dimineață de iarnă*, în vol. *Scrieri de tinerețe*, București, Editura Minerva, 1987, p. 135 ”15)

George Vulturescu

Plânsul e mai bătrân decât versul

I.

De nopţi întregi, un cal poartă un mort în şa
printre striaţiile creierului meu -
nimeni nu-l mână cu cravaşa
şi nici pe morţii din şa nu-i cunosc.

„Nu-mi mai aduce morţi, îi strig, atârnat de gâtul
lui precum Nietzsche la Torino, în ianuarie 1889.
Nu sunt tâmplar, şi nici poemele mele
nu sunt sicrie...”

„În orice poem au rămas îngropate alte poeme
prin colbul cuvintelor,
precum rămân pe drumuri potcoavele noastre,
adaugă calul. Doar după ele morţii mai ştiu drumul
spre casă.. .Nu e un drum şi poemul?...”

II.

Oricum noi citim mai târziu, aflăm mai târziu
că Nietzsche tocmai terminase ECCE HOMO când
s-a aruncat la gâtul calului biciuit
în piaţa Carlo-Alberti.
Tocmai scrisese – „s-a terminat cu vechiul adevăr”
şi „Dumnezeu e mort...”

III.

Friedrich Nietzsche n-a călărit niciodată.
N-a călărit nici Dostoievski, care-l pune pe Raskolnikov,
înaintea crimei, să viseze scena din târg
când mujicii lui Mikolka maltratau un cal în faţa birtului
pe unde trecea cu tatăl său.

Plângem şi noi când citim
şi vine îngerul şi ne şterge lacrimile de pe retină
precum răzuieşti de rugină o veche monedă.

IV.

Plânsul e mai bătrân decât versul...
N-au, oare, şi caii un înger, al lor, care să-i ajute
să deosebească cravaşa de plânsul lui Nietzsche?

Nici mie, care scriu asta, nu-mi spune îngerul
ce îţi ia plânsul din carne, cum se prelinge din
măruntaie, din oase, din creier -
lacrimă cu lacrimă -
picurând precum ceara lumânărilor

Ochiul care plânge poate deosebi o fiinţă vie
de una moartă

Nu sunt un bun Orfeu

O parabolă ar fi potrivită
înaintea acestui poem despre oraşul S
întotdeauna este o parabolă
pentru oricare oraş în care ajungi

sub zidurile lui sunt alte ziduri
ale altui oraş
niciodată nu ştii în care dintre ele
ai intrat
sub literele de pe frontoane
sunt alte litere
care au şters numele oraşului dinainte
eu nu scriu în alt fel în
oraşul meu din Nord

şi nu sunt un bun Orfeu -
am întors capul spre
cel care a intrat în oraş,
am întors capul spre cel
care a părăsit oraşul
chipurile lor se întorc şi ele
spre mine

cum mă întorc şi eu spre cuvântul
următor al poemului
adunându-ne, scăzându-ne
precum flacăra în jarul cenuşii

precum piatra din zidul oraşului
adună totul sub coajă

Lampa văzută pe deal

Spuneţi-i heruvimului
că nimeni nu m-a învăţat limba lui -
cei care aud îi cheamă mereu pe cei care nu văd
cei care sunt orbi îi cheamă pe cei care sunt surzi
în poezie e la fel
nici un cuvânt nu-l răsplăteşte pe celălalt

Miezul Nopţii nu mi se pare înfricoşător,
Rainer Maria Rilke, fără heruvimi
poate că nu sunt un bun Orfeu -
cuvintele poemului aud doar după ce le scriu
cuvintele poemului văd doar după ce le scriu
Miezul Nopţii e plin de cuiburi
ca şi salcâmii de pe Valea Homorodului
din sat
auzeam ouăle cum se clocesc singure-n cuiburi
precum auzea mama, cum, noaptea,
Dumnezeu cocea perele-n ogradă

Dacă aş striga pe nume un heruvim
nu ar trebui să-i ţin sunetele în gură -
(nici căldicele, nici reci, precum în Apocalipsa
lui Ioan)
ce ar fi ele - o rugăciune?
sau coşmarul unei capodopere?

Spuneţi-i heruvimului (el vine întotdeauna
prea târziu) că versurile despre heruvimi
nu pot justifica o capodoperă

Pentru mine, heruvimul
a fost o lampă văzută pe dealul din sat

Moartea din viaţă

Moartea asta trebuie dusă
de unul singur
ca şi lingura la gură

poţi doar s-o muţi de pe un
umăr pe altul

dar moartea asta din viaţă
trebuie dusă de unul singur
până la moartea din moarte
care te-a însoţit zi de zi

Ultimul vers este pielea ta

I-am ascultat pe Bătrânii Barzi -
toţi au crezut că ultimul vers transmite
ceva de neprețuit, ceva misterios

I-am văzut cum se caţără pe el precum ar
escalada un zid - prinzându-se cu unghiile,
julindu-şi genunchii. Se atârnau de iedera lui
până-i simţeau lichidul sevei

Îl simt şi eu când îi citesc...
Dar nu sunt un bun Orfeu şi întorc capul
după el - e un mesaj? O secreţie precum a
păianjenilor? Vede el, ultimul vers,
cum se naşte mortul din tine?

Nu îngădui să se nască „dincolo” mortul
care voi fi
ziua de azi şi ziua de ieri justifică
scuipatul - cleiul fricii umane -
cu care ne-ai plămădit din ţărână
ca să ţii împreună şi mortul şi viul
şi aşa să rămână, Doamne

Moartea murdăreşte ochiul deschis spre îngeri

Ultimul vers este pielea ta, cu ADN-ul febrei
în care scrii şi-n care ţii, împreună, mortul şi viul

febra nu murdăreşte ultimul vers
cum nuferii nămolurilor nu murdăresc
luciul lacurilor

Sfântul vers neterminat

„Capodopera se iscă subit
precum se ridică praful stârnit la răscruci
de palele vântului, îmi spune Bătrânul Bard.
Cine mai calcă, cu tălpile goale, prin colbul
canonic, reavăn, al unui drum uscat, după ploaie?...”

Ştiu ce „doare, ca dracu”, Lady Lazarus.
Ştiu povara asta a versului neterminat,
din literă în literă, din cuvânt în cuvânt
până ce devine un depozit, un siloz al
coşmarelor din care nu te poţi trezi...

Vertijul capodoperei se strânge în jurul
eului tău hârbuit
precum laţul capcanei pe care ai pus-o,
în copilărie, printre prunii din ogradă.
Dimineaţa ai găsit, lângă fierul ei însângerat,
o lăbuţă de căprioară, roasă cu dinţii
ca să se poată smulge din laţ.

Unul ca mine, dintre Pietrele Nordului,
ştie că nu te poţi smulge dintr-o capodoperă,
că versurile neterminate cresc, după ce le abandonezi,
precum unghiile şi părul morţilor din sicrie.
Povara asta ne-a desluşit-o William Blake
avertizându-ne că în fiecare scânteie duduie Infernul.

Din capodoperă nu poţi ieşi altfel
decât intră - şi ies - razele soarelui printre
vitraliile catedralelor.
Mai uşor trece cămila prin urechile acului
decât sfântul vers despre iarba din Nordul meu
în cărţile criticilor.
„Capodopera e un seism, mai zice Bătrânul Bard,
el îţi dărâmă toate zidurile pe care nu le-ai
escaladat. Povara asta e dată dracului doar vânturilor
să spulbere praful ruinelor...”

Nu doare asta, zic. Nisipul nu este învins
de cel care face din el cărămizi pentru ziduri,
ci de acela care-i străbate întinsurile...
Unul ca mine ar putea revendica tot argintul
pe care-l lasă razele de lună peste tufele de scaieţi.
Dar eu, cum nu sunt un bun Orfeu, întorc capul
după pământul neroditor al Sfântului Vers Neterminat,
pământ pietros al unui Titir al Nordului...

Any Drăgoianu

Setea învingătorilor

a celor ce au gustat din lumină
purtând pe braţe adevărul
cum porţi un bolnav
căruia
într-un târziu
prin nu ştiu ce capăt de lume
i s-a descoperit leacul
şi din alergare în alergare
cu respiraţia tăiată
găsesc izvorul
cu susur domol
ca un sânge călduţ
ce urmează acelaşi traseu
setea nestăpânităţilor
a celor ce mută munţi de durere
cu o singură îmbrăţişare
acolo
departe de nimicurile cotidiene
într-o lume fragedă
unde sufletele se unesc din nou
în acelaşi dans
zgâriat pe asfaltul
începutului firesc

M-am aruncat în viaţa asta

ca într-o apă tulbure
lovindu-mă de negrul zilelor
şi de singurătatea nopţilor
până la absurd am lungit speranţele
gustând deznădejdea albiilor
mi s-a părut mereu că mă întrec pe mine
că zbuciumul fără sfârşit
seamănă cu o nevoie acută
e ca atunci când aduni
în plămâni
tot aerul din jur
şi simţi că se sparg
dar continui să-l ţii
pentru nemărginirea clipelor
această posesie
a nedefinitului
sau a întregului
e făcută să pară că ai învins
un fel de hologramă
a perfecţiunii
unde şi nenorocirile
capătă forma
îndestulării

Aici şi acum

nu există dreptate
până şi eu mă îndoiesc de propria-mi fiinţă
ce te priveşte cu lăcomie
să fii tânăr
frumos
atât pot spune
ecoul se pierde în zarea sticloasă
dar te apropii la un cuvânt distanţă
ca o tăietură perfectă
simt carnea zvâcnind pe trupul tău
ca o întrebare demonică
nu mi-e ruşine azi
eşti mai mult decât un accident
eşti un mare dezastru al fiinţei mele
şi te trăiesc de câte ori mă uit în oglindă
căci faţa mea a început să îţi semene
tot mai mult
şi nu există dreptate
chiar te asigur
aici şi acum
între noi sunt atâtea vieţi de parcurs

Ceaţa se sparge ca o oglindă acoperită de sensuri

şi trec mai departe
târându-mi prin noroiul vremii
mantia adevărului
gloanţele şuieră
în urechea timpului
căutându-mi pieptul
sunt aici
sunt aici
şi calul nechează
sătul de atâta război
el
martorul nebuniilor mele
al ridicărilor şi al căderilor
martorul dezastrelor
ce mi-au străbătut fiinţa
ceaţa se sparge-n bucăţi
ca oglinda din camera de zi
unde am strâns înfrângerile
şi le-am închis într-un cufăr
să-mi fie iertate neputinţele
ca oricărui soldat
învăţat cu ţărâna îmbibată în sânge
să-mi fie iertate şi victoriile
ca oricărui însetat de verde

Când durerea se plimbă pe asfaltul umed

ca o mireasă alergată de trecut
îmi rezerv dreptul să strig în gura mare
că prin şanţurile pline de noroi
nu voi intra cu segmentul de viaţă rămas
pentru că nimeni şi nimic
nu mă obligă să plâng în mijlocul tinereţii
o iluzie cu picioare subţiri
şi inimă de piatră
când durerea se plimbă pe asfaltul viu
eu trag nădejde
că verdele ierbii mă va călăuzi
până la asfinţitul poemelor

Din cercul negărilor izvorăşte dreptatea

şi se revarsă domol
peste ochi peste braţe
îmi spun că mai pot îndura
lăsând dreptatea să-şi urmeze cursul
nu-i nimic
între malurile aspre ale vieţii
se încumetă să respire şi zeii
iar pe buze mai am o singură întrebare
cenuşie scorţoasă
înfăşurată în mantia îndoielii
oare-am să beau din cupa veşniciei
cu Hegel Kant Socrate
sau fi-voi pierdută-n mulţime
chiar şi dincolo de viaţa aceasta
din cercul strâmt al negărilor
izvorăşte lumina şi se revarsă
pe câmpul neted al frunţii umile
nu simt îndoiala prin oasele mele
sămânţa credinţei rodeşte

Poetul acesta a promis că moare

într-o singurătate absolută
când tropotul cailor
va fi îndeajuns de aproape
şi ţipetele strivite în piept
se vor îngrămădi printre organe
ca tumorile crescute haotic
poetul acesta a promis că moare
spânzurat în propria casă
de la marginea lumii
când galbenul pielii
se va amesteca forţat
cu negrul cuvintelor
şi atunci
abia atunci
va fi linişte
în univers
iar ceilalţi
vor învăţa să zboare

Gabriel Chifu

A închide ochii

Moartea a intrat în viaţa mea încet-încet,
pe nesimţite,
ca un grăunte de muştar care e mic, neînsemnat
la început,
iar apoi creşte până se face copac în ale cărui
ramuri
se adăpostesc păsările cerului...

Într-o zi mama a exclamat către tata: „Biata
doamnă Duţulescu,
a închis ochii şi ea!“. Eu, sincer, nu mă
dumiream
de ce lucrul ăsta o amărăşte într-atât pe mama:
şi eu închid ochii când vreau şi pe urmă
îi deschid cu uşurinţă, imediat, nu e un motiv de
supărare.
Drept care l-am întrebat pe Cristi, fratele meu,
ce înseamnă să închidă cineva ochii.
Dar fraţii mai mari totdeauna
râd de cei mici: „Adică, a dat ortul popii”, mi-a
răspuns el
încurcându-mă şi mai tare, căci
n-aveam idee ce e acela ort.

Abia când a murit Rex, câinele meu drag,
am înţeles cum stă treaba:
doar soarele şi stelele de pe cer ţin veşnic,
oamenii şi celelalte vieţuitoare din preajma lor
sunt trecători, închid ochii, adică
se sting ca lampa fără gaz şi sfârşesc în pământ.
Am plâns răvăşit de durere,
când mi-am dat seama.

Apoi moartea m-a lovit repetat, zguduitor,
precum crivăţul
când am făcut drumul cu Nelu, într-o iarnă,
de la staţia CFR până în sat, la casa bunicilor.
(O, atunci crivăţul a dansat dezlănţuit
cu cele o sută de trupuri smintite ale sale!)
Chiar mama şi tata, chiar fratele meu
au închis ochii.

Moartea a intrat în mine, locuieşte în mine,
şi-a făcut casă în inima mea.
Casă mare, de piatră,
palat crăiesc, împodobit cu aur şi cu diamante

Magda URSACHE

Ioan Adam sau *le juste milieu*

„Un popor care nu-şi cunoaşte istoria
e ca un copil care nu-şi recunoaşte părinţii”.
Nicolae Iorga

Când naţionalismul (iubirea accentuată de neam) e declarat un exces ruşinos, condamnabil (ca şi *amor patriae*, de altfel, etichetat sentiment revolut), *Panteon regăsit*, Ed. Bibliotheca, 2018, remarcabila antologie a lui Ioan Adam reevaluând mari oameni de stat, bărbaţi ai naţiunii, este un îndrumar. Reconfortant când „bazaconiile” (mulţumesc, Ion Papuc!) şcolii Boia domină piaţa accidentată a cărţii, de-constructiviştii fiind atât de activi în operaţia de a denatura trecutul. „Istoricul, domnule Hasdeu, e dator a iubi pe om, cu bunele şi relele sale”, a rostit Petre P. Carp, cu ştiuta sa forţă retorică. O adăugire: basnele nu sunt cronici, istoria nu-i nici început, nici sfârşit de poveste, aşadar de ficţiune, iar nenorocirile nu se preschimbă în bine de la sine, ci prin gândul şi fapta marilor oameni ai ţării.

Citate ample, din scrieri puţin cunoscute, din memorii, din cuvântări în forul Parlamentului şi în Sfatul Ţării, sub cupola Academiei sau la Alba Iulia într-un moment astral, dovedesc cu prisosinţă că inşii politici actuali au avut iluştri înaintaşi, a căror pildă nu-i luată în seamă. Adevărul istoric e trecut acum prin filtrul, strecurătoarea corectitudinii politice. A afirmat şi a demonstrat Dan Culcer că acest soi de cenzură *historical correctness* e mai perfidă decât cele dinainte.

Adevărul istoric a fost interzis de rolleriadă. Acum, neo-rolerienii (rollerienii II, cum le spune Paul Goma) ascund ori blamează, neagă ori falsifică ce a fost, cum a fost. Brucan îl declara în „Scânteia” pe Iuliu Maniu spion al anglo-americanilor. Postsocialist, s-a reiterat acuza. Minciuna politică e în concurenţă cu minciuna istorică. Aletheia, termenul grecului Parmenide, la romani Veritas, umblă cu capul spart sau bătut măr. Cât de actual e bătrânul Bolintineanu, care, în „Albina Pindului” din 1 septembrie 1868, îşi clama revolta: „Ai căzut, o, Românie, iar la chin şi umilinţă,/ Nu prin străini ce te-apasă, ci prin reaua ta voinţă./ Oameni ucişi de sclavie, nu puteţi fără stăpâni!/ Nu mai sunteţi oameni liberi, nu mai sunteţi voi români?/ Nu mai este viaţa mare, nu mai e voinţă-n ţară?/ Orişice pe aici se face este ordonat de-afară?” Şi nu obosesc să repet, pentru „neamul nevoii”, că indignarea face versul lui Aron Cotruş: „Eşti unul,/poţi fi milioane, /curajul tău să-nfrunte temniţa, tunul;/ să crească voiniceşte,/ vrerea ta românească/ să crească, / Ioane!”

Sunt politicieni care incriminează strângerea laolaltă a românilor, mergând pe linia subţire dintre oportunism şi trădare de ţară. Aşa se explică de ce intră în uitare jertfa unioniştilor decimaţi în închisorile dejiste, unde au încăput pe priciuri şi peneţişti, şi liberali, şi social-democraţi. Rezistenţii din munţi au murit ca dacii, cu bucurie. În vremile grele, ale colectivizării sângeroase, „codrul - frate cu românul” i-a ajutat pe ţărani. O altă rezistenţă armată (Doamne, fereşte!) ar găsi munţii pleşuvi, dealurile pleşuve... Cum să mai fie românul frate cu codrul dacă a fost defrişat? Meine Berge, meine Heimat e clip publicitar al Elveţiei, noi ne uităm pământul şi neamul.

Mereu un scandal îl îngroapă pe altul. Conflictele artificiale între multele partide şi partidulețe nu contenesc, ele înţelegându-se doar la votarea salariilor nesimţite. Carol I n-a mai vorbit cu Take Ionescu atunci când a cerut a treia partidă. Pe fond, Iohannis atacă multipartidismul, nu vrea sau nu poate să reprezinte întreaga naţiune pe care o împarte în pesedişti şi non-pesedişti. Iar acum avem partid... prezidenţial şi „guvernul meu”, celălalt fiind „eşuat”. Ce contează că mulţi traseişi au schimbat firma pesedistă ori pedistă cu cea liberală? Fustele lui Băsescu au ajuns liberale, ele, fustele, fiind mai abile la polca pe furate când se îmbracă în pantaloni. Asistăm la alianţe care ne iau prin surprindere, dar şi la înlocuiri previzibile: un ins cu dosar penal PSD, în locul altuia, cu dosar penal PNL.

Traseismul nu era agreat de Petre Carp, nici alianţele conjuncturale. Nu mi-e prea simpatic Carp după ce n-a vrut să meargă, în iulie 1917, la înmormântarea lui Maiorescu: „i-aş face o politeţă pe care el nu poate să mi-o întoarcă.” În fapt, era supărat pe Titu pentru că îi adusese pe takişti în cabinetul său, în martie 1913, la cererea regelui Carol I. Totuşi, Maiorescu, în *Jurnal*, cu referire la alianţa lui Take cu Ionel Brătianu, nota sarcastic: „Take Ionescu a devenit Take Ionel”.

Ion I.C. Brătianu, inginerul, studiase istoria ca un istoric, iar biblioteca sa întrecea, pe această secţiune, Biblioteca Academiei. „Politica e ceva grav, grav de tot. Ai în mâna ta viaţa şi viitorul ţării”. Este principiul urmat constant. Tatăl său, I.C. Brătianu, l-a adus pe Carol I; fiul, Ionel I. C. Brătianu, i-a adus lui Ferdinand numele de Reîntregitorul; C.I.C. Brătianu (Dinu) s-a opus afacerilor oneroase ale Lupeascăi. Sub „băsism”, duduia Elena a băgat în DEX vocabula *parandărăt*, Băsescu şi consiliera sa practicând dictonul: Cea mai bună minciună e adevărul.

Într-un discurs fulminant din 1920, ca preşedinte al Camerei Deputaţilor, Duiliu Zamfirescu a putut răs-punde unor acuzaţii nedrepte, „definindu-şi, cum notează Ioan Adam, condiţia morală”: „Cine cunoaşte viaţa mea ştie că nu am tripotat în nici o afacere, nu cumpăr şi nu vând case, nu mă ocup de bursă, nu am procese cu statul, nu umblu după permisuri de export...” şi altele, şi altele. Duiliu Zamfirescu a putut spune: „nu am ţinut cu arendă moşiile Academiei, deşi sunt membru al acestei instituţiuni”; „nu am participat în nici o societate forestieră, deşi sunt de prin munţii Vrancii, pe care sper să-i salvez de lăcomia politicianilor”.

În momente de importanţă extremă pentru ţară, neînţelegerile, contradicţiile între „antantişti” şi „centraliști” au dispărut. În toiul „panicii ruşinoase care nu-l ocolise nici pe Ionel Brătianu”, cum relatează Ioan Adam, Iorga a cerut la Iaşi, în 14 decembrie 1916, „Rezistenţă până la capăt.” Oamenii de ispravă s-au strâns în jurul coroanei regelui Ferdinand, iar nedreptăţitul ţăran român şi-a dovedit strălucita vitejie. Cu puşcoace vechi (şi nici din astea nu aveau destule, ce să mai vorbim de mitraliere şi de tunuri?), ţăranii i-au copleşit pe cei cu arme moderne, clădind „România mărită”. „Fiecare popor are frontierele pe care le merită”, a rostit temperamentalul Al. Vaida-Voevod, în discursul intitulat *Problema frontierelor româneşti*.

Take Ionescu, aflat în Bucureştiul celor 707 zile de ocupaţie, n-a intrat în acord cu Feldmarschall von Makensen pentru a fi expulzat Ionel Brătianu, iar Take a fost trimis de Ionel, după victorie, în Sfatul Ţării, ca pledant pentru Unire, recunoscută fiind „trecerea internaţională superioară”, aşa cum justifică faptul Ioan Adam. Războinicul cu cap de mort pe căciulă nu şi-a mai băut coniacul la Iaşi, a fost capturat în Ungaria de trupele franceze, tras de ai lui pe linie moartă, fiindu-i dat să afle, în ultimul an de viaţă, că Germania a pierdut şi Al Doilea Război Mondial.

În 4 august 1914, Ionel Brătianu a semnat Tratatul de alianţă cu Antanta: Franţa, Anglia, Rusia, Italia. Cum să-ţi laşi românii sub Ungaria, să fii de partea Puterilor Centrale, Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria? Dimpotrivă, Carp, Take Ionescu, Stere, Iorga vedeau pericolul cel mare venind dinspre Rusia bolşevică. Cât despre decidenţii noştri politici, ei nu refuză nici un *deal* (cu Merkel,cu Macron, cu Trump, cu Putin), relaţionând toată vremea în folos propriu. În noiembrie ’97, ministrul Severin a semnat *Convenţia europeană a cetăţeniei*, pentru a acorda cetăţenie străinilor de pe teritoriul României. Nu au semnat: Franţa, Anglia, Germania, Austria, Rusia.

Sunt sătulă de preşedinţi abili sau controlabili, de parlamentabili, convinşi că nu se face nimic contra voinţei marilor puteri şi ascultând de „etica” slujului. Mi-aş dori să exagerez eu pericolele şi să nu fie aşa cum văd realitatea imediată: o Românie (după Google ne numim deja Wallachia) *in pieces*, *lost* în UE.

Se acţionează în doi paşi: 1. dispreţuirea, blamarea, negarea identităţii naţionale; 2. negocierea cu UE, fără a sesiza primejdia indistincţiei naţiunilor. Iar îngrijorarea e firească faţă cu cererile de separatism etnic, de agresarea articolului 1 din Constituţie.

Un eveniment unic al Istoriei noastre, Unirea, a fost minimalizat chiar de Centenar. Cei care au pregătit-o şi cei care au înfăptuit-o sunt mânjiţi în numele antiunionismului. Actanţii Unirii au murit în puşcării, în neştiinţa celor 60 de ani de sârmă ghimpată între două spaţii româneşti : Regatul şi Basarabia.

Doar trei exemple: teologul greco-catolic Zenovie Pâclişanu a murit în arestul MAI Bucureşti, în 1957. Daniel Ciugureanu a murit la Sighet , în ’50. Actul de moarte a fost întocmit abia în ’57. Sever Bocu a fost arestat în ’50, a murit tot la Sighet, iar certificatul de deces s-a eliberat tot după 7 ani.

Peste Nistru şi mai încolo, spre Siberia, sunt un milion două sute de mii de suflete româneşti. Cui ce-i pasă? Lui Emil Constantinescu? Ia să-i citim din cuvântarea lui Iancu Flondor, preşedinte al Congresului General al Bucovinei, tipărită în volumul lui Ion I. Nistor, *Unirea Basarabiei cu România,* Ed. Bucovina - I.E. Torouţiu, Buc. 1940: „Hotărâm Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile sale hotare până la Ceremuş, Colaciu şi Nistru, cu regatul României”. Alipită cu de-a sila Coroanei Habsburgilor, la 1774. Clasa politică n-a vrut să ştie că în 1992 a luat foc Biserica Sf. Nicolae din Cernăuţi. Trebuia ştearsă proba întâietăţii românilor? Tratatul cu Kucima s-a semnat în 1997. Fântâna Albă nu le-a spus nimic.

După încercările grele ale războiului pe două fronturi, Churchill a dat României o şansă de 10%, iar Stalin ne-a luat-o. Orice e posibil, oricât ar fi de neimaginat: ca în iulie 2001 Iliescu să ia ceaiul la Versoix cu suveranul, să-l felicite, pesemne, pentru Ordinul Pobeda acordat de Stalin. Tătuca a murit în 5 martie ’53, dar România a rămas tot pe planul doi pentru Vest. Şi-mi amintesc ce s-a auzit pe un canal TV: nebăgând de seamă că microfonul era deschis, o ştiristă a slobozit pe guriţă: „asta sună ca curu”, fiind vorba de „relaţiile bilaterale între două ţări”. Ce i-o fi sunat rău ? Cuvântul *relaţie* sau cuvântul *bilateral*? O fi vrut să le spună „relaţii subordonate” sau, cu vorba lui Clinton din alt context, „relaţii incomplete”?

Cât despre Brucan, pe ProTV, la Mândruţă în emisiune, pe profet l-a luat gura pe dinainte: în loc de Apărarea Naţională i-a ieşit Adunarea Naţională. Şi tot el s-a opus în anii 90 unirii cu Basarabia, ca să nu-i supere pe ruşi, cum aflu de la Nicolae Dabija.

Armata e pe butuci; Băsescu ne-a demonstrat cum plutește nu flota, ci gheaţa în whisky. Noi înşine am ales în fruntea ţării *piloţi orbi* pentru adevăratul rost al vieţii publice, adevărata datorie: binele neamului şi al ţării. Graniţele le vor păzi, cum se vede treaba, gardurile din oase de eroi. Mitraliere a vândut contabilul Eugen Nicolăescu lui Simon Naor (Simion Herşcovici, născut la Galaţi în 1949 şi arestat la Paris în 2010, prin mandat europarlamentar). Nicolăescu era atunci, în 1998, Director al Regiei Autonome de Tehnică Militară. Ca ministru al Sănătăţii, o fi dotat spitalele cu ceva arme de distrugere? Doar ni se spune mereu că pensionarii mănâncă prea mult. Inşi de 70 de ani sunt declaraţi ori cu-n picior în groapă, ori buni de muncă. Oricum, împiedică locul. Într-o emisiune mai veche, Vorba lu’ Dinescu, un ţigan a criticat pe dreptate neînţeleapta atitudine: „La noi bătrânu e sfânt, nu ca la români!”

Stolojan liberalul pare a mesteca în falcă detritusurile economiei. Şi să nu-mi spuneţi că n-a avut atâta ştiinţă de carte ca să nu înţeleagă că economia e un organism: liberalizezi cheresteaua, distrugi fabrica de mobilă; o rană o deschide pe următoarea. Şi de ce populaţia alege altă ţară decât România, deşi jobul e plătit la fel sau chiar mai mult? Ce capitalism e ăsta?

Şomaj, când e nevoie de oameni care să lucreze într-o ţară pustiită de oameni, la cheremul constuctorilor imigranţi chinezi, tailandezi etc.? Spre surprinderea guvernanţilor, câteva milioane de români au mai rămas aici. „Nu putem pleca toţi din România”, exclamă „veneticul” basarabean Ion Lazu.

La un simpozion ţărănist din iunie ‘98, Vasile Lupu, care se credea Ion Mihalache şi-şi punea chimir, bundiţă şi iţari, ţipa: „Nu poţi să intri în guvern cu luleaua şi să ieşi cu BMW-ul ultimul tip.” Jeepuri şi jafuri. Lupu a ieşit din parlament cu pădurile (retrocedate) cu tot.

Care cum vine la putere face rost de case, luptă pentru domenii. Năstase-patru case, KIWI- şase case, Ciorbea - vilă de Protocol de Stat... S-au cheltuit miliarde pentru amenajarea acestor vile. Record: scrie presa (şi mai cred în probitatatea unor presari care rămân presari, nu impresari pentru partide, ca Moise Guran) că un secretar de stat la Justiţie, Olivia Dana Morar, are 16 case şi apartamente. De unde şi ura de casă, înlocuind ura de clasă. Cui să-i pese de injustiţia socială privindu-i pe ţărani şi pe copiii lor? Doar, în morminte, lui Kogălniceanu, lui C.A. Rosetti, lui Duiliu Zamfirescu, lui Ion Mihalache... Alexandru Vaida-Voevod, în discursul citat, *Problema frontierelor româneşti*, susţinea apăsat: „Ţărănimea e comoara de rezerve intelectuale şi morale a oricărui stat.” Şi încă: „rezervele creatoare de talente şi de caracter ale neamului zac în pătura ţărănească”. Explozivul Iorga a intrat în politică „din exasperare” pe netrebnicii care au ucis ţărani. În „Neamul românesc”, din 8 martie 1907, i-a blestemat. A fost numit de adversarii politici Instigatorul şi mă mir că n-a fost ucis atunci. L-au împuşcat legionarii în pădurea Strejnic, în 27 noiembrie 1940, în cap, pe la spate, în timp ce se ruga. Este, cred, cea mai cutremurătoare pagină din *Panteon regăsit*. În dimineaţa zilei de 28 noiembrie, „mâna dreaptă a omului care scrisese cel mai mult din lume zăcea depărtată de corp, cu degetele împreunate pentru închinăciune”.

Liviu Antonesei observa o schimbare guvernamentală: „guvernul indiferenţei ursuze alternează cu guvernul indiferenţei voioase.” Voioşii scornesc ţâpurituri pro Mihai Şora ca: „Biblioteca pentru toţi/ Nu îi publică pe hoţi”. Posibil, de vreme ce colecţia asta a dispărut, înghiţită de privatizarea Editurii Minerva.

Ioan Adam evidenţiază cuvântul expresiv la Carp, care subjuga auditoriul prin logică şi ironie. Doar Crin Antonescu s-a apropiat de ceea ce se cheamă bun orator; restul, limbuţi, incontinenţa verbală fiind confundată cu oratoria. Ştiinţa oratoriei e treabă grea. Take Ionescu era supranumit Gură de Aur. Noi am numit-o aşa pe Elena Udrea. Miştocănia premierului Tudose capătă adepţi. Să scoţi mahalaua din omul politic nu-i lesne.

În 2 mai ’90, de veghe la „golani” (Universitatea „Al. I. Cuza”), scandam lozinci: „Iliescu bine ştie proba de democraţie”, nu „Muie PSD”.

După ce ţăranul Cofariu a fost complet paralizat în bătaie, s-a stigat: „Ardealul şi Istoria vor apăra victoria”, în timp ce universitari maghiari urlau: „Fără valahi puturoşi şi câini”. Prăfuit, învechit, caduc e doar naţionalismul românesc, al ungurilor - noo!

Închei: lipsa coeziunii etnice (şi nu cârdăşia partidnică) regres înseamnă. Ioan Adam strânge între copertele antologiei *Panteon regăsit* importante lecţii politice. De luat aminte.

Eugen D. Popin

Apă și vin sau Noaptea prizonierului

(*fragment din romanul-eseu în lucru*)

** Taci, taci: - vi sono de' giorni ch'io non posso fidarmi di me; un demone m'arde, mi agita, mi divora.*
*Ugo Foscolo – **Ultimele scrisori ale lui Giacopo Ortis***

Jonathan mă privește pătrunzător și întrebător. Bineînțeles că bănuiesc motivul, dar e limpede, nu mă pot hotărî să vorbesc. Și asta pentru că amintirea tatei e ca și o carte pe care ai citit-o, pe care o răsfoiești din când în când, dar despre care nu ești în stare să povestești. Să trebuiască să începi exact cu ziua în care ai conștientizat că bărbatul de lângă femeia care te ocrotește este noțiunea abstractă a tatălui. E ca și cum ar trebui să stai dinainte-ți privind imagini dintr-o oglindă care se rotește fără oprire. Dar, de fapt, cine *este* el, bărbatul despre care Jonathan încearcă să afle mai multe? Tata a fost multă vreme bărbatul foarte rezervat din preajma mamei, atât de rezervat încât nimic din felul lui de a fi nu trăda afecțiune. Ajunsesem atât de departe încât nu-i simțeam lipsa, ba chiar eram mult mai liniștit în orele când era plecat, ori eu eram la școală.

Iar acum vine cineva și îmi cere să pun la vedere exact ceea ce, cu siguranță, sunt și pentru mine file pe care nu le-am mai atins de decenii.

Dacă le-oi mai fi răsfoit, aici cuvântul german *überflogen* (răsfoit în grabă) reprezintă mai exact senzația mea interioară, atunci doar pentru a ajunge dincolo de ele. Țin neapărat să accentuez că *biografia* (firește și a mea) începe odată cu prima respirație și continuă până la ultima. Ăsta ar fi probabil și motivul pentru care acum îmi vine greu să deschid doar anume pagini din ea. Căci, știu, sună didacticist, dar trebuie s-o repet, nimic nu poate exista fără *tot* ceea ce a fost și fără *tot* ceea ce a urmat.

Se vede însă că această confruntare cu Jonathan, readuce în actualitate o expresie, tot din germană, „să muști în mărul acru" (*in den sauren Apfel beißen*). Așadar..., dragă Jonathan...

...Am să mă străduiesc să recompun, atât cât pot, povestea tatei... Tata a fost un meseriaș neînsemnat de provincie, care avea inclus în codul său genetic cultul muncii. Era, prin genele moștenite, ceva care s-ar numi în jargonul de azi, un *workaholic*. Nu pentru că n-ar fi știut cum *să trăiască bine*, ci pentru că nesansa lui a fost să fie trecut pe lista celor care au trebuit să facă, și au făcut, bine altora. Asta nu doar la sărbătorile ortodoxe ori catolice, ci zi de zi, ani, decenii la rând.

Prima mea amintire importantă despre tătâne-meu, imagine de care îmi amintesc din nou cu aceeași plăcere, este ziua în care, pe la 12 ani, am coborât din podul casei un tablou al tatei. Tablou (?!), ei, nu chiar, era, de fapt, doar o fotografie mare, colorată discret, într-o ramă lată din lemn de cireș cu bordură neagră din mahon sculptat. A fost ziua în care eu, secondat de copilul din tablou, care părea cam tot la aceeași vârstă, am decretat *ex cathedra* că el este *"Dumnezeul nostru"*. Bietul tata, chiar n-a avut habar de câte ori am admirat eu adolescentul din tablou acolo în podul casei, în orele petrecute într-un colț al podului, răsfoind curios registrele vechi ale croitoriei de pe vremuri a bunicului. Și el un *exilat*, detaliu pe care l-am aflat mult mai târziu.

Nu pot să nu zâmbesc și acum, amintindu-mi chipul transfigurat al bunicii la acest episod. Adică eu, cel mai neînsemnat membru al familiei, vin și atârn pe peretele sufrageriei tabloul tatei, tablou pe care ea l-a surghiunit în podul casei. Iar pe deasupra, decretez fără nici un fel de reținere *filius redivivus*.

Fără să fi știut, am făcut exact ceea ce era firesc să se întâmple, ceea ce, de fapt, chiar trebuia să se întâmple. Nimeni, în afară de mine, nu ar fi îndrăznit să se răscoale împotriva status quo-ului instituit tacit de matroana casei. Dar precum se întâmplă deseori, scriem fără să o știm pagini pe care trebuie să le scriem, pagini care ne sunt *a priori* rezervate. Alteori rostim fraze care, după ce le-am eliberat din tăcere, ori ne miră, ori le considerăm atât de firești, încât nu mai au vreun alt impact asupră-ne. Nu găsesc nici o altă explicație care să aibă susținere logică și care să poată contrazice această decurgere din firescul evenimentelor. Bineînțeles că totul și orice poate fi contrazis, doar că numai contrazicerea formală nu ajunge, mie în orice caz.

Părintele meu, după ce a dovedit suficientă inteligență și atracție față de carte, pentru a urca treptele ierarhiei școlare și a început să-și facă proiecte de viitor, având la rândul său un tată care ar fi susținut material intențiile fiului, a trebuit, *nolens volens*, să se părăsească pe sine. Sună patetic, dar dincolo de cuvinte, realitatea a copleșit fără drept la replică un destin. Sau mai degrabă, destinul a deschis, așa cum o face de obicei, calea de urmat a individului. Destinul ori hazardul, chiar nu-mi îngădui să intru aici în nici un fel de polemică.

Școala..., Dumnezeule, capitolul ăsta are atâtea pagini... Una dintre ele, ar fi argumentul tatei atunci când prestația mea la școală ajungea la stadiul „las-o-ncolo de treabă": *„Ce risipești acum, ai să plătești mai târziu!"*. De înțeles, chiar era ușor de înțeles, dar cum să renunț eu la lecturile mele și la reveriile de după finalul cărții. Materia școlară era, uneori, dacă nu cumva deseori, searbădă și plictisitoare, iar unii dascăli erau doar funcționari școlari, lipsiți de profunzime. Iar superficialitatea asta, era greu de suportat chiar și pentru un neinstruit ca mine.

În anii aceia, recunosc dragă Jonathan, nu eram în stare să-mi închipui ce înseamnă să rămâi toată viața lipsit de argumentul acela nevăzut, care se cheamă *to be able to do something* (rom. *să fi capabil să faci ceva)*. Argument care îți oferă un anume confort. Iar tata știa exact ce gust are acea stare de fapte. Sigur, fiecare profesie este o realizare în sine, asta dacă o faci cu plăcere. Indiferent de simplitatea ori complexitatea ei. Dar forțat de împrejurări, să trebuiască să înveți o meserie, să o practici apoi o viață întreagă. Da, asta e cea mai nedreaptă fațetă a destinului. Iar tata a avut parte de această sentință, venită pe neașteptate, aducându-i pe deasupra și statutul de orfan.

Dar el nu s-a plâns niciodată. N-a ieșit din cuvântul sorții, nu a cârtit, acceptându-și resemnat calea. Iar eu, eu l-am condamnat, nu am putut, chiar nu am vrut, să accept lipsa lui de ripostă, capitularea lui fără condiții. Prima mea confruntare adevărată cu el, cu tatăl meu, condiție creionată în timp, a fost revolta mea împotriva lui și generației sale la explicația: *„Păi, nu am putut face nimic împotriva tancurilor sovietice și a tăvălugului armatei roșii."* Aveam vreo 17 ani și realizasem de-acum statutul meu, al nostru al tuturor, acela de prizonieri în regim de lagăr național.

„Cum adică, m-am auzit replicându-i, ei, cei cu stea-ua roșie pe frunte te-au făcut pe tine prizonier după terminarea războiului, iar eu m-am născut deja cu statutul de prizonier, nu-i așa?" Ca de obicei tata își ascundea privirea în pardoseala camerei de zi îmbătrânită de ani, acum vopsită gri și tăcea. Ce argument mai era la dispoziția lui în momentele acelea? Ce mai putea spune? Iar eu eram obligat să privesc bărbatul acela retras în sine, să-l privesc pe cel care trebuia să-mi fie model de viață.

Nici măcar un cuvânt, care să-mi fi dat de înțeles că revolta mea era firească. Nimic, dar nimic. Iar ori de câte ori apele mele se tulburau și frazele mele deveneau tăioase, argumentând motivul pentru care nu mai puteam tăcea, așa cum mă sfătuia prea de deseori, creștinul din el îmi repeta: *„Fiecare dintre noi trebuie să-și poarte crucea pentru a ajunge la mântuire!"*. Cu toate că mergea rar la biserică, tata era în sinea lui credincios. Însă credința lui era o credință a fricii. „Creștinul trebuie să trăiască cu teamă de Dumnezeu", a fost unul din preceptele care i-a fost sădit în minte încă din copilărie.

Nu făcea însă din sentimentul acesta al fricii de Dumnezeu nici un fel de filosofie a vieții. Viața lui de zi cu zi era cenușie, impregnată de neputința de a se elibera de frică. La această concluzie am ajuns mult mai târziu, câteva decenii bune mai târziu. Chiar dacă nu mai avea motive să se lase copleșit de sistemul social și de structurile terorii, nici de cea care i-a dat viață, cu personalitatea ei extrem de dominantă. Tata a rămas prizonierul neputinței sale de a ieși din închisoarea fricii, cauză care, în fapt, sucombase odată cu decesul firesc și inevitabil al bunicii, odată cu implozia sistemului social, ajuns la *finalul experimentului*. Dar la tata frica era, precum la destui alții din generația sa, dar nu numai, precum într-o *vorbă de duh* germană *„Angst war größer als die Vaterlandsliebe"* (rom. Frica era mai mare decât iubirea de patrie). O vorbă care spune tare multe, mai ales după ce ți se așază cătinel în memorie.

În tot acest răstimp eu refuzasem cu încăpățânare să accept frica. Se înțelege că în primii ani ai copilăriei nu am înțeles nimic din mecanismul care genera frica, probabil de aceea reușeam să rămân dincolo de ea, într-un soi de expectativă. A durat destul de mult până ce am văzut dincolo de gardul curții și de atunci a început să mă intereseze persoana tatei, felul lui de reacționa la cele ce *ni* se întâmplau.

Îmi amintesc încă ziua în care eu, cred că împlinisem 13 ani, am descoperit la radioul de curând cumpărat, un „București 500", pe unde scurte, postul de radio *Europa liberă* în limba română. Tata a sărit ca ars, *„Dumnezeule mare, fă-l încet, mai încet, și mai încet! Să nu ne audă cineva!"*. Abia după ce am ciulit urechea să ascult ce se spunea la acel post de radio, am avut impresia că acolo chiar se spuneau multor lucruri pe nume. Până în ziua aceea, tata asculta cu regularitate doar știrile postului de radio Viena de la ora 12, era ora 13 la noi. Eu aveam ocazia doar duminica și în vacanțe, să aud clopotele Stefansdomului care anunțau amiaza la Viena. Pentru tata, mai târziu și pentru mine, așteptarea momentului și mai apoi sunetul clopotelor care inunda atelierul tatei, era efectiv o evadare atemporală din celula închisorii noastre cotidiane.

Au urmat apoi ani, mulți, în care ajunsesem să observ atent și sistematic oamenii din jur. Am făcut-o cu multă curiozitate, cu toate că la început nu înțelegeam mare lucru. Sincer spus, dragă Jonathan, nu înțelegeam nimic. Dar vedeam, descopeream din ce în ce mai des în privirile adulților, ceva care semăna cu sentimentul fricii, al reținerii, al învinsului, senzație pe care o aveam în permanență la tata. Nu am îndrăznit niciodată să-l confrunt direct cu frământările mele. Presupun că din respect, ori, poate, tocmai pentru că nu reușeam să conștientizez realmente motivul situației. Cred că de la momentul acela, acum socotesc să fiu ajuns deja la maturitatea trebuincioasă pentru a fi obiectiv, am început să devin eu însumi *sensibil* la frica lui, care reușea să mă secondeze și pe mine. Retrospectiv privind, nu însă cu același impact și aceeași intensitate.

Devenisem, pare incredibil, încetul cu încetul, mult mai sensibil la momente din cotidian pe care înainte nu le observam, ori le ignoram reflex, fără ca asta să fie fost un act conștient, consimțit. Mă oripilam însă la gândul că viitorul meu avea să cuprindă în el tot scenariul acela grotesc al neadevărurilor, care mă șocau. Sigur că mă șocau, dar șocul acela era ceva care nu mă atingea, eu fiind încă *doar* individul din plastilină, omulețul fără vreo importanță anume. Ajunsesem însă să ascult cu regularitate emisiunile de la Europa liberă, să doresc să ascult comentariile. Dar mai ales să găsesc conexiunile cu ceea ce se putea vedea cu ochiul liber de jur împrejur. Eram obsedat de întrebarea *„de ce este așa?"*; *„chiar este așa cum au spus la radio?"*. Iar tata n-a avut niciodată vreun comentariu, nimic. Era pur și simplu mut, amuțit, depersonalizat, efectiv lipsit de un punct de vedere. Asculta, dar nu spunea nimic.

Individul de plastilină, cel care trebuia să primească suflul vieții, era prezent. Aștepta însă să iasă din găoacea candorii, să aibă în sfârșit voce, să-și simtă *sinele*. În juru-i însă nu se întâmpla nimic. Nimic din ceea ce așteptarea sa interioară intuia că ar fi trebuit să se întâmple. În jur doar nemișcare și tăcere, câteva umbre care respirau neauzit, care se mișcau de colo-colo și cam atât. Puțin, dar mai ales fără sens, fără conținut. Conținutul care pulsa dincolo de oameni, dincolo de celulele lor înguste și sufocante în care trebuiau să se chircească, șuvoiul de lumină care inunda din zori până seara târziu curtea plină de găini Leghorn, aflate în grija cocoșului vocal și boboci galbeni de rață, grădina în care înfloreau caișii și mărul pe aleea din mijlocul ei.

Chiar nu îmi amintesc să-l fiu văzut pe tata vesel, destins, bucuros, râzând din toată inima. În aer plutea un fel de amorțire, ceva pe care adolescentul din mine îl simțea, dar pentru care nu găsea nici un fel de explicație. Cu timpul, devenind pentru mine o lume paralelă, în care trebuia să fiu prezent, dar pe care o detestam instinctiv. Lume din care evadam ori de câte ori se ivea ocazia. Și ocaziile se iveau zilnic, chiar dacă întotdeauna de scurtă durată.

Prin clasa a șasea, uite Johathan, pățania asta chiar trebuie să ți-o detaliez, căci a fost ceva care a trecut dincolo de ceea ce se poate accepta de la un adolescent la vârsta aceea. Aici și acum, trebuie să aduc în acest *déjà-vu,* un al doilea personaj, pe care îndrăznesc să-l numesc, exagerând de bună seamă, cel mai exigent educator al vieții mele, în actele oficiale, cea care m-a adus în această lume. Ei bine, individul de plastilină, împreună cu încă vreo câțiva camarazi de joacă, a avut prima sa explozie de nemulțumire împotriva statutului său de *fiu de prizonier*. Totul a fost, la prima vedere, doar o joacă de copii, care, *în fapt*, a fost refuzul subconștientului celor încă neînlănțuiți de a se supune necondiționat. Împreună cu ceilalți copii, am lipit pe plafonul sălii de biliard a fostului cazinou din oraș chibrituri aprinse. Natural că totul a ieșit la iveală, astfel că a fost informată direcțiunea școlii, mai apoi și familia.

Evenimentul a provocat valuri, atât în școală, dar mai ales acasă. Abia cu această ocazie am început să bănuiesc câte ceva. Ei bine, tata, cu toate că povestea afecta și imaginea sa, n-a avut reacția la care m-am așteptat.

La ora amiezii, oră la care venea de obicei acasă să ia masa de prânz, m-a luat de-o parte și mi-a spus doar atât: *„M-ai făcut de rușine. Dar te-ai făcut și tu de rușine!"*. A fost pentru mine neașteptat de mult, eu care credeam că am să primesc o pedeapsă și cu asta gata. Una precum cea a directorului școlii, care ne-a pedepsit pe toți *făptașii* să învățăm pe de rost *Luceafărul* lui Eminescu. Acum, după ce am traversat o jumătate de secol bun, chiar mă încumet să cred că am o memorie bună, dar cu toate astea *Luceafărul* lui Eminescu a rămas în memorie doar cu cele trei versuri de început. Cu toate că pedeapsa primită am onorat-o pe de-a-ntregul, cu voce tremurată și doveditoare a căinței. Consecința acelei pedepse a fost însă faptul că nici propriile poeme nu am mai încercat să le memorez. Sună puțin verosimil, dar așa este.

A fost episodul care a declanșat conștientizarea terorii, neputinței și fricii. Nicidecum însă remușcare pentru ceea ce făcusem. Fapta în sine nu a sugerat nimănui motivul real al faptei pe care noi, indivizi cruzi, am făcut-o instinctiv. Dacă actorul principal ar fi fost doar unul dintre noi, iar ceilalți doar privitori pasivi, totul se putea considera prostească copilărească. Participarea efectivă la *„distrugerea bunului obștesc"*, cum a fost considerată *escapada* noastră, era desigur mult dincolo de fapta nevinovată. Dar atât de departe nu îndrăznea nimeni să gândească, iar de spus în nici un caz. Chiar dacă am mai afirmat-o, consider că trebuie s-o repet, încă și încă. Ideologia minciunii, a fricii și a fariseismului, practicată de regimurile comuniste, nu a făcut altceva decât să scoată din modul de gândire

Apă și vin sau *Noaptea prizonierului*

al indivizilor tot ceea ce era legat de respect, morală și credință. Ori, impunerea unui regim politic absolut străin de mentalitatea sud-est europeană, această schimbare la vârful societății, care s-a produs fără consimțirea individului, a generat în prima fază frică și *exilul interior*. Iar în faza a doua, rezistență efectivă, pe care organul represiv al statului nu s-a sfiit să o desființeze la modul exemplar. Ceea ce a urmat, a fost realmente un veritabil lagăr de muncă necondiționată și obligatorie. Totul sună a teorie searbădă, dar milioanele de suflete prizoniere ale unei societății aflate într-un fals delir continuu, sufereau *dedublarea personalității* într-un sistem social care aplica practica picăturii chinezești. Iar indivizii născuți și educați în acea societate erau, în mare parte, sortiți de la bun început la depersonalizare, la pierderea capacității de a distinge între realitate și realitatea indusă de sistemul de constrângere a suprastructurii politico-sociale.

Devenisem conștient de faptul că refuzam frica, refuzam să cred în neputința de a fi ceea ce sunt. Încercam pur și simplu să fiu rebel, dar un rebel care nu avea încă structura interioară a unui rebel. Nu eram în stare să trec dincolo de imaginarul gard de sârmă ghimpată al personalității mele, chiar dacă în formare, construit artificial prin îndoctrinarea fricii în modul meu de a vedea lumea. Lume care se limita doar la pseudo-arca acelei societății, plutind în derivă spre un viitor utopic, în care trebuia necondiționat să crezi. Chiar dacă nimeni nu mă va întreba, știu însă că sunt dator să explic motivul pentru care îmi acord nesimțirea de a mă numi, totuși, rebel. Direct spus, pentru că, informal, chiar eram un dușman al regimului social-politic al țării în care am văzut lumina zilei și unde, fără voia mea, eram obligat să trăiesc. Pe deasupra, încă de la 12 ani, ajunsesem să conștientizez faptul în sine și luptam efectiv cu repulsia mea cea de fiecare zi. Trăiam de fapt o dramă, pe care aș numi-o acum *drama nesupunerii tacite*, un sentiment altfel tare dureros și tulburător.

Era, de fapt, începutul însingurării în mijlocul familiei, alături de cei care ar fi trebuit să te înțeleagă, să te susțină moral. Dar din ce resurse, mă întreb. Ei înșiși suportând alienarea. Și totuși, eu așteptam în mod instinctiv ceva de genul ăsta.

Trebuie să adaug că abia acum realizez cât de diabolic a ajuns să funcționeze sistemul politic și social al țării mele natale. Câtă perversiune i s-a inoculat individului, dacă era în stare să-și trădeze propria conștiință, să accepte și să aplaude propriul său supliciu moral.

I-am privit atent (nu întotdeauna tacit) pe cei câțiva galonați care mi-a fost dat să-i cunosc (*sic!*), încercând să deslușesc ce se ascundea dincolo de ștaiful uniformelor și al funcțiilor la care *s-au ajuns*. Unuia, lovit fără milă de soartă, am îndrăznit să-i pun întrebarea: „...cât de firesc *este* faptul că avem statutul de lagăr al unei ideologii”. Bineînțeles, întrebarea mea a fost transmisă rapid *mai departe, forurilor competente,* ca să analizeze și să dea răspunsul pe măsură, corespunzător structurat și formulat. N-au mai apucat, pentru că vremurile au făcut curba, iar ei s-au schimbat neîntârziat la față, iar întrebarea au lăsat-o la dosar. Reevaluați, adaptați, ceva mai discreți, dar la fel de activi și cu aceleași directive și sarcini de serviciu, de-acum bineînțeles nu la *prima* vedere.

În legătură cu *ei* aș evoca un episod întâmplat imediat după Anul Nou 1990. Știu, ție Jonathan, toată povestea o să ți se pară desigur stranie, dar vezi bine, așa a fost.... Bietul tata, de acum la o vârstă la care în mod firesc vezi totul cu detașare, nu reușea să consimtă pe de-a-ntregul implicarea în evenimentele fierbinți ale vremii. Unul dintre galonați, sprijinit de el pe vremuri, îmi luase urma și își îndeplinea conștiincios atribuțiile de cadru al Direcției Securității Statului. I-am povestit tatei cu lux de amănunte scena din fața ziarului local, faptul că omul pe care l-a ajutat să se angajeze ca tâmplar la fabrica unde avea și el un cuvânt de spus, mă fila fără jenă ziua la amiaza mare. Pur și simplu nici un fel de reacție din partea tatei, nici un ridicat nevinovat din umeri, nici o grimasă, nimic. Iar acum, după decenii de la evenimentele din ‘89, descopăr pe siteul CNSAS, o listă a ofițerilor de securitate activi la momentul putsch-ului, ori revoluției, îi poate spune fiecare cum dorește. Și aflu cu stupoare că *tovarășul,* ajuns *colonel,* trecut în rezervă din 1986 (!) a fost încadrat în Securitate în anul 1951. Așadar, *așa zisa prietenie* cu tata și cu familia noastră, era *de facto,* sarcină de serviciu, iar sub paravanul prieteniei se ascundea fără doar și poate, urmărirea atentă a celui care a refuzat cu încăpățânare să colaboreze.

Nu știu dacă în ziua în care tata fusese dus sub escortă la securitate împlinisem șase luni. Doi indivizi *înțoliți* cu haine negre lungi de piele și pălării cu borurile lăsate, au bocănit (!) sălbatic în gemurile locuinței. La care mama, cu nevinovăția celor douăzeci de ani, a ripostat nemulțumită. Nemulțumire și revoltă care a păstrat-o și după zeci de ani de la eveniment... *„Închipuiește-ți,* spunea mama, *băteau în geamuri de parcă erau nebuni. Iar taică-tu s-a făcut alb la față ca varul de pe pereți. Iar după ce l-au somat să se îmbrace și să meargă cu ei, mi-a cerut să-i pun în rucsac izmene lungi, ciorapi de lână și pufoaica de la fabrică...”* ... *„Și pentru ce să meargă cu voi la Securitate?*, a ripostat mama, *ce a făcut de îl luați pe sus?...”* Nici măcar nu s-au sinchisit să dea un răspuns, au răcnit iarăși imperativ: *„Aici numai noi punem întrebări, înțeles? Gata, plecarea!”*. Iar pentru ca totul să fie redat cu exactitate, mama, femeie din stirpea celor care se impunea de fiecare dată, urla și ea cât o țineau plămânii, parcă intuind gravitatea momentului.

Nimic din toată povestea asta nu s-a pierdut cu timpul și nici n-a fost trecut indulgent la capitolul *„așa a fost”*. Continuarea poveștii fiind, poate, motivul real al neuitării. Uneori, când îmi reamintesc povestea acelui episod, chiar nu pot să fac abstracție de tonul din vocea celei care nu s-a sfiit să intre în sediul Securității ca să ceară explicații, să afle motivul pentru care bărbatul ei a fost adus acolo. *„Păi da,* povestea mama, *am luat copilul în brațe, m-am dus la sediul securității și m-am postat în fața intrării. Și n-am plecat de acolo până ce nu mi-au dat voie să intru și să aștept la ușa mai marelui, unu’ colonelu’ Negru, despre care aflasem că îl ancheta pe Ion al meu. După o vreme, pruncul a început să plângă, de foame, de oboseală. La un moment dat din birou a ieșit un individ civil și m-a întrebat de ce plânge copilul. „Păi cum să nu plângă, i-o fi și lui foame și somn. Dar eu nu plec până nu mi se spune motivul pentru care l-ați adus pe bărbatul meu aici! Nu plec, chiar de ar fi să rămân toată seara și toată noaptea, cu tot cu pruncul ăsta, care parcă știe că i-ați luat tatăl.”* Iar eu, povestea mama încruntată, instinctiv ori nu, am declanșat teroarea din actul doi al atacului la fortul securității din orașul în care locuiam. Ceea ce a urmat, a fost doar promisiunea colonelului, de a-l elibera pe tata în următoarele ore. *„Eu aștept aici,* a venit instantaneu răspunsul mamei, *aștept până ce poate veni cu noi acasă!”*. Sigur, după ce *Boogeyman* (din engl. *„omul negru”*) a dispărut în spatele ușii capitonate a biroului, mama a fost invitată (*sic!*) să plece. Firește că nu a putut refuza invitația făcută de unul dintre cei doi cerberi veniți să-l ia pe tata. La o bună bucată de vreme după ce am ajuns acasă, răstimp în care mama mi-a potolit foamea și m-a pus în patul meu de copil, a venit și tata acasă, tăcut, îngândurat, speriat și livid. Câțiva ani după 1989, am aflat de la el, că după ce a plecat mama, în spatele ușii capitonate, două matahale l-au tratat cu pumni în coșul pieptului, cu saci de nisip în ficat și rinichi, cu urlete și amenințări. Ca să spună tot ce știe, dar tata n-a spus nimic și n-a încondeiat pe nimeni. Și nici n-a semnat vreun angajament, fapt confirmat, *după schimbarea premisei,* de instituția abilitată, care a găsit *decât* o filă într-un dosar unde tata era *doar* menționat. Oare să-l fi *lucrat* tovarășii de la D.S.S fără să scrie rapoarte? Asta s-o creadă cine-o vrea, eu nu pot și nici nu vreau să cred. Motiv pentru care, chiar și dacă *post mortem*, i-am iertat tatei resemnarea de după 1947.

Mama, cu toate că mult mai tânără decât tata, avea o personalitate dominantă, nu de rareori explozivă, dar în același timp capabilă să intuiască cât de mult poate fi întinsă coarda fără să se rupă. Eu i-am cunoscut înde-aproape momentele de încrâncenare, în care se străduia să găsească soluția optimă pentru situații de criză. Dar și încăpățânarea, când ținea neapărat să aibă dreptate, chiar dacă ea însăși era convinsă că n-o are. Dar asta era mama, un berbec în piele de femeie. Dacă n-ar fi fost așa, probabil că n-ar fi răzbit în viață și nici n-ar fi rămas vie până la venerabila vârstă a senectuții. Jonathan, uite vorba asta a mamei, chiar se merită să o ții minte: *„Ei și, dacă te dau afară pe ușă intri iarăși pe geam, că doar n-o fi păcat!”*. Sigur, asta nu poate oricine, ea însă nu s-a sfiit s-o facă, iar când unii au tunat, ea a fulgerat. Și ca după orice furtună, cerul se liniștește și iese soarele. Simplu, dar asta ține de cel care ești, de cel care își caută calea, *urmându-se* neabătut pe sine.

Eram în clasa a șasea, elev la școala generală a liceului din comună, un liceu cu tradiție. Într-o zi pe la mijlocul lui mai a anului 1964 pe înserat, am auzit-o pe mama, după cină, comentând în șoaptă cu tata și cu bunica, faptul că tatăl unui coleg de clasă, medic respectat al urbei, a fost eliberat din închisoare. În clipa aceea am ciulit urechile și am reușit să aud frânturi din dialogul adulților. Bunica a repetat destul de accentuat o frază care mi-a rămas nealterată în minte: *„Dapăi l-or luat cu duba numa păntru că o dzâs sara la bîrt că-i pușcă pe comunișci cu pușca dă șoc! Și păntru asta l-or țânut la podrum dzășie ani!...”*. Probabil din cauza faptului că bunica a rostit fraza afectat și în dialect bănățean, mi s-a întipărit irevocabil în memoria mea de copil. A fost unul din momentele care, fără voia mea, au declanșat depărtarea mea irevocabilă față de tot ce însemna stat și cei care ne erau prezentați drept mai marii țării. Și cu toate astea, la moartea lui Gheorghiu Dej, moment de care îmi amintesc încă foarte bine, la auzul veștii decesului, eram în curtea școlii, mi s-au scurs câteva lacrimi. Bănuiesc, dar nu pot proba, așadar rămâne doar o ipoteză, erau probabil lacrimi în amintirea bunicului meu din partea tatălui, pe care nu am avut parte să-l cunosc, *trecut cu forța* între cei drepți în anul de grație 1935. Asta, urmare a faptului că nu a acceptat și a refuzat, nu doar verbal și cu adresă precisă, să i se pună coarne. Crimă care s-a mușamalizat, dată fiind implicarea în povestea asta a unui oficial de rang înalt. Așadar, nu pot crede să fi fost lacrimi de tristețe pentru moartea unuia despre care nu știam decât cele vehiculate de media oficială a vremii. Dar cu toate că părintele colegului meu s-a întors după ani de detenție la soție și la fiu, ruptura dintre cele trei ființe, voită și produsă de un regim arbitrar și impus, a reușit să mutileze sentimentele și psihicul celor trei. Îmi îngădui aici să privesc retrospectiv evoluția celor trei în timp, evocând doar fapte. Colegul meu, chiar și după zeci de ani de la terminarea liceului, a rămas la fel de distant în relația cu cei din jur, dialogul său rezumându-se la formal. Mama sa, desigur afectivă față de fiu, așa cum e firesc să fie, a divorțat însă curând de cel care îi era soț și tatăl fiului ei. Cazul colegului meu de liceu nu este singular, iar efectele în timp a absenței temporare a tatălui din familie au generat un ceva anume, pe care nu sunt în măsură să-l apreciez în mod exact. Dar care a reușit să destrame până la urmă armonia din relația sa conjugală cu o fostă colegă de liceu. Din păcate, nici chiar după dizolvarea sistemului social impus de tancurile și trupele sovietice, nimeni din clasa politică nu a considerat firească și necesară reevaluarea efectelor terorii din timpul dictaturii schizoide a sistemului impus *de* și *prin forța militară a* Uniunii Sovietelor.

Este, dragă Jonathan, chiar dacă ție necunoscută, tu existând în lumea ideală, din păcate o cutumă, ca în relația individ-stat, statul să decidă în numele majorității, indiferent dacă marea masă a populației nu este de acord cu o anume hotărâre. Obicei care se practică și în situațiile în care, de facto, cel care a decis, în mod obișnuit elita politică, a greșit în mod flagrant, ori a fost forțată să o facă. Acest mod de a ignora voința individului, este ceea ce se poate numi cea mai crudă și barbară sclavie modernă. Efectiv, populația unui areal geografic a fost, aici este vorba de estul Europei, forțată să trăiască după cum a decis un grup restrâns de indivizi, chiar dacă aleși, mai mult, ori mai puțin democratic. Apoi, dacă și prin voința legilor impuse se mai interzice individului să părăsească arealul (țara respectivă), atunci asta nu este altceva decât cea mai de neiertat crimă împotriva individului, crimă care, din punct de vedere moral și etic, n-ar trebui prescrisă niciodată. Dar vezi, lumea reală mai are încă mult până să ajungă să se înțeleagă pe sine și cât de puțin a reușit ea să înțeleagă motivele pentru care reușește mereu și tot mereu să se depărteze de sine însăși.

Iar pentru ca totul să iasă la lumină, am să-ți aduc dinainte, bunule Jonathan, și povestea lui Mișa, bunicul din partea mamei. Chiar dacă bietul om n-a apucat să se școlească peste măsură și nici să învețe vreo meserie aleasă, ceva din sinele lui însă a reușit să-i umple zilele cu destule momente, unele mai voite, altele de nevoie. Bunicul a fost un bărbat pe care ghinionul nu l-a ocolit, dar nici norocul. Și-a pierdut prima soție la doar câteva luni de la căsătorie, urmare unei răni tratată cu mijloace empirice, antibioticele fiind la început de secol XX nu chiar la îndemâna oricui. Chiar dacă om simplu, bunicul avea ceva pe care l-am descoperit mai întâi la mama și mai apoi la el. Bătrânul avea înnăscut simțul dreptății și al adevărului. Cu toate că n-avea darul povestirii și nici nu era omul care să facă mare caz de faptele sale din tinerețe, au fost câteva situații în care a adus aminte de evenimente din prima sa tinerețe. Am rămas foarte mirat la auzul faptului că a participat activ la demonstrații ale sindicatelor în anii ‘30. Ceea ce însă m-a impresionat mai mult, a fost indiferența cu care patronatul, monarhia de fapt, a ignorat, dar și reprimat protestul muncitorilor, ocazie care a făcut ca bunicului să-i fie împroșcată fața în repetate rânduri cu var. Din cauza asta, ochiul stâng al bunicului era slăbit și lăcrima, mai ales iarna. El însă nu a dramatizat faptul niciodată, ci spunea surâzând, *„Că doar nu erau îngeri să ne ocrotească și să ne invite la palat! Apoi astea-s nimicuri, ne-am burzuluit și noi un ceas, două acolo, măcar ne-am făcut auziți. Doar nu crezi că patronii s-au speriat de cele câteva mii de tălâmbe care răcneau cât îi țineau bojocii”*.

Când au dat buzna comuniștii la palat și *au fost instalați* la cârma țării, bietul om gândea simplist, cei care vor avea acum ceva de spus, vor fi de partea celor mulți, se vor griji de talpa țării. Dar ce să vezi, n-a durat decât câteva luni după ce l-au forțat pe rege să plece din țară, că a și început *schimbarea la față*. Iar el, omul simplu, cu afinități clare pentru principiile *Liberté*, *Égalité*, *Fraternité,* a trebuit să simtă pe propria piele rigoarea schimbării regimului social-politic. Aici, bunule Jonathan, trebuie să subliniez imediat ceva de necrezut, ceva anume, care contrazice firescul. Cu toată *afinitatea* bunicului spre ideile ideologiei socialiste, el n-a fost *niciodată* adept al practicilor partidului pus să struncească societatea înspre utopia comunismului, ci mai degrabă un liberal de stânga. Asta însă nu l-a ferit de valul de teroare care a cuprins țara în anii ‘50, ci dimpotrivă. Cu toate că a învățat meseria de tăbăcar la Fabrica de piele din Timișoara și chiar a practicat-o câțiva ani tot acolo, la o vreme, după decesul primei soții s-a recăsătorit. Trebuind să facă zilnic naveta între satul de reședință și Timișoara, s-a decis să deschidă o cârciumă modestă, în speranța că astfel va reuși să asigure acolo pâinea familiei. Decizia asta, însă, i-a fost fatală după ce marele tăvălug al partidului muncitorilor a început să concaseze pătura socială a celor înstăriți, indiferent de cât aveau unii *avuți* la teșcherea, ori dacă aveau cu adevărat atât de mult pentru ca să poată fi numiți *chiaburi*. Așa că, dezlănțuită, noua clasă conducătoare, având în spate *ursul siberian*, l-a botezat fără întârziere pe Mișa exploatator și chiabur și l-a trimis în domiciliu forțat câțiva ani. Nimic spectaculos la prima vedere, *măcar nu era la închisoare*, ar replica la asta nostalgicii utopiei, teribil însă pentru familie. O mamă singură, cu doi copii minori, rămasă fără mijloace de subzistență. Dar cu toate că întreaga poveste îmi este cunoscută, iar modul mucalit al bunicului de a descrie episoade din perioada aceea a atenuat în parte cruzimea unor momente, sunt încă neîmpăcat cu modul în care se trece astăzi peste teroarea pe care națiunile din estul Europei au suportat-o zeci de ani. Și pentru care fapte nu trage nimeni consecințe, nici măcar morale. E limpede, astăzi nu mai contează dacă vinul e apă, ori apa e vin.

*) Taci, taci: - Sunt zile în care nu pot avea încredere în mine; un demon mă arde, mă agită, mă devorează.

În genunchi mă-ntorc la tine

Alexandru MORARU

După evenimentele din decembrie '89, numeroşi compatrioţi au părăsit România. Mai ales când s-au desferecat graniţele, iar posibilitatea de-a călători a devenit practic nelimitată. Numai cine n-a vrut n-a plecat la drum, aciuându-se care-ncotro. Continentele şi-au deschis generos porţile, aşteptându-i cu braţele lărgite, într-o lungă şi caldă îmbrăţişare. Iar românii n-au dezamăgit. Au răspuns masiv chemării planetare, bulucindu-se frenetic în toate azimuturile, de la Poli la Ecuator, şi de la Tropicul Racului la cel al Capricornului, başca Meridianele şi Paralelele survolate la rând.

Pentru **o parte** din pribegi, despărţirea de Ţară n-a fost deloc uşoară. Şi cum să fie, din moment ce-au ostenit bălăcărind-o la unison? Spurcând-o cum le-a venit la gură şi jurând că nu vor mai reveni niciodată acasă. Că nu mai vor să audă în veci de ea, adică de patria în care au zărit întâia dată lumina zilei! Că România e vai şi amar – un loc putred, damnat, în care nu merită să trăieşti, şi mai bine te afunzi în smârcul infernului decât să vieţuieşti între Carpaţi şi Marea Neagră! Pe scurt – s-au lepădat de ţărişoară, de tot ce înseamnă identitate şi rădăcină, dăinuire şi istorie zbuciumată. Au învăţat iute graiul statelor de adopţie, iar dacă îi întrebi de unde vin, roşesc feciorelnic, fiindu-le ruşine să pomenească ţinutul de baştină. Ba, mai mult, mai trag şi o sudalmă, întregind şi mai abitir flama urii împotriva propriului neam pe care-l acuză vehement de insuficienta lor chivernisire şi faimă.

Acuma, câta adevăr există şi în spusele lor, dar de aici şi până la a înjosi o naţiune întreagă e cale întinsă. Frustrările personale – oricare ar fi ele – nu pot justifica ostilitatea furibundă faţă de Ţară în ansamblu (e ca şi cum te-ai certat cu vecinul de apartament, iar apoi te superi pe tot blocul). Şuvoi de pizme, ranchiuni, detestări, antipatii ş.a.m.d. inundă conştiinţele unora, identificând Statul cu răul suprem! Cu rolul malefic de a le ignora permanent interesele şi, implicit, de a-i menţine într-o perpetuă stare de precaritate materială şi de anxietate recurentă.

E drept că autorităţile, indiferent de coloratura politică, n-au (prea) excelat în satisfacerea doleanţelor tuturor, dar nici n-au pornit de la ideea de a-i abandona la grămadă. Fac şi ele ce pot şi se pricep în cadrul sistemului constituţional în care sunt obligate să trăiască şi să acţioneze. Atitudine ce, pesemne, i-a scârbit atât de tare pe **unii** concetăţeni, încât şi-au luat lumea în cap şi s-au refugiat (şi) în olaturi de care n-auziseră nici măcar în vis! „Oriunde, numai în România nu!" – pare să fie deviza lor, deşi câţiva mai lăcrimează discret la amintirea ei. Şi poate că s-ar înapoia definitiv şi acasă, după cavalcada straşnică prin Apus, însă îi împiedică ruşinea. Mai corect zis – mândria lezată. Jena, stânjeneala, fiindcă au plecat falnici, semeţi, încredinţaţi că acolo, în străinătate, vor găsi izvorul belşugului şi cheia fericirii. Iar acuma, ce să facă? Să se întoarcă cu coada între picioare, pleoştiţi, cu sarsanaua goală şi „filmaţi" de privirile dispreţuitoare ale vecinilor, rudelor şi cunoscuţilor? Mai bine stau pe loc, decât să îndure batjocura, luarea în balon, arsura zeflemelii de care sunt conştienţi că nu vor scăpa. Barem aici, pe meleagurile îndepărtate, nu râde nimeni de ei, ca acasă, de pildă, unde ocara şi umilirea nu vor lipsi. Dar, până să-i dezonoreze complet cimotiile şi ortacii, îşi exersează din nou repertoriul de sudălmi şi injurii la adresa Ţării. O stropşesc încrâncenat, blestemând şi invocând pedepse aspre şi nemaiauzite selectate din repertoriul policrom al stabilimentelor libertine.

Discutând recent cu un exponent tipic al acestei **categorii** de hulitori, ce-am aflat? Printre altele, că omul, tânăr şi în putere, trudea la negru, că era prost plătit, şi că locuia într-o magherniţă, alături de alţi conaţionali aidoma de amărâţi. În pofida promiscuităţii în care coabitau, mi-a mărturisit că nu şi-a pierdut speranţa. Şi că situaţia lor se va îmbunătăţii când va veni la conducere noul guvern. „Care guvern?!" – l-am întrebat. „Nu importă...", a replicat. „Unu' care să ţină cu noi, că de aia îl votăm."

Aveam în faţă un exemplu clasic de extravertit - ins pragmatic-violent, fără şcoală, fără calificare sau principii, dar manipulabil grosier prin mass-media, justiţie, exerciţiul puterii şi sedus de promisiunile electorale ale diverşilor candidaţi. Iar ca el fiind destui, din mijlocul lor apar/se recrutează contestatarii aprigi, răzvrătiţii supraturaţi, „tunarii" vorbelor mustind de venin şi aciditate corozivă. Habar n-au ce suprafaţă are România, unde e situată, ce trecut istoric cară în „spinare"... Nu cunosc date elementare despre teritoriul lor – şi nici nu-i interesează – dar înjură Ţara ca la carte, împroşcând-o cu esenţa dejecţiilor rezultând din experienţa aspră şi sordidă a vieţii pe muchie de cuţit. Şi pe care singuri şi-au ales-o, din moment ce-au emigrat în pasalergător, vrăjiţi de farul bunăstării altora.

...Şi iată că, din nefericire, s-a abătut asupra omenirii năpasta cu boleşniţa asta cumplită! Şi care seceră cu rapiditate cohorte întregi de fiinţe umane! Ei bine, ce-au făcut (şi fac) **unii** congeneri mioritici? După ce-au spurcat România din răsputeri şi s-au dezis de ea pe toate vocile, acuma, brusc, şi-au amintit de ea! De Patrie – tărâmul de obârşie, leagănul copilăriei şi al tinereţii, vatra părinţilor şi „patul" străbunilor odihnind în alveolele de lut! Şi-au adus aminte de Românica-meleagul acela înverzit şi luminos – pe care l-au mânjit şi terciuit cu otrava limbii şi veninul ponegririi necurmate! Şi cum au dat de beleaua contagiunii şi au realizat că (încă) mai au o Patrie, au zbughit-o încoace, ca să... ce? Ca să se protejeze, bineînţeles! Să se aciueze la sânul ei, de teama virusului ucigaş. Vor să fie apăraţi de scutul Ţării, de braţul ei, ca un copil scăpat din vedere şi revenit spăşit sub ascultarea părintească. Fiindcă, acuma, Patria e bună. Românica e şi ţărişoara lor şi musai să-i primească şi să-i oblojească in corpore. Drept pentru care, au sunat goarna şi, de pe toată întinsura globului, românaşii noştri se adună în arealul originar.

Aşa e şi firesc, întrucât România este, într-adevăr, Patria tuturor. Şi trebuie să-i trateze în mod egal pe toţi. Dacă fiii ei revin acasă în grupuri compacte, probabil că nici dispreţul faţă de ea nu mai e atât de pronunţat. Pesemne că aversiunea a scăzut, iar vlăstarele ei, rătăcite vremelnic, au redescoperit sentimentul tonic al apartenenţei. Altminteri, nu-mi explic de ce n-au rămas în ţările de adopţie, bogate şi civilizate, şi se înghesuie amarnic să intre în România!? Şi unde, conform văicărelilor slobozite non-stop, e jale, sărăcie, corupţie şi hoţie cât încape, başca crime şi alte grozăvii nespuse! Pe scurt – nelegiuiri la tot pasul, începând de la ţâncul din uliţă şi până la dregătorul din înalta Ocârmuire.

Dacă supoziţia mea se dovedeşte corectă, nu pot decât să mă bucur. Înseamnă că repatrierea masivă constituie cel mai sugestiv indiciu de reconfigurare a simţămintelor apropo de Ţară şi, implicit, de reconciliere cu ea. De împăcare, în fond, cu vatra strămoşească şi cu amintirea înaintaşilor care n-au părăsit-o niciodată extins şi de-a valma, ci s-au încrâncenat să adaste aici, pe pământul lor străvechi, în ciuda tuturor primejdiilor şi a neajunsurilor.

Aşternând aceste rânduri pe hârtie, nu mă refer, desigur, la românii care s-au integrat temeinic în Occident. La cei cu posturi statornice şi contracte ferme – oameni serioşi, cu experienţă şi apreciaţi în societăţile respective, unde ne fac cinste. Nu la ei îmi şade gândul, ci la o categorie mai „specială". Una care a uimit mapamondul cu „performanţele" ei centrate pe inventivitate şi dinamism, lipsă de prejudecăţi şi spirit „prospector". Un corp profesional de „elită", forjat în focul practicii neconvenţionale, directe, forţând limitele cunoaşterii şi răsturnând spactaculos paradigme anchilozate. La ei fac trimitere – creatorii originali ai noului nomenclator de meserii zemoase şi captivante: zulitori, bancomatişti, springari, decriptori în stele, capsatori, negustori de fantasme, experţi în cabluri şi terasamente ş.a.m.d. Precum vedem, îndeletniciri onorabile şi la mare preţ, din care se pot asigura bunăstarea şi confortul atât de râvnite.

Ei bine, tocmai aceştia s-au întors cu viteză în România, după ce au încetat, probabil, s-o păteze. Ori, mai corect spus, au amânat ocările, dojanele, reproşurile şi mustrările rostogolite nestins de-a lungul vremii. Deocamdată, Românica e valabilă, fiindcă îi recunoaşte ca odrasle şi le oferă, atât cât poate, terapie şi adăpost. E drept că exigenţele unora în materie de cazare şi tratament nu pot fi satisfăcute aici – ei fiind obişnuiţi cu cele mai înalte standarde în „garsonierele" zăbrelite unde au rezidat perioade strict delimitate. Motiv pentru care unii, extrem de selectivi şi pretenţioşi, n-au suspendat nici astăzi spârcuirea neamului şi a autorităţilor din pricina insuficientei preocupări în a le asigura toată atenţia şi îngrijirea. Revendicări dealtminteri justificate, pe măsura contribuţiei lor la înflorirea avuţiei comune (fondul de pensii, de salarii, al asigurărilor de sănătate etc.). Ca să nu mai pomenesc de aportul lor în „cercetarea" extinsă pe teren, în managementul resurselor feminine, al gestionării şi valorificării echipamentelor electronice, a sistemelor IT şi în alte domenii de vârf ale propăşirii contemporane.

Pornind de la realităţile enumerate, ce constatăm? Că Ţara, în datul ei esenţial, îi (re)primeşte pe toţi. Nu respinge pe nimeni apriori şi nu interzice nimănui revenirea în patria-mamă, chit că destui compatrioţi s-au întrecut (şi se întrec încă) în a-i întina valorile şi a-i subestima/torpila statutul în concertul celorlalte naţiuni. Situaţie care nu dovedeşte doar absenţa minimelor noţiuni istorice, geografice şi sociale despre Ţară, dar şi o lipsă incredibilă de bun-simţ şi caracter. Iar acolo unde nu-i caracter, nimic nu e... Cât despre patriotism, ce să mai vorbim!? Îl regăsim mai degrabă în zornăitul arginţilor şi în serpentinele maţului gros – două repere cruciale ale existenţei şi care, lesne observabil, parazitează obsesiv conştiinţa multor compatrioţi seduşi de magia procopselii cu orice preţ şi prin orice mijloace.

Contrastând puternic cu acest segment „exotic", avem cealaltă parte a paharului. Cea plină, stenică, ilustrată de semeni ce nu-şi uită/reneagă obârşia, cunosc trecutul istoric şi cred necondiţionat în viitorul benefic al Ţării lor. Indiferent de greutăţi sau conjunctură, rămân aceeaşi oameni care – deşi răspândiţi prin străinătate – păstrează în inimă şi minte atributele sacre ale neamului din care provin. Fără denigrări, resentimente şi reproşuri interminabile, dar în mod cert cu fiorul nostalgiei şi, evident, cu nădejdea proximei revederi. Căci, precum spuneam, România este şi va fi a tuturor fiilor ei! Iar pentru asta, nu pretinde cine ştie ce recompensă extraordinară, ci doar un minim respect.

...Te poţi enerva pe anumite nereguli, pe unii politicieni venali sau pe unele aspecte reprobabile ale existenţei cotidiene. Te poţi irita, înfuria şi protesta. Eşti liber să-ţi reverşi năduful, tristeţea, frustrarea, decepţia şi amărăciunea momentană ori de durată. Toate astea ca o defulare firească a nemulţumirilor acumulate gradual şi răbufnite, deseori, vehement. Dar nu te poţi supăra pe Ţară în integralitatea ei. Pe tot ce reflectă şi simbolizează ea, de la etnogeneză şi până în zilele noastre. Politicienii vin şi pleacă, garniturile suprastructurii se schimbă şi ele, noi generaţii apar la orizont, dar Ţara rămâne! Ea e nepieritoare, eternă, dincolo de interese, dispute, afaceri, conclavuri ş.a.m.d. Numai ea dăinuie, căci – vorba unui înţelept – pe lumea asta sunt multe ţări, însă doar o singură Patrie!

Daniel MARIAN

Marcel Vişa

Imperfecţiunile lumii jalnice endemice muribunde

(Marcel Vişa – „Dumnelike", Ed. Cartea Românească, 2017)

A-L lua de mânecă pe Dumnezeu şi a-I reproşa „vezi ce-ai făcut", peste tot e plin de erorile de cu seară dinaintea Facerii, lucrurile strâmbe sunt alintate şi adulate cu sârg. Atmosferă bolnăvicioasă în care orice cui bătut îţi sare în cap şi asta chiar şi dacă nu e din cauciuc, dar pur şi simplu nu se potriveşte. A-ţi plânge dragostea după ce o ucizi şi o îngropi într-un ritual cosmetizat cu rejecţii în loc de jerbe,

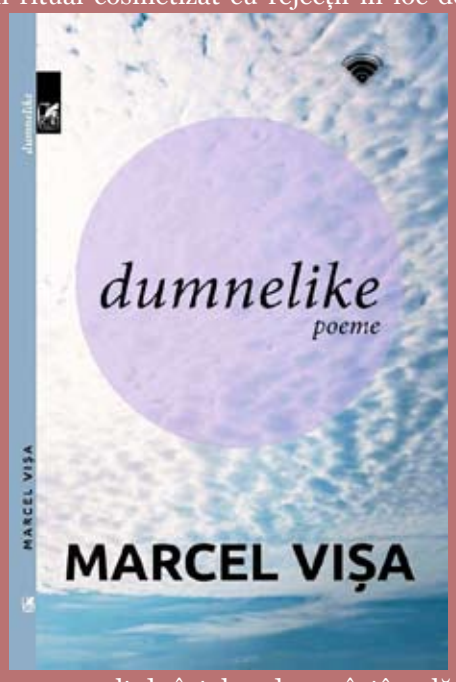

e poate prea mult de înţeles, dar se întâmplă. Defect şi dement par a fi cele două ipostaze ale unui peisaj apocaliptic în care rar când se arată fir sau pală de lumină, întotdeauna vine dintr-un trecut care încă mai pâlpâie în locul unui viitor complet interzis.

„Dumnelike" e un fel de apologie a neliniştii rostului, nu neapărat a formei şi substanţei, mai degrabă fiind vorba despre un stadiu rezultat din implicarea haotică a mecanismelor esenţiale dar îndoielnice. **Marcel Vişa** stârneşte valuri peste gradul de pericol, în haloul său acaparator, unde umbrele şi urmele au consistenţă în locul vietăţilor şi chiar edificiilor.

Un poem este în stare să zădărnicească un secol întreg poate şi mai mult, de mândreţe citadină, ce se întâmplă aici este caracteristic plecărilor departe absolut imposibile, se trăieşte într-o părere de viaţă: „o casă goală cu geamuri sparte/ în mijlocul unui oraş mort/ liniile telefonice scânteiază deasupra în nopţile ploioase/ lemnul ei îmbibat cu ulei ars miroase pestilenţial în zilele toride/ o casă locuită de amintiri/ trântindu-şi uşile de perete în zilele şi nopţile fără vânt/ vizitatorii din timpuri apuse/ cu unghiile înfipte în tencuială/ parazitează (pentru o clipă) prezentul/ (dar) casa vortex îi înghite/ se hrăneşte cu suflete/ din când în când/ ea naşte/ un sicriu în carne şi oase/ sunt copilul unei case abandonate/ în mijlocul unui oraş mort/ adun în mine zvâcnirile de o clipă/ şi pofta carilor de-a roade lemnul/ sculptez zâmbetul celui ce pleacă să ucidă în noapte/ adun neliniştea şi frământarea zloatei de sub roţile caleştilor/ de epocă/ ecoul urletului de lup care locuieşte în toracele prăzii încă de/ la naştere/ sunt pata de sânge de pe tavan după mutilarea victimei de/ către călău/ ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte/ naştere pentru moarte/ sunt copilul casei care te înghite încet încet" (**casa**).

Iar dacă vreţi un poem de dragoste din acest aflux para-hiperbolizant, al lui Marcel Vişa, treaba voastră, pe răspundere proprie, să n-avem vorbe după aceea, când vor leşina iubirile pe la colţuri, eu nu v-am zis nimic... „ador umbrele/ mai ales umbra ta/ detest dimineţile în care vinul se termină şi pleci (la „iubi")/ rămân apatic în fotoliu sau sting cu podul palmei lumânările/ parfumate/ par fumate tipele care îţi urmează şi pe care nu le iubesc/ cum nici pe tine nu te iubesc/ sunt (doar) dependent de ceva ce ţine de noi/ şi nu e vorba de sex/ fumez jumătatea de joint cu urme de ruj/ şi halucinaţiile care urmează mă aruncă într-o depresie cruntă/ sunt poemul tău spui/ sunt ceva rescris de la cap la coadă/ sunt ciorna din buzunarul unor dumnezei uituci/ dumnezeii tăi!" (**detest lumina şi soarele**).

Întâmplător ori poate programatic, „Dumnelike" mi-a ajuns mai greu pe căile încă neconfiscate ale aerului inteligent, chiar dacă grav bolnav; tocmai acum, când lumea se dă de ceasul urgenţei în faţa nemaivăzutului şi auzitului, agresive ca o exacerbare a neviului călărind viul.

Monumentul din cuvinte

Rodica LĂZĂRESCU

„De i-aş fi aflat măcar un os, l-aş şi adus acasă, l-aş şi spălat, cu lacrimile mele l-aş şi spălat, l-aş şi pus în pământ şi-aş şi pus în locul acela o cruce. Şi-aş şi lăsat, cu limbă de moarte, când oi muri să mă pună şi pă mine sub crucé aceié.” Dar cum din trupul bărbatului de doar 36 de ani, omorât în 1950, nu s-a mai găsit nimic, iar „mama mi-a cerut să nu-i fac mormânt de piatră sau beton, ci să-i pun la cap o cruce din lemn de brad pe care când va putrezi şi va cădea la pământ să nu o înlocuiesc cu alta, să fac să crească pe mormânt iarbă, iar la cap să-i plantez un brad”, Teofil, feciorul cel mare, i-a alcătuit un „mormânt din cuvinte”.

Iată-l, acest „mormânt din cuvinte”, într-o *cărtucă** de 118 pagini, precedat de interviul realizat de Constantin Dumitrescu, redactor la TVR Cluj, la Răchiţele, în zilele de 24-25 noiembrie 2004, cu mama poetului, Mina Purcel, de 89 de ani, soţia lui Purcel Petru zis Petrea lui Indrei, asasinat de membrii grupului Şuşman.

Deşi a mai fost publicată, la fiecare recitire, povestea femeii – „poveste lungă şi urâtă, bine-ar şi fostă să şie numai poveste” – îngrozeşte, indignează, zguduie, înfioară, revoltă, tulbură... „Una dintre cele mai cutremurătoare şi mai frumoase pagini de istorie orală pe care le-am citit” – zice Ana Blandiana.

„De un realism tragic până la leşin”, „o mărturie vie a unei supravieţuiri la limita de jos a omenescului”

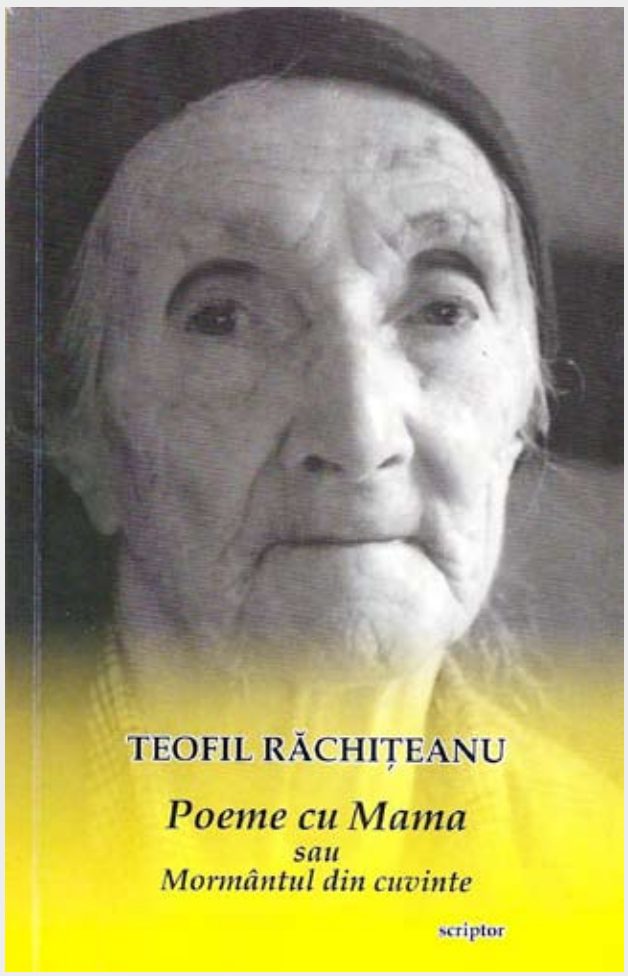

– completează doctorul Teofil Lung în secvenţa următoare a cărţii, *Ecouri la interviu*. Dar şi linişteşte – atunci când gândurile se limpezesc şi cititorul înţelege că atâta vreme cât poporul acesta are o Mina Purcel nimic nu-l poate spulbera de pe faţa pământului şi din istorie. Şi încântă totodată, estetic vorbind, te vrăjeşte harul de povestitor al acestei femei analfabete, pus în valoare de opţiunea realizatorului de a-i transcrie fonetic relatarea, păstrând astfel, şi pe hârtie, autenticitatea şi farmecul aparte al zicerii.

Povestea Minei Purcel, poveste despre viaţă şi moarte, despre bine şi rău, ar trebui să stea alături de cele patru mituri fundamentale ca mit al Mamei, esenţializat în spunerea simplă şi concisă a femeii din Răchiţele: „Când ai prunci, nu mai faci ce vrei, faci numai ce trăbuie”.

Rămasă văduvă, la 33 de ani, cu zece copii, bătută, torturată, hăituită, umilită – „Aşé mi-o fost mie viaţa – o suferinţă care nu să mai găta” – îşi duce existenţa în cea mai cruntă sărăcie – „Şi pretină-am fost io şi cu sărăcia, în asta am fost io mai bogată decât în tăte”; „Io am trăit aşé ca şi cum tătă viaţa aş şi postit.”

E o Vitorie Lipan mult mai tragică prin însăşi realitatea ei decât „fiinţa de hârtie” sadoveniană această Mina Petrii lui Indrei, tălmăcindu-şi visul (în care bărbatul dispărut „niciodată nu-mi vorbeşte”, „poate-i supărat că n-are şi iel, ca tăt omu, un mormânt”), trăind în lumea semnelor, chinuită mai ales de acea „vedenie care să ţâne” de ea şi pe care n-o poate uita: „Un cerb, înt-o prelucă, în munte, înconjurat de o haită de lupi, care-l hăituiesc, îl ajung, îl muşcă, îi rup din trupul, încă viu, bucăţi de carne; le văd gurile pline de sânjele scurs din bucăţile acelé de carne, lupii aceié sunt Şuşman şi oaminii lui, iar cerbu e bărbatu-mneu. Vedenia asta am avut-o prima dată cu câteva zâle înainte ca omu mneu să şi fost omorât [...] o fost un fel al li Dumnezó de a mă vesti de o nenorocire care mă aşteaptă. Vedenia asta mi-a pustiit zilele şi nopţile, şi în vise, şi când ieram trează, şi nu voi scăpa de ié până ce-oi muri, dare-ar Domnul să vie şi moarté asta odată, că m-am săturat să trăiesc cu această durere în mine”.

Ştiind să asculte, află cum s-au întâmplat lucrurile, cum i-a fost omorât bărbatul şi descrie clar faptele: „... Târtai l-o puşcat, din ordinu’ li Şuşman. L-o aruncat înt-o hudă [peşteră], de-aceié şi nu l-o mai aflat nime în veci. Iei o crezut că nime n-a şti de fapta lor, da nu-i nimnic-n lumé asta care să nu să afle până la urmă”. Întrebată dacă e sigură că aşa s-a petrecut omorul, de vreme ce nu a văzut, răspunde uluitor de logic şi de bun-simţ: „Io n-am văzut Marea Neagră niciodată, da ié există, i-acolo unde îi, la capătu ţării, n-am văzut-o cu ochii, da-i acolo”.

Nu conduce, nu manipulează, precum Vitoria, acţiunea de pedepsire a *hoherului*, pedeapsa vine de sus, de la divinitate, căci „nu să poate să iei viaţă de om şi să nu te pedepsască Dumnezeu, care nu uită să facă dreptate”. Nu-i iartă nici pentru omor, nici pentru că omul ei n-are mormânt, iar „omu fără mormânt n-are odihnă pă lumé ceielaltă”: „de ierau creştini îi punéu o cruce, da iei ierau păgânii păgânilor”. Are însă mulţumirea că ucigaşii şi-au primit plata: „oi muri împăcată că cei ce l-o omorât şi-o primit pedeapsa”, şi constată că „la tăţi le-o dat o moarte urâtă...”.

Concluzia apoftegmatică depăşeşte limitele unei întâmplări particulare şi atinge nivelul unui adevăr universal valabil: „Să mai zâci că Dumnezó nu plăteşte?”

Şi ar mai fi de spus că nu i-a „îngăduit” lui Teofil, feciorul cel mare, să „facă proces contra lor”, „di ce să să moşcolească [murdărească] cu ce-o fost a li Şuşman?” Monument de demnitate mâna aceasta de femeie!

Ajunsă la 89 de ani, te întrebi ce forţă interioară a avut femeia aceasta plăpândă, şubrezită de bătăi şi de umilinţe, vlăguită de naşterea a zece copii, de sărăcia cruntă („o fost multă vreme când io şi pruncii mnei am mâncat numai pâne şi ceapă şi şi-aceia numai o dată-n zi”) şi, ca şi cum te-ar auzi, Mina răspunde scurt: „Credinţa în Dumnezó m-o ţânut” şi „traiul mneu cel rău”.

Şi plânsul, am adăuga noi. „M-am aşezat pă pragu casei şi-am plâns, şi-am strâgat ca o vită, când o mâncă de vie, ursu. Şi plânsu acela m-o mai uşurat. Păntru omu năcăjit îi bine dacă poate plânje, că uşorează năcazu. Io atâta am plâns în viaţa mé că, dac-aş strânje tăte lacrimile, aş şi putut face o vale”.

Acum, când îşi retrăieşte, ca într-o spovedanie, viaţa prin spunere, narează cu ştiinţă şi har, nu se lasă dusă de şuvoiul vorbelor, ştie să le strunească şi să le aducă pe făgaşul relatării: „Da iar m-am depărtat de poveste”, „Aşé-i când povesteşti, îţi vin în minte şi altele şi n-ai vreme să le spui pă tăte”.

Şi după o asemenea viaţă, la cei aproape 90 de ani, cel mai mult se bucură când răsare soarele... Bucurie de care a mai avut parte încă şase ani.

Aceasta e povestea Minei Petrii lui Indrei, despre care feciorul cel mare „scrise-aici aceste şire”, nu doar ca un cald şi îndurerat omagiu, ci şi ca să fie amintire şi învăţătură „pentru cei de după noi”. Poemele din „Mormântul din cuvinte”, deşi grupate în trei secţiuni – *Poeme cu mama*, *Elegie pentru casa noastră* şi *Anexe* (trei poezii „scrise de autor după sugestiile mamei sale care, deşi total analfabetă, gândea, de multe ori, în versuri”) – formează un tot, ca o tânguire, când şoptită, când strigată, pentru tatăl omorât mişelește, mortul „fără vină”, dar şi „fără mormânt”, al cărui suflet „ca un vultur bătrân” umblă prin munţi, „în rotiri îndelungi/ neodihnit”, căutându-şi „încă mormântul...”; pentru fratele Ionică, pruncul îngropat „pe o coastă de deal/ toată în floare”; pentru Carolina, Lică şi Valentin, sora şi fraţii morţi „în nevinovată pruncie”; pentru fata „ce bucurie sfântă-mi fuse,/ a dragostei, întâia dat...”; pentru casa „singură-ntr-un deal”, „cu ferestrele în lacrimi”, pe care „a supt-o pământul ca pe o apă stătută”, chiar şi pentru leagănul „părăsit de mult”, în care i se pare că se află „însăşi Copilăria”. Dar mai ales pentru mama, ale cărei lacrimi sunt „sfinte ceruri curgătoare”, „Căci cu-amar pe-acest pământ/ Vieţuişi şi grele patimi/ Ţi s-au dat şi-ai plâns şi mări/ Au crescut din el – de lacrimi...” (De subliniat frecvenţa mare a cuvântului *lacrimă* în poemele acestui volum.)

Poeme de şi despre durere („Până-n cer durerea,/ Până-n stele plânsul”) şi dor („Dor mi-i, mamă, dor de tine/ Cum i-i codrului de vânt,/ Cum i-i soarelui de lună...”) în care cele două sentimente capătă proporţii cosmice.

Uneori, bocetul se transformă într-un duios cântec de leagăn – „Dormi, măicuţa mea,-n pământ,/ Fie-ţi lin şi dulce somnul!” –, îngânat pentru „măicuţa bătrână”, plecată nu în căutarea feciorului, ci mergând „la Zău-Dumnezău” „Să îţi zvânte lacrimile,/ Să îţi stingă patimile!”.

Se strecoară în aceste pagini ecouri, cadenţe, adieri venind dinspre marea poezie, fie ea populară, precum această „Spovedanie”, ce „bate” în ritmul şi măsura doinei de jale: „Sus în Dealu’ Răşinar/ Vieţuiesc cu-al meu amar./ [...] De mi-i uşor, de mi-i greu,/ Tot în poala mea-i mereu,/ [...] Mă culc, seara, în suspine,/ El în pat îi lângă mine./ Închid ochii, şi în vise,/ Tot în preajmă ţine-mi-se./ Bătrâni-oi şi-oi muri,/ El tot lângă mine-o fi./ Şi un gând al meu îmi spune/ C-o să-l port şi-n Ceea lume...”

Fie din cultura majoră, precum „Rugă către Mama” ce se leagănă în sonuri din eminesciana „Rugăciune” („Peste punţi întinse/ Peste-a lumii vamă,/ Blândă şi miloasă,/ Te întoarce, Mamă!”) ori poemul „Pe frunţile noastre aură va fi el şi cunună” amintind de ghiersul arghezian („Ne vom întâlni negreşit, negreşit/ În Munţii Raiului pe la asfinţit”, „Va fi ca o lină înserare/ În care lumina de sus va cădea multiertătoare”).

Ori imaginile din „Şi-am să vin, Mamă, la tine” amintind de „Balada morţii” a lui Topîrceanu („Şi-ar să bată grele vânturi/ Şi o să ne spele ploi./ Laolaltă cu strămoşii,/ Cine va mai şti de noi?// Soarele-o să suie zilnic/ Sus pe munţi şi-o să apună./ Nu vom şti, dormind sub glie,/ Dacă vremea-i rea ori bună...// Ci, cu lunile, cu anii/ Crucile-or să se încline/ Şi-o să cadă-n iarbă. Nime/ N-o să le ridice, nime!...”) sau cele din „Zece fraţi” desprinse parcă din „La Liliecii” sorescieni („Născuţi aproape pe neştiute/ Încât mamei i se părea/ Că ne-a cules de sub fereastra/ Sub care,/ Din când în când,/ Cineva ne lepăda,/ Într-un ceas al deznădejdilor”, „Tata nu se mira niciodată”, aşteptându-i „cu numele dinainte pregătit/ Şi ni-l spărgea, la întâiul scâncet,/ În moalele capului” „Leagănul/ Niciodată nu l-am stăpânit îndeajuns,/ Ne-am uzurpat unii pe alţii”).

Ajuns în amurgul vieţii, „obosit de toţi şi de toate”, simţind „ţărâna cum în mine suie”, poetul Munţilor de Apus scrie „răvaşe” Morţii şi înaltă rugăciuni „blândei şi miloasei” mame:

„Te întoarce, mamă!// Lângă vechea-ţi vatră/ Îţi opreşte zborul/ Şi la tine-n ceruri/ Ia-ţi de-aici feciorul,// Că mult greu i-i veacul/ Şi sufletul frânt/ Şi fără de tine-i/ Strein pe pământ!...”

Aşteaptă „întoarcerea în părinţi”, retragerea sub „fagul acela bătrân din spatele casei” pe care o percepe ca pe o mutare în celălalt sat, cel de sub glie („Şi mi-i duce-n sat străbun/ Lângă Tatăl Meu cel bun,// Sub sfântă glie străbună/Lângă Mama Mea cea bună”), unde „M-oi aşeza şi eu/ Să îmi torc veşnicia...” Iar zidirea în veşnicie înseamnă zidirea „în Amintire/ şi în Poveste”. Aşa cum în Amintire şi în Poveste s-a zidit şi Mina Petrii lui Indrei. „Şi se-aude-n miez de fiinţă/ că viaţa-i suferinţă/ Şi din moarte strigăt mare:/ Suferinţa e cântare.”

Suferinţa transformată în cântare! Iar cântarea într-un **monument** din cuvinte. Exact ce dovedeşte această *cărtucă* sosită din Munţii Apusului ca dintr-o altă lume!

*Teofil Răchiţeanu, *Poeme cu Mama sau Mormântul din cuvinte*, Ed. Scriptor, Cluj-Napoca, 2020

Ana Miljković: „Secretele pietrei brute, arta mozaicului”

La începutul secolului XX, reprezentanţi ai curentul Art Nouveau, precum Gustave Klimt sau Antonio Gaudi, au redescoperit şi utilizat mozaicul în creaţiile lor, adaptat noului stil artistic al epocii. Pe lângă calităţile artistice, vizuale, mozaicul are o mare rezistenţă, la umezeală şi uzură, de aceea, din cele mai vechi timpuri, au fost create, din scoici, fildeş, piatră sau ceramică, opere care au împodobit pavimentele sau pereţii templelor, palatelor sau lăcaşelor de cult.

Am avut şansa să avem ca invitate în taberele de creaţie şi documentare de la Gârnic, pe parcursul celor două ediţii desfăşurate în anul 2019, trei artiste vizuale, absolvente ale Facultăţii de Arte Plastice din Beograd, preocupate de mozaic, Dunja Sirmium, Dunja Corlomanović şi Ana Miljković.

Născută în 1992, în Kruševac (Serbia), Ana, doctorand al departamentului de pictură din Beograd, având un impresionant palmares, fiind distinsă în anul 2016 cu Premiul I al Facultăţii de Arte din Beograd pentru mozaic, în 2017 cu premiul „Borislav Boro Nježić” pentru cea mai bună lucrare a unui student, realizată în tehnica mozaicului, sau în anul 2018 cu premiul pentru o lucrare excepţională în cadrul celei de a VIII-a expoziţii bienale de mozaic din Beograd, este Membru al ULUS (Association of fine artists of Serbia), ULUK (Association of fine artists din Kruševac) şi de asemenea al Association of mosaic art din Sardinia.

Fascinată de natură, unde evadează constant pentru a-şi găsi preţioasele pietre atât de migălos rânduite în compoziţiile sale, Ana Miljković revine şi anul acesta în România, pentru a participa la International Art Symposium Stefan Jager şi Tabăra de creaţie artistică şi documentare Crivaia, spre a împărtăşi, alături de noi, secretele pietrei brute, ale unei tehnici atât de apreciată în trecut. Sperăm ca, prin prezenţa unor artişti vizuali precum Ana, tehnica aproape uitată a mozaicului să reînvie în contextul actual şi să devină, un mijloc de exprimare pentru noua generaţie de artişti contemporani.

Costin BRĂTEANU

Alexandru Nelu Huidici

un nume de referință în poezia noastră actuală*

Poet și prozator deopotrivă, Alexandru Nelu Huidici a debutat editorial în 2017, cu un volum de versuri intitulat ***Poezie pe contrasens***, la Editura „eCreator" din Baia Mare, coordonată de Ioan Romeo Roșiianu care, în *postfața* cu titlul *Alexandru Nelu Huidici și explorarea limitelor cuvintelor*, spunea despre autor că „pășește curajos în sfera com-plexă a liricii moderne și lasă senzația că pentru el poezia este un adevărat act de expresie a lumii, o întreagă filosofie existențială". Apartenența creației lui Alexandru Nelu Huidici la *existențialism* - al cărui reprezentant de seamă în literatura noastră a fost, fără îndoială, George Bacovia - e afirmată fără echivoc de criticul băimărean. „Volumul ***Poezie pe contrasens*** - precizează postfațatorul - este unul marcat de existențialism, un adevărat fir roșu, un cordon ombilical al poemelor", care devin atunci, din acest motiv, „adevărate elegii ale însingurării în mijlocul lumii, senzația de ușoară victimizare înșurubându-se în poem, un destin altfel asumat, o anumită doză de resemnare în fața sorții amprentând puternic scriitura". Acest caracter elegiac al multora dintre poeziile lui Alexandru Nelu Huidici din volumul de debut se va perpetua nu doar în creațiile lirice ulterioare - în care motive precum tristețea, însingurarea, resemnarea ș.a. sunt întâlnite frecvent-, ci chiar și în cele prozastice din volumul de ***Povestiri***, apărut în 2018, la aceeași editură. Un an mai târziu, în 2019, prodigiosul autor va decide să îmbine cele două genuri - liric și epic - între coperțile unui volum comun - ***Anotimpuri în derivă*** (Editura „Contexte"), purtând subtitlul *Versuri și proză*. Plasate în partea finală a cărții, cele trei proze: *Învățătorul*, *Fioruri de copil* și *Harapul* sunt circumscrise tematic universului copilăriei trăite în lumea satului românesc tradițional, cu pitorești obiceiuri și datini, dar și cu mentalități ancestrale...

Editat în condiții excelente, elegantul volum de care ne ocupăm aici beneficiază de o prefață semnată de scriitorul băcăuan Theodor George Calcan, el însuși poet de talent, dar și comentator literar avizat, cu vechi state de serviciu în *critica de întâmpinare*. Cunoscându-i în detaliu creațiile lirice anterioare - atât pe cele din volumul de debut, cât și pe cele publicate ulterior în presa literară -, prefațatorul spune cu îndreptățire: „Cu acest nou volum, poetul nu face decât să-și continue drumul anevoios spre sine, să-și sondeze mai acut eul, să-și sporească „umbra singurătății" în preajma cuvintelor - pigmentând pe ici pe colo cu arhaisme un limbaj destul de divers, dar care se încadrează destul de util în textura versurilor dându-le o particularitate aparte. Fără a fi un spectacol scenic deosebit și cu substrat parabolic, sau vreun exercițiu mai mult sau mai puțin savant, magic ori retoric, poezia sa nu poate fi socotită nici primitivă, nici naivă, ori cumva predispusă la joc".

Anotimpuri în derivă, poemul care împrumută titlul volumului, ar fi trebuit așezat primul - credem noi - ca un fel de prefață, întrucât ni se pare a fi, cel puțin în prima parte, o meditație asupra condiției umane, în general: „Nevăzut,/ precum un munte ce și-a pierdut vârful în nori,/ necercetat, precum pădurea virgină,/ uitat.../ precum comoara unei corăbii de pe fundul oceanului,// am traversat anotimpuri năpădite de visuri,/ inflorescențe ale dorințelor fluturând/ precum aripa alpinistului ce sfidează Everestul/ stând agățată într-un piton". Cântăreț al anotimpurilor, asemeni multor altora, Alexandru Nelu Huidici propune, în partea a doua a poemului titular al volumului, un unghi întors pentru privirea mișcărilor naturii, pe canavaua anotimpurilor desenându-și portretul în tușe apăsate și sigur pe sine. Ca orice poet autentic, Alexandru Nelu Huidici e înzestrat cu marea capacitate de a vedea și ceea ce omului comun îi poate scăpa ori trece abia observat. Așa, de pildă, poetul simte adesea nevoia să se autodefinească sugerând cititorului o personalitate verticală și inconfundabilă. Majoritatea poemelor corespund, dacă se poate spune așa, titlului cărții, poetul plasându-și existența în armonia câte unui anotimp, într-un fel de panteism în care unui gând, unui sentiment sau stări sufletești le găsește corespondențe. Se poate observa și o știință a construirii poemelor, care par a veni de undeva din interiorul trăirii și simțirii poetice, fiindcă din acest punct de vedere Alexandru Nelu Huidici e posesorul unei multitudini de sentimente ce așteaptă a fi transfigurate liric. Iată, de pildă, cum sună un poem ce poate fi interpretat și ca o *artă poetică*: „Am călcat pe o clapă albă/ și mi-a cântat cerul,/ am călcat pe o clapă neagră/ și mi-a răspuns pământul.../ între ele a curs prin flaut/ sufletul meu". Și, fiindcă veni vorba de *arta poetică*, trebuie spus că aceasta diferă de *elegie* ori de *meditație* (celelalte specii ale *liricii filosofice*), doar prin tema aparte, care constă în preamărirea rolului poetului (al creatorului de artă, în genere) ori în definirea specificului poeziei, al literaturii, al artei, în general. Din Antichitate și până astăzi, în toate creațiile de gen aparținând marilor lirici ai literaturii universale și naționale, *poetica* poeților are îndeobște caracterul unei *apologia pro arte sua*, fiind adică o justificare a propriei arte. Artele poetice din ***Anotimpuri în derivă*** nu fac excepție, ilustrativă fiind, în această privință, cea intitulată chiar *De altfel poezia*, unde autorul consideră că: „poezia a existat/ cu mult înaintea poeților,/ cum a existat coada de topor/ în pădurea virgină,// ori lumina/ vegetând în trupul mineral.../ prevestind arderea materiei/ însetată de viață.// poezia există fără poeți./ ei îi îmbracă tentaculele/ într-o mănușă/ pentru a iubi fără sânge.// îi descoperă nudul,/ pentru a trezi nașterea/ din cenușa dragostei". Însă înainte de a fi fost poet, Alexandru Nelu Huidici e medic veterinar de profesie, biografem vizibil și în volumul de față mai cu seamă datorită utilizării unor vocabule din jargonul meseriei. În acest sens, antologic este poemul *Strigăt*, unde e transfigurat liric cel mai tragic moment care poate fi imaginat în viața unui copil. Înșelătoare la primul nivel al lecturii, poezia lui Alexandru Nelu Huidici prezintă suficiente virtuți pentru a putea fi citită cu interes și pentru a oferi cititorului surprize dintre cele mai plăcute. Stilistic vorbind, poezia sa conține toate atributele liricii *douămiiste* (care se scrie și se publică actualmente abundent), cum ar fi prozaismul, transcrierea aproape frustă a sentimentelor, clar obscurul metaforei, biografismul ș.a. Alteori însă dragostea îl conduce pe „menestrel" la frumoase caligrafii poetice, precum acestea: „Fierb ca apa minerală/ pe pahar cu ruj de buze,/ sentimentele-s confuze/ ca-ntr-o eră glacială.// Mintea, ca un stol de vrăbii/ speriate de-o pisică,/ înspre stele se ridică/ și coboară prinsă-n săbii" (*O dragoste ratată*). Astfel de poeme, alături de multe altele din ***Anotimpuri în derivă***, se caracterizează printr-un lirism delicat, care își circumscrie biografemul în stare pură, nealterată, conturând ceea ce s-ar putea numi spațiul ființial. Transferate în poezie din (i)realitatea imediată - cum spunea undeva criticul ieșean Ioan Holban - astfel de momente biografice sunt evocate, de pildă, în poemul *Imponderabil*, din care cităm: „Să mă mai văd într-un bocanc soldat.../ cu un pușcoi legat de gât,/ cazon de verde transpirat, (...)/ Să mă mai văd la studii candidat".

Corolar al unui efort de autodefinire lirică și de conștientizare a unor - nu puține! - aspecte existențiale, poemele din ***Anotimpuri în derivă*** par construite pe un tipar liric de natură reflexivă, precum această *Rugă* (veritabilă bijuterie artistică): „Doamne (!),/ Fă-mă ca să văd departe.../ dragostea de după moarte, lacrima care desparte/ cerul de întinse ape!// Doamne (!),/ Fă-mă să pătrund adânc/ înțelesul din Cuvânt,/ de-a departe cu măsură/ frica de sperietură!// Doamne (!), dă-mi discernământ!" Chiar și compozițional, ***Anotimpuri în derivă*** trimite, deliberat, la trinitate, fiind alcătuit din două cicluri cuprinzând 89 de poeme și un al treilea, grupând cele trei proze. În contextul celui de al doilea ciclu de versuri, intitulat *Tente și amprente*, se disting trei piese circumscrise tematic sentimentului patriotic: *România A.B.C.*, *Te iubesc!* și *Cântec pentru țara mea* (ocazionată, se pare, de celebrarea Centenarului Marii Uniri), din care cităm: „Românie (!),/ porți aură de bucurie.../ și-n trupul milenar, îți bate inima de centenar.// Soarele-ți râde de pe creștet,/ de fericire,/ îți râuresc lacrimi pe brațe.../ pornite-n cruce, sus, pe Caraiman,/ ajunse fluviu.../ sub talpa pusă-n Bărăgan".

Fără a avea orgoliul construirii unor poeme ample și cu structuri elaborate după un eventual program, Alexandru Nelu Huidici scrie spontan, ca și cum nu autorul ar alege temele, ci acestea l-ar alege pe el. În imaginarul poetic, oficiază cu nonșalanță, cu siguranță de sine și mai ales cu o deplină stăpânire a propriilor idei și sentimente. Și credem că nu greșim afirmând că farmecul poeziei lui Alexandru Nelu Huidici rezidă tocmai în această simplitate în care apar perlele poeziei autentice, răsfrânte în propriul suflet precum stelele în oglinda apei. Talent rafinat, care preferă calitatea în detrimentul cantității, voce distinctă în corul creatorilor congeneri din lirica actuală, Alexandru Nelu Huidici devine, prin ***Anotimpuri în derivă***, un nume de referință în poezia noastră contemporană.

* Alexandru Nelu Huidici, ***Anotimpuri în derivă***. Prefață de Theodor George Calcan, Bacău, Editura „Contexte", 2019.

Christian Bistriceanu

Remedii la nereguli în impetuozitatea destinului

(Christian Bistriceanu – „tricicleta care te va ridica la ceruri – ritualuri și bagatele" – Ed. Mirador, 2019)

Filozofic e posibil și devine tot mai simplu, matematic însă nu se mai tratează, e un complex de diagnostice fabricate după ce materialul și mai ales biologicul sar din ecuații în căutarea eufemisticului. Luăm din vitrină gram cu gram realitatea și o proțăpim în neliniști care nu țin cont de gradele de probabilitate, ci doar de acelea de febră. În construcția paralelismului venit din nevoia de miracol, se umblă cu cuie și cu clești, cu șurubelnițe și cu șuruburi, pentru ca noile ipostaze să stea țepene și să nu mai plece după cum bate vântul. Se face loc unui tărâm alternativ de umbre care să protejeze de orice imixtiune mecanică în confruntarea viului cu un eșafodaj de forțe nejustificate, unele chiar oculte.

Pe diverse paliere toate purtând la butonieră emblema neobișnuitului, încăpățânarea lui **Christian Bistriceanu** de a nu sta locului în parametrii conferiți

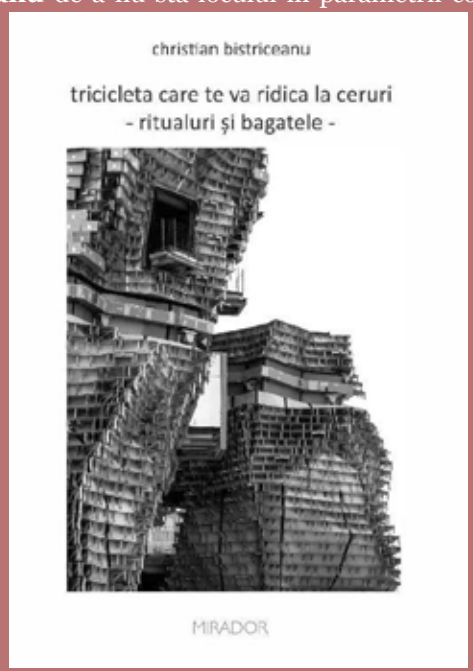

prin naștere îl poartă prin încercări paleative contrapuse peste imperfecțiunile unui desfășurător de timp defect, crud și uneori neomenesc. Poetul se învârte roată precum șoimul dând târcoale cuibarelor de zumzet și clinchet ale vieții, într-o ogradă de arătări care mai de care curioase și imprevizibile. Soluția conferită de **„tricicleta care te va ridica la ceruri - ritualuri și bagatele"** nu este una tocmai la îndemână, presupune riscuri la marginea simțurilor și a minții, dar merită încercată ca un coctail de exotism menit să dizolve geometriile între timp banalizate.

Trei ipostaze ale umbrei și umbririlor ne vor scoate din circumspecție și expectativă. Astfel: „singurătatea nu e/ cum ți-o imaginezi în convalescență/ când ai tăi îți vorbesc/ iar tu le răspunzi în doi peri/ crezând că știi mai bine/ sau când ești la bere cu prietenii/ și nu poți râde de aceleași glume răsuflate/ singurătatea nu e nici atunci când te părăsește ea/ și nopți la rând îți imaginezi/ cum ar fi fost viața voastră perfectă/ singurătatea e atunci când/ vorbești cu tine și nu te asculți/ când te uiți în oglindă/ și reflexia ta pleacă/ când îți privești umbra iar ea pleacă/ dar tu/ tu nu pleci niciodată" (**tu nu pleci niciodată**) – minunată detașare de forme și gesturi fizice, centrul de greutate existențial e în altă parte, în (in)definire relativă. „așteptam să vină noaptea/ fluturi ne treceau prin minte precum/ gloanțele unei patrii străine/ o să aveți noroc anul acesta/ ne spunea mama și se uita spre grădină/ noi dădeam mere verzi câinilor/ ca tribut către sufletul casei/ dumnezeul meu se apropia de dumnezeul tău/ să vadă dacă trupurile noastre/ erau sfâșiate de aceiași câini/ noaptea nu avea să mai vină/ umbrele câinilor se apropiau/ tot mai mult de umbrele noastre" (**așteptarea**) – nevoia de inter-identificare până la devorare, aviditate explicabilă tot prin prisma singurătăților, trecute acum din eul singular în cel colectiv. „noaptea venise precum un stol de păsări negre/ ce vânător le alungase din locul în care își făcuseră cuib/ la masă îți spun că seara îți uit numele și/ umbra mea pleacă/ tu îmi povestești despre fenomenele ciudate/ din casa noastră/ că atunci când nu te iubesc/ se face frig în cameră și/ toate lucrurile se ascund să nu-și arate fața tristă/ telefonul sună în gol iar.../ uite/ toate străzile pe care calc/ poartă numele tău/ iar atunci când nu mă gândesc la tine/ sunt singur precum cuibul unei păsări străine" (**cântec de dragoste**) – reușită alegorie în încercarea de alungare a singurătății printr-o prezență poate reală, poate imaginară, soluție de criză care să pună pe gânduri oricum și în lipsa funcționalității practice.

Alegerile de mai sus au fost făcute din convingerea unor poeme întregi, cu cap și coadă, înfășurând un miez ideatic și imagistic incandescent. Sunt însă suficient de multe alte direcții înspre care ne poartă suflul poeziei lui Christian Bistriceanu, cu temeri și curaj în același timp, în (in)conștiența asupra riscurilor de lăsa deoparte realitatea prea strâmtă, jilavă și vâjâită, deci incomodă. Prezența poetului în prea-plinul poeticii de astăzi se face simțită în mod clar, cu altă materie, altă însuflețire și alt sens decât cele cu care adeseori ne fericește obișnuința.

Gheorghe Alexandru Iancovici (1924-1992)

96 de ani de la naștere

INEDIT: MEMORIAL DE CĂLĂTORIE

Moscova (1)

Sosim în capitala URSS în gara Leningrad. Pornind de acolo, facem îndată turul Moscovei în autocar. Ghid e Liuda, care, spre surprinderea tuturor, ne cântă la microfon doine moldovenești în timp ce străbatem Bulevardul Gorki. Pe cine l-ar lăsa asta indiferent? Notez de zor crâmpeie din explicațiile ei:

De la nord la sud Uniunea Sovietică are cinci mii de kilometri; de la est la vest zece mii de kilometri. 1/6 din suprafață e acoperită de păduri, răspândite mai ales în Bielorusia, Ucraina și Siberia (taigaua). URSS e compusă din cincisprezece republici unionale și douăzeci de republici autonome, fiecare cu drapel și imn propriu. Radioul emite în 68 de limbi; televiziunea, în șaisprezece.

Cel mai vechi document despre Moscova datează din 1147, când e amintită în Cronica lui Iuri Dolgoruki („Mână Lungă"), întemeietorul orașului, care a acaparat mereu teritorii.

Inițial, Kievul, părintele orașelor ruse, este capitala Rusiei kievene, până în secolul al XIII-lea.

Pe la sfârșitul secolului al XIII-lea, Moscova devine capitală, dar între 1703 și 1711 Petru cel Mare mută capitala la Petrograd. („Moscova e capitala poeților", spusese el, oarecum cu dispreț.)

Din 1918, Moscova e din nou capitală. (*Mosca* înseamnă „mlaștină".)

Populația, împreună cu navetiștii și vizitatorii ei zilnici, se ridică la 11-12 milioane. Suprafața e de 87,5 mii de hectare (875 km²).

Străbatem bulevardele Gorki și Kalinin. Din mers, Liuda ne semnalează Biserica Sf. Simeon, Casa Prieteniei (aparținuse milionarului Morozov), Biblioteca Lenin (cu un fond de 29 milioane de volume), casa Peșkov.

În piața Sovietkaia se ridică monumentul ecvestru al lui Iuri Dolgoruki. Tot pe bulevardul Gorki (arteră eminamente comercială) vedem monumentul lui Pușkin, librăria „Drujba" (cu cărți din țările socialiste), piața Maiakovskaia, cu monumentul poetului, locuința prozatorului Fadeev, sala de concerte „Ceaikovski" cu 1.600 de locuri, restaurantul „Peking", cu bucătărie chinezească, „Centura livezilor (strada cea mai aglomerată, care înconjoară partea istorică a Moscovei), vila contesei Bolkonski (amintită în romanul „Război și pace"), Muzeul Cehov, Piața Răscoalei, căsuța albă în care a locuit Ceaikovski, altele două în care au locuit Șaliapin și Griboedov. Parcurgem în continuare Strada Solenskaia și vechiul cartier istoric Krasnaia Presnia, cu căsuțe de lemn. Ni se indică Academia Militară Frunze, unde au fost elevi personalități notorii (mareșalii Rokosovski, Tolbuhin); monumentul lui L. Tolstoi, strada Pirogovka (poartă numele primului om care a folosit narcoza în timpul Războiului Crimeii), monumentul lui Secenov, întemeitorul școlii ruse de fiziologie experimentală, Mânăstirea Novodevici (Fecioara nouă), Catedrala „Maica Domnului din Smolensk", unde a fost ferecată țarina Sofia.

În cimitirul Novodevici sau „al oamenilor de seamă" sunt înmormântați: Alexei Nicolaevici Tolstoi, Nicolai Alexeevici Ostrovski (II), Alexandr Serafimovici (autorul *Torentului de fier*), Vladimir Maiakovski ș.a.

Primul popas îl facem la „lacul lebedelor". Reluându-se turneul, vedem cheiul Savin, colinele lui Lenin, unde s-a construit satul olimpic și au avut loc Jocurile Olimpice în 1980, bulevardul Comsomoliștilor, un pod lung de 2 km, bulevardul Bernatki, Monumentul Victoriei, apoi gigantica *Universitate Lomonosov*. Construită în 1953 în punctul culminant al Colinelor lui Lenin, Universitatea ocupă o suprafață de 170 ha. Complexul cuprinde 30 de edificii universitare și 20 auxiliare, o grădină botanică, un parc și o cetate sportivă. Clădirea principală, cu fațada orientată spre centrul capitalei, are 35 de etaje; în vârf, la 380 m înălțime, e o stea de 12 tone. Sala festivităților numără 1272 de locuri. În aripile alăturate clădirii principale sunt șase mii de camere pentru studenți și două sute de apartamente pentru cadrele de învățământ superior. În total, edificiul are cincizeci de mii de încăperi. Dacă am vizita în fiecare zi două, ne-ar trebui șaptezeci de ani ca să le parcurgem pe toate. Coridoarele au o lungime de 160 km. În centru e monumentul lui Lomonosov. Intrarea facultăților de fizică și chimie e flancată de statuile monumentale ale unor celebri savanți ruși: Dmitri Ivanovici Mendeleev, Al. Butlerov, Al. Stoletov, P. Lebedev.

În centrul acestui ansamblu se detașează cadranele orologiilor, barometrelor și termometrelor. Diametrul cadranelor este de nouă metri, iar lungimea arătătoarelor e de patru metri. Fațada este placată cu calcar; partea superioară, cu panouri de culoare lilá, în cadre de aluminiu și cu nervuri verticale pe toată lungimea edificiului. Universitatea e frecventată de 27 de mii de studenți, din care cinci mii, aspiranți. După ce admirăm de pe platou panorama Moscovei, coborâm cu autocarul o pantă și trecem pe lângă: Complexul Sportiv, Mosfilm, clădirea destinată înalților oaspeți, Grădina Botanică a Universității, cartierul ambasadelor („cea franceză e cea mai frumoasă", dar n-o vedem), Arcul de Triumf din 1812 (aniversarea victoriei împotriva lui Napoleon), Muzeul panoramic al Bătăliei de la Borodino, edificiul CAER-ului, gara Kiev.

La ora 14 plecăm la *Expoziția realizărilor economiei naționale*, care, cu ale sale 80 de pavilioane și o sută de mii de exponate, ocupă un teritoriu de 230 de hectare. În pavilionul „Cosmos" e relatată istoria astronauticii sovietice. La intrare vedem copia exactă a navei cosmice la bordul căreia Iuri Gagarin a efectuat, în 12 aprilie 1961, primul zbor cosmic din lume. În pavilion: copia primilor sputnici; modelele navelor cosmice „Vostok", „Voshod", „Soiuz", ale stațiilor științifice pilotate „Saliut", ca și ale stațiilor interplanetare „Mars" și „Venera".

Interesante sunt și pavilioanele consacrate energiei atomice, transporturilor, industriei chimice, mecanizării și electrificării agriculturii, horticulturii, geologiei.

Pe parcurs te întâmpină 14 frumoase havuzuri; cele mai remarcabile sunt: Fântâna Prieteniei Popoarelor și Fântâna Floarea de Piatră, după numele unei povestiri din Urali de scriitorul Pavel Bajov. O parte din drum l-am făcut cu un tren liliput.

La cinerama din expoziție am vizionat filmul *Vreau să povestesc despre RDG*. Senzația, impresia, iluzia că aluneci realmente cu vaporașul printre două țărmuri înverzite care rămân în urmă pe măsură ce înaintezi e uluitoare. Neajunsuri de remediat: spectatorii sunt reduși ca număr și urmăresc filmul incomod, stând în picioare.

Ce mai aflăm de la atotștiutoarea Liuda?

În Moscova sunt 80 de biserici, din care în 44 se face slujbă; 9 gări, 4 aeroporturi. Antena postului de televiziune are 533 de metri; la 330 de metri se găsește restaurantul „Al 7-lea cer".

Moscova are 1.700 de întreprinderi industriale, 32 de teatre, 277 de cluburi, 218 cinematografe, 70 de muzee, 80 de școli superioare, două universități („Lomonosov" și „Patrice Lumumba"), 640 de mii de studenți, două mii de biblioteci, 1615 săli de sport, 68 de stadioane, 49 de bazine de înot, 388 de restaurante, 2389 de cafenele, bodegi și baruri. De pe benzile rulante ale uzinelor moscovite coboară într-o singură zi patruzeci de mii de ceasuri, 2422 de televizoare, 1430 de aparate radio, 2.029.000 de metri pătrați de țesături, 610 frigidere. Pe porțile tipografiilor ies 58 de milioane exemplare de ziare, peste 6 milioane exemplare de reviste și aproximativ patru milioane de cărți. De serviciile transportului moscovit beneficiază zilnic 15.400.000 de oameni, dintre care șase milioane șase sute de mii călătoresc cu metroul. Acesta funcționează din 1935. La început avea 11,2 km lungime, acum are 183,3 km cu o sută cinsprezece stații. E deschis de la ora 6 dimineața până la ora unu după miezul nopții.

Alte cifre: în ultimul Război Mondial au fost distruse 1700 de orașe, 70 de mii de sate, au fost uciși 20 de milioane de oameni; rămași fără adăpost, 25 de milioane.

Ce ne mai arată neobosita Liuda din autocar? Ambasada engleză, unde a fost găzduit scriitorul H. Wells, care îl numea pe Lenin „fantastul de la Kremlin" și „marele visător al Rusiei"; Hotel „Metropole", în care au locuit Lenin, Wells, Shaw; monumentul lui Marx (1961), Teatrul Bolșoi (1824). În Bolșoi Teatr au dat concerte Ceaikovski, Prokofiev (*Romeo și Julieta*), Haciaturian (Baletul „Angara").

Urmează Palatul Tretiakov, magazinul „Lumea copiilor", vizitat zilnic de un milion de persoane, Teatrul Mic (având în față monumentul lui Ostrovski, căruia i s-au jucat 48 de piese), Piața Sverdlov, Teatrul Central de Copii, magazinele GUM, ȚUM și DUM („dar la vamă: cum?", completează ea cu umor, stârnind ilaritatea călătorilor). În apropiere de Bolșoi Teatr există o stradă comercială unde se pot cumpăra blănuri, chihlimbare și diamante.

Popasul cel mai lung îl facem la Kremlin. După cum Moscova e inima Rusiei, Kremlinul e inima Moscovei, ne spune Liuda. Începem cu vizitarea Pieței Roșii (Krasnaia Ploșcead; în slavonă *krasnaia* înseamnă și „roșie", și „frumoasă"). Poposim dinaintea Catedralei Pokrovski Vasili Blajenâi (Vasile Blajinul), una din operele cele mai originale ale arhitecturii naționale ruse, construită din ordinul lui Ivan cel Groaznic, în amintirea cuceririi Kazanului și Astrahanului. Cu cele zece cupole ale sale în bulb (8 în stil oriental și 2 în stil tradițional), catedrala simbolizează victoria ortodoxiei împotriva păgânilor. Când a fost terminată, țarul Ivan l-a întrebat pe arhitect dacă ar mai putea construi una la fel. La răspunsul afirmativ al acestuia, țarul poruncește să fie orbit.

În imediata ei apropiere este prima statuie a Moscovei, ridicată în onoarea patrioților ruși Minin și Pojarski, care au intrat în Kremlin după ce au eliberat Moscova de intervenția poloneză din 1612.

Mausoleul lui Lenin, construit din granit roșu și labrador negru, e străjuit zi și noapte de o gardă de onoare. Schimbarea gărzii e urmărită de zeci de spectatori.

După vizitarea Mausoleului am trecut în spatele lui, unde sunt înmormântați luptători de seamă, revoluționari și alte personalități de seamă ale țării (între ei, Iuri Gagarin).

În zidul Kremlinului sunt închise peste o sută de urne conținând cenușa personalităților eminente ale partidului și guvernului sovietic, savanților, artiștilor, comandanților armatei, cosmonauților.

Tot în fața Catedralei Pokrovski și lângă statuia celor doi patrioți amintiți mai sus e o estradă – lobnoie mesto – de unde țarul și înaltul cler se adresau poporului și se dădea citire ucazurilor. Pe acest eșafod au căzut capetele boierilor răzvrătiți împotriva țarului Ivan cel Groaznic și a zăcut, expus mulțimilor, cadavrul „falsului Dmitri", călugărul care s-a autoproclamat țar.

În Piața Roșie se mai găsește Muzeul Istoric, din cărămizi roșii, cu unsprezece săli mari și trei sute de mii de exponate.

Pe o altă latură a Pieței se află magazinul universal GUM, cel mai mare din URSS.

Piața a purtat prin secole nume diferite – a Tîrgului, a Incendiului, Troitskaia – și a fost martora unor importante evenimente. În 1671 aici a fost jupuit Stenka Razin, căpetenia răscoalei țărănești. La sfârșitul secolului al XVII-lea aici au fost executați, din ordinul lui Petru cel Mare, două mii de streliți răsculați. În 1905 prima revoluție rusească s-a declanșat de asemenea în Piața Roșie. În 1917 au răsunat aici răpăitul mitralierelor și bubuiturile de tun. În luptele cu junkerii au murit patru sute de oameni. Atunci Piața Roșie a fost scăldată în sânge.

Centrul ansamblului arhitectural al Kremlinului îl constituie Piața Catedralelor. Aici se desfășurau în trecut fastuoase ceremonii bisericești, care atrăgeau mulțimile și urmăreau să demonstreze măreția suveranilor moscoviți ai Bisericii. Am vizitat în fugă câteva catedrale:

Catedrala Adormirii Maicii Domnului (Uspenski Sobor) e una din cele mai vechi din Moscova și din Kremlin. Are cinci cupole impunătoare poleite cu aur. De mare interes sunt frescele interioare, cu subiecte conforme cultului Fecioarei, căreia îi este închinată catedrala. Posedă numeroase icoane din secolele XII-XVII, de mare valoare artistică, și un tron-baldachin al lui Ivan cel Groaznic. Aici se anunțau ucazuri, se încoronau cneji și țari. În timpul Războiului din 1812 soldații lui Napoleon răpesc din catedrală trei sute de kilograme de aur și cinci tone de argint. După dezastrul de la Berezina, unde a avut loc „sfârșitul jalnic al cotropitorului", aurul și argintul au fost recuperate.

În punctul culminant al colinei Borovițki se înalță Catedrala Arhanghelului Mihail. Timp de trei vreacuri catedrala a servit de necropolă țarilor și cnejilor moscoviți, în total 46 de morminte. Sarcofagul lui Ivan cel Groaznic și al fiilor lui se găsesc în dosul iconostasului.

Cu ale sale nouă cupole aurite, micuța Catedrală a Bunei Vestiri (Blagoveșcenski Sobor) e la răsărit de Catedrala Arhanghelului Mihail. A fost vechea capelă a țarilor. Potrivit canoanelor bisericești, Ivan cel Groaznic nu mai avea acces în catedrală prin intrarea principală, deoarece se căsătorise a patra oară. Țarul găsi însă o soluție ca să eludeze interdicția, construind o a doua intrare. Catapeteasma acestei mici catedrale, decorate și pictate de zugravii Teofan Grecul, Prohor din Gorodeț și Andrei Rubliov, e o adevărată capodoperă. În subteranele catedralei erau ascunse comorile Țarului, între care și celebra bibliotecă a lui Ivan cel Groaznic, care nu s-a găsit nici în zilele noastre.

Un alt monument remarcabil este Clopotnița lui Ivan cel Mare, cu mai multe etaje, acoperită de o cupolă aurită. Înaltă de 81 m, ea poate fi văzută din diferite puncte ale Moscovei și chiar din împrejurimi, până la o depărtare de 30 km.

Turnul Spasski, simbolul Moscovei, e din secolul al XV-lea. Orologiul lui e din secolul al XIX-lea, cântărește 25 de tone, iar arătătoarele au 2 metri.

Text stabilit de **Simion DĂNILĂ**

Nicolae Vălăreanu Sârbu

Privirile de după colţ

Ai strâns la piept prea tare şarpele
pesemne s-a trezit din somn
şi aşteaptă să muşte.

Ştii că nu mi-e frică de întâmplări,
desfac cu grijă plicurile cu scrisori,
tu n-ai timp pentru scris
şi te plângi de infidelitate.

Când am vrut să-ţi descos sufletul
care e închis,
am bănuit că mă lovesc de aversiune
şi atunci m-am furişat
pe urmele sentimentelor.

Privirile tale întoarse de după colţ
mi-au dus gândul mai departe de margini
şi m-am hotărât să-l urmez.

Până la malul opus

Frânghia care ne lega unul de altul
s-a rupt, am tras tot timpul
fiecare în partea sa, s-a mers prea departe
pe drumuri inexistente
şi a venit furtuna.

Prins între fulgere şi vânt năprasnic
am intrat în panică,
cu respiraţia tăiată caut un adăpost
în care să-mi las trecutul,
prezentul să-l fardez
şi să merg pe sârmă în echilibru
până la malul opus.

Nu mă las convins

S-a prins nesigură cu picioarele
de drumuri, a rătăcit prea multe,
când s-a oprit nu mai eram acasă,
am părăsit tot ce-am păstrat şi zidit.

Ameţit de dorinţe ca un cititor în stele,
am sperat altceva, nu mă las convins
că alerg după o himeră
până nu-mi plătesc datoria
flăcării din suflet care întețește arderea.

Nu voi fi niciodată un om de zăpadă

Cine muşcă mâna care l-a hrănit
e mai feroce decât sălbaticii,
nu ştiu ce mă face să cred în loialitate
dar trădarea este ticăloşia întruchipată.

M-am tot convins că dispreţul învinge,
strânge în el toată ura care nu ucide,
prea multă nepăsare
ori zgomot turbulent
e o alunecare dintr-o groapă în alta
ambele pline cu noroi.

Nu ştiu să fac mai mult decât pot,
dar nu mă las influenţat de minţi obscure
care îmbracă minciuna
în poleială subţire, o să sparg oglinda
imaginii create de veleitari.

Sunt în afara cercului,
închistarea omoară şi ideea şi omul.
Nu mă voi lăsa atras
de vorbele ca nişte haine rupte
prin care intră gerul.

Nu voi fi niciodată un om de zăpadă.

Mărţişor

Vezi cum coboară seara în colivia nopţii
atunci când păstorul luminii
a adormit în roşia zare
poposind prin ramuri şi tufe
se-adună un poem prin ceţuri
la uşa iubitei aripă sângerândă
spală uitarea pietrei din noi
stranie muzică ademenind
sub pleoape trezite speranţe.

Bonom

În colţul râului pierdut sub stâncă
visul bătrânului nostalgic
călătoreşte prin biblioteca amintirilor
vrea să-şi revadă
cuvinte fantasme şi umbre
dar râsul unui copil îl provoacă blând
într-o enigmatică lacrimă.

Cicatrice

Mă ascult pe dinăuntru
în mersul ademenit de un tânăr
cu cântecul umbrelor albastre
de piatră pe nisip.
Şi deodată voluptuos se rescriu
nostalgiile călătoriilor de altădată
dansate împreună.

Ionel Panait

Licărire

Sunt seri cu apusuri
când miracolul florilor deschide nopţii
ultimul nod al luminii...
Se limpezeşte în anotimpul hibrid
un drum al iubirii...
În zori pasărea toamnei
s-a cuibărit în poemul meu.

Cerc

Îşi duce pribeagul
taina în razele lunii
aşteptând plecarea
spre traversarea nopţii
în propriile întrebări
păsările libere
ale anotimpului său
îi spun bine ai venit
în visul altui tărâm.

Verso

Pasărea din frunze
aduce culoare în vinul toamnei
când lopătarul aduce barca lunii
la malul dintre noi.

Ventriloc

Intru-n cuvinte
cu umbre limpezi
pe pietre de râu
zvâcnind lumină
în spatele malurilor
apa se trece în altă
dimensiune a clipei
căci din fructul oprit
am muşcat
muzica împăcării.

Ochiul interior

Bate un clopot în umbra
râului din soare
te-ai aruncat în veşmântul
acestei lumi obosite
strigătele toate se-adună
pe calea aparentă a zilei
şi hainele ţi-au pribegit
mirosul în stranii păsări
acum că e târziu călătorule,
odineşte-ţi albă tăcerea
într-un blând exil.

Ion Toma Ionescu

fată frumoasă bună dimineaţa

aş dori în ceaţa cafelei
pe terasă un soare blond blând
cu toată dragostea dar
james bond a comandat înainte
o lună fierbinte
aşteptaţi la rând

a doua zi tot flămând
m-am înfiinţat în faţa tejghelei
trezit mai devreme
bună dimineaţa fată frumoasă
am comandat de ieri şi
mă simt încă neonorat...

domnule drag nu mint
în tăceri morfeme
cuptorul s-a prăjit azi-noapte
şi risc să vând
plăcerile răscoapte

n-am mai intrat un timp
în prăvălia cu iluzii dar
în al cincilea anotimp
duzii din faţa casei
au înflorit în ninsori
urcând flăcări în nori

printr-o perdea de fum dincolo
de drum am deschis uşa
după tejghea
păpuşa blondă
vânzătoarea mea
se făcuse scrum

mi-a cerut un cearşaf şi un prosop

şi a intrat sub duş
a ieşit înnodându-mi ochii
şoptiţi peste sâni
prăbuşit la un capăt de pod
n-aveam nici aripi nici mâini
nu îndrăzneam la urcuş

m-a împins domol
către sofaua aprinsă
oferindu-mi singurul
punct de sprijin
şi am căzut în gol

în răstimp m-am trezit
în al cincilea anotimp
corpu-i fără sfârşit
îmi curenta degetele

întindeam într-un firesc deplin
sub muselina uşoară
un năvod lunecos de nămol şi ceară
iar buzele descifrau sfericul
într-un limbaj
pe care n-aş fi crezut că-l pot stăpâni
decopertând întunericul

ne-am căutat disperaţi
fără să ne fi întâlnit vreodată
cu puterile stoarse
ne linişteam
şi o luam de la început

degetele răsfirate
să nu pierd nimic
recompuneau totul
în suprafeţele devălmăşite
lăsate în voia buzelor mele arse

nu bănuiam să existe
atâta delicateţe
să nu mă rănească
asumând eşecul
mi-a şoptit

ştii ne-am dorit prea mult
să rămânem vii.

Martie.Azi.

Respir dincolo de aerul lichefiat
într-o tăcere cât o calamitate
şi/nerambursabil/ timpul ne disecă...
Străzile se strâng şi se destind
de fiecare dată
când inima ta lipeşte afişe
despre o dragoste orbitoare
/frate, aici chiar trăiesc oameni/

Suburbiile sufletului
par tot mai strâmte
şi nu este loc pentru echivoc...
Numărul 36 şi cele 55 de zile
de carantină amintesc de luna plină
sub care ai rupt frâna de mână
şi /ai văzut ai văzut/ s-au înălţat zmei
peste iordan

Angi Melania Cristea

Parcă ne-am întâlnit în martie
şi/ înnebuniţi de sud/
am porţionat sentimentele kitsch.
Numai noi //tenebroşi şi perfizi
putem preschimba universul
într-un lift silenţios
şi/acel du-te-vino ne va ţine strâns
lângă ultima moarte cinematografică
a iubirii

Şerpii de vânt

pământul are ore între coaste
când respiră lumile se developează
în hieratice astre iar miile de panoplii
se umplu cu ore în cărbune expuse prin
întunericul brut pe unde bufniţe tac
din solidaritate cu lumina captivă
cu becul mut

în epicentrul pământului
sufletul meu destrupează timpul
îl aşează pe rotisor împreună cu arborii
cioplţi în cuvânt ca lungile albii de râu
unde neînceputul creşte mai alb decât
şerpii casei şerpii de vânt

voi mai inhala porii ceasurilor
umbrele lor striate cu timpanul lipit
de malaxorul secundelor vii
voi mai roti stelele de mare galaxiile
lumii hergheliile de la Letea zurlii?

Hemoragie

Tu şi ultima carte roşie...
Crezi în utopii, în viaţa de paradă;
eu fotografiez apusuri cu mâna desfăcută
ca acei rebeli de lângă cascadă
care, iar şi iar, anesteziază frica.

Hai să rotim armele albe,
până se vor topi imperii de ani!
Nu vom mai îmbătrâni la fel de minunat
dacă vei elibera lilieci din piept
şi, la braţ cu oraşul pe catalige,
vei dansa ştrengăreşte,
ca în vremea holerei.

Cât de hello kitty am să te îmbrăţişez,
fără emoţii porţionate minimalist!
Aici creşti lângă casa puterii; oamenii,
ca şi sperietorile, au stoluri de ciori
rotitoare, de aceea îşi numără galaxiile.

Poate cartea ta e un meteorit
cu papion galben
sau un cuvânt cu hemoragie...
Eu, firesc, despart muntele de trecere
şi nădejdea de semn,
atât de tânără lumină
pâlpâie în aburii gurii tale
care scad apoi cresc,
sub golgota despărţirilor.

Nicolae HAVRILIU

Comportamente comice

Nunta lui Krecinski
după A.V. SUHOVO-KOBÎLIN

Regia: Mihai BENDEAC
Teatrul de Comedie, Bucureşti
Manager: GEORGE MIHĂIŢĂ

Spectacolul de teatru presupune cel puţin două operaţiuni de bază prin care îşi modelează fiinţa scenică. Una este legată de *selectarea* textului pentru scenă scris de autor, spre a se găsi ceea ce este pe măsura actorului şi ceea ce-l particularizează: grimasă, rostire, mişcare, corpolaritate. Iar cealaltă se numeşte *esenţializarea* faptelor de viaţă prin intermediul travaliului scenic procesat de regie.

Actorul în spectacolul *Nunta lui Krecinski*, „mult" după A.V. Suhovo-Kobîlin, în regia lui Mihai Bendeac, de la Teatrul de Comedie din Bucureşti, configurează personajul din exersări de grimasă, dublând replica, sau amplifică grimasa în vederea următoarei replici, fie închizând-o în tăcerea expresivă, fie pregătind-o

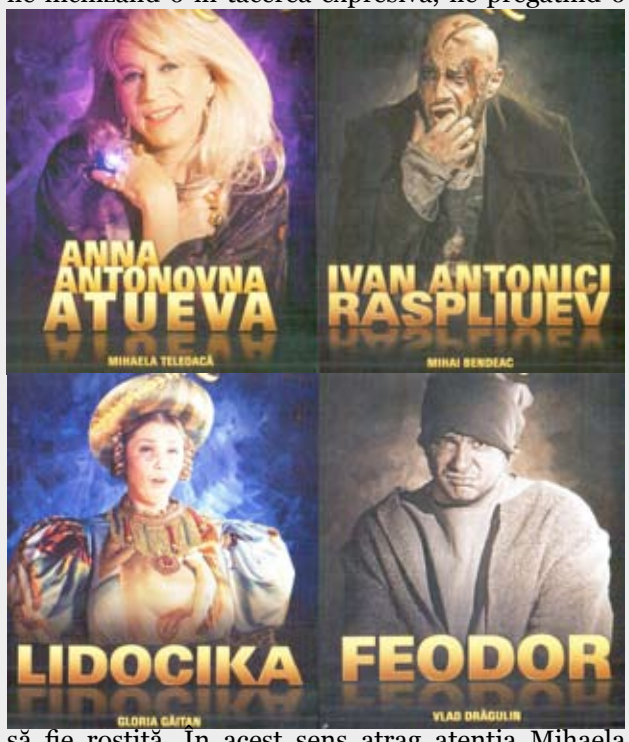

să fie rostită. În acest sens atrag atenţia Mihaela Teleoacă în Anna Atueva şi Mihai Bendeac în Ivan Raspliuev. Accentele de joc, prielnice identităţii comice a personajului, vin şi din tonurile vocale aparte ale actorilor, marcând, prin rostirile de replică, moduri ale vorbirii scenice. Remarcabili sunt: Gloria Găitan în Lidocika (prin tonul de urlet spre înfundat) şi Vlad Drăgulin în Feodor (prin tonul piţigăiat spre strident). Modelând plierea lui Krecinski în ipocritul „greieraş" descurcăreţ, Liviu Pintileasa mizează pe supleţea corpului, evident, în folosul mişcării sufleteşti, fie dedusă, fie aşezată la vedere. Lucian Ionescu în Vladimir Nelkin, pretendentul la mâna Lidocikăi, intrat în casa lui Muromski precum o insectă bâzâitoare, făţuieşte imaginea omului în plus. Fragilitatea unui trup în ramolire şi o voce precară ce îngreunează emisiile sonore sporesc percepţiile şi viclenia personajului. Piotr Muromski îi datorează lui Victor Vurtejan o anume dimensiune în spaţiu, deplasări greoaie vegheate de o privire alandala. Aceeaşi oscilaţie a privirii şi aceeaşi ponderabilitate îl apropie de Lidocika. Nostimada personajului pare instalată la suprafaţă, cu arsenalul de uitături şi gesturi, pentru că în intimitate se regăseşte, aş zice în zona mediană a inimii, într-un deplin afectiv pentru fiică-sa. Tandemul Petruşka-Tişka, graţie lui Marius Drogeanu şi lui Matei Arvunescu, întreţin un cuplu comic în simplitatea nevinovăţiei omului servil, din acel amestec de rigiditate în trăiri şi mişcare în gesturi şi privire. Celelalte personaje, Comisarul (în bătoşenia sa) şi Nikanor (în agitaţia sa), suplimentează atmosfera de bâlci într-o suită de caricaturizare a sindrofiei, iar interpreţii lor, Bogdan Ghiţulescu şi Şerban Georgevici, prin gesturi şi tonuri în adiacenţă, le fac vie prezenţa. Ceea ce a reuşit Mihai Bendeac în acest spectacol a fost individualizarea unor comportamente comice în planuri de viaţă consumate în sine, nu şi de a găsi o semnificaţie general umană a acestor comportamente, printr-o metaforă a timpului ce limitează fiinţa omului. Păstrându-ne în conul de reuşite ale spectacolului, se poate spune că, potrivit lui Henri Bergson (*Teoria râsului*), „devine rizibilă orice imagine care va sugera ideea unei societăţi ce se deghizează şi a unei mascarade sociale". De aceea, am încredere în imaginarul lui Mihai Bendeac, rebel şi constructiv, şi-i aştept alte producţii. Vizionând *Nunta lui Krecinski* în laboratorul de şlefuire a unui comic de moravuri şi situaţii, iniţiat de Mihai Bendeac, actorul sincer declară că nu-i regizor, ci povestitor, dar cu har şi imaginaţie, ai impresia că te afli într-o extensie a râsului ce te scoate din exteriorul de unde se vine (sau pentru care se vine) la teatru.

Îmi place să te știu că nu înțelegi

- crochiu scenic -

Marcela şi cu Mario, cuplaţi de o viaţă, presimţind apropierea vârstei a treia, îşi improvizează conversaţii ca să-şi testeze sentimentele. Cea mai apropiată improvizaţie s-a produs în faţa garajului din curte când se pregăteau de o călătorie la întâmplare.

MARIO: Cum ţi se pare? Să mergem pe culoarul lumii şi să vedem ce atracţii ne reţin?

MARCELA: Nu cred că este potrivit. Prea am fi cu toţii la grămadă. Eu zic să ne alegem alt traseu. Să fie altceva dacă tot ne-am propus să călătorim.

MARIO: Şi cum ai vrea să fie fără picior de lume, fără cârcă de hamal? Presupun că nu preferi cărări neumblate şi nici bagajele singură să le cari.

MARCELA: Să facem totul pe jumătate. Să fie traseul numai pentru dus. Iar bagajele atâtea cât să le putem duce fiecare. Şi, la o adică, să mai primeşti şi de la mine. Că doar bărbat eşti şi eu la drum cu un bărbat merg, nu cu un hamal.

MARIO: Dar dacă traseul numai pentru dus este, după cum spui, atunci, când vrem să ne întoarcem, cum facem?

MARCELA: Nu ne întoarcem. Tot înainte mergem.

MARIO: Dar vezi, pierdem punctul de unde am plecat! Şi-n rătăcire vom umbla.

MARCELA: Nu în rătăcire vom umbla. Nicidecum nu vreau. Vom umbla până ce alt punct vom găsi. Şi tot va fi ceva. Nu ca odinioară, dar va fi... Te-am luat la repezeală ca să n-ai ce spune.

MARIO: M-ai luat la repezeală cu vorba, că la drum nu poţi să fii prea repezită. Mi-ai scăpa din vedere. Iar singură ştiu că nu-ţi place.

MARCELA: Ba să ştii că-mi place! Uite, asta n-ai ajuns să înţelegi! Că-mi place să te ştiu că nu înţelegi plăcerile mele.

MARIO: În absenţa mea, plăceri nu ai. Şi pentru că nu ai, aştepţi întoarcerea mea grabnică.

MARCELA: Nu văd cum vine asta... Întoarcerea! Eu fiind mereu înaintea ta, nu-ţi rămâne decât o grăbire a mersului ca să m-ajungi din urmă. Altfel am realiza că ne-am despărţit. Iar ţie nu-ţi place despărţirea de mine.

MARIO: De parcă ţie îţi place! Taci?

MARCELA: Nu tac. Mă gândesc la o strategie. Cum să fac să fii tu cel care nimic nu spune fără voia mea.

MARIO: Degeaba încerci! N-ai să reuşeşti. Pentru că eu şi aşa nimic nu spun fără să fiu în acord cu tine. Se poate! Dar tu n-ai de unde să ştii clipa când eu mă decid.

MARCELA: Îm! Să ştii că asta se numeşte act de trădare. Şi nu-mi convine să fiu trasă pe sfoară sau lăsată la buna ta dispoziţie. Voi reacţiona şi nu mai primeşti mâncare gătită de la mine. Şi nici încălzită. Te las să le descurci.

MARIO: Şi mă descurc! Potrivit convenţiei, chibriturile sunt la mine şi fără ele n-ai cu ce aprinde aragazul. Unde ai să încălzeşti bigudiurile ca să-ţi pui părul pe moaţe? Vezi că tot la mine vii! Şi dacă nu te rog, pun condiţii.

MARCELA: Iubiţel! Iartă-mă că-mi ies din fire şi spun trăsnăi! Ştiu că mă-nţelegi şi-n continuare ai să mă rogi. Că şi eu te rog să renunţăm la condiţii. Să fie aşa cum a fost... În voia firescului! Că de rest am eu grijă.

MARIO: Parol, iubiţica! Primesc. Da' nu mă contrazice mereu. Te scoţi tu din preferinţa mea. Şi nu ştii cum mă simt. Dar nici nu-ţi spun!

MARCELA: Hai, te rog, spune-mi! Mă faci să fiu curioasă!

MARIO: Dacă-ţi spun, ai să te obişnuieşti. Şi vom fi la fel. Totuşi, ceva trebuie să ne deosebească. Aşa spunea şi mătuşa ta, Renate, de câte ori mergeam la ea.

MARCELA: „Să nu vă asemănaţi!" Îmi amintesc. Aşa spunea.

MARIO: Şi are dreptate! Când pleacă unul că i-a bătut ceasul, cel rămas e fără asemănare.

MARCELA: La vară ne ducem iar! Să vedem ce ne mai spune.

MARIO: Crezi ca are noutăţi?

MARCELA: Are! De ce n-ar avea?

MARIO: Ceva despre o călătorie. Probabil în jurul lumii.

MARCELA: Iar începi? Doar ne-am lămurit. Auzi, Renate! Să ne îmbuibe capul cu imaginaţiile ei!?

Actori comici din antichitate

Pavel Bellu - 100 de ani de la naștere

S-a născut la 14 martie 1920, în satul Vrăniuţ, comuna Răcăşdia (Caraş-Severin), şi după şcoala primară în satul natal urmează liceul la Oraviţa şi îşi ia bacalaureatul la Timişoara. În 1948 absolvă, la Cluj, Facultatea de litere şi filozofie, fiind licenţiat în filosofia culturii, estetică şi sociologie, iar mai târziu, în 1975, îşi ia doctoratul în estetică. Între multiplele sale activităţi le menţionez doar pe cea de redactor la „Luceafărul" (Timişoara, şef de redacţie în 1940); de profesor de psihologie, logică şi literatură la licee din Cluj (1949-1954) şi secretar literar la Teatrul Naţional din Cluj (1955-1959).

În 1936 a debutat cu poezia *Un trandafir*, în revista „Luceafărul" din Timişoara şi, în acelaşi an, a publicat primul volum de versuri, *Candelabre albastre,* în editura revistei. Publică, la intervale mari, alte volume de poezie, dar şi eseuri, precum *Blaga - în marea trecere* (1970), care este, în parte, rezultatul mai multor ani petrecuţi în apropierea marelui poet şi filosof. De fapt, formaţia omului, poetului şi gânditorului e pusă sub influenţa Banatului cu care, se ştie, a avut mai mult decât simple tangenţe. O altă personalitate istorică, *Avram Iancu,* a evocat-o printr-un poem dramatic (piesa de teatru cu acelaşi nume), pus în scenă în 1972 la Teatrul de Stat din Baia Mare.

Îmi amintesc că una din întâlnirile mele cu scriitorul Pavel Bellu s-a petrecut îmediat după 1978, când i-a apărut romanul *Fericita jale a Cumbriei,* Timişoara, Editura „Facla". Venise la Reşiţa de la Cluj, unde locuia, la invitaţia Comitetului pentru Cultură şi Artă, şi l-am însoţit la Rudăria, comună din Caraş-Severin, care acum poartă numele marelui istoric Eftimie Murgu. De prisos să mai spun că lansarea romanului dedicat vieţii revoluţionare a lui Eftimie Murgu, în satul în care se născuse, a avut o mare audienţă de public în întreaga Vale a Almăjului.

În ultimul deceniu al existenţei sale, cărturarul a continuat să scrie, deşi era grav bolnav. Dintre aceste cărţi, amintim doar romanul *Focul rece,* 1982, şi volumul de poezii *Lebăda solară,* 1984. Dar „versul său generos, plin de înţelesuri poetice...", cum afirma Virgil Birou, e prezent în numeroase volume colective sau antologii, începând cu *11 poeţi bănăţeni* prezentaţi de Ion Stoia-Udrea (1942). Mai trebuie menţionat faptul că poetul, prozatorul, dramaturgul şi publicistul Pavel Bellu, publicând în diverse periodice din ţară, a semnat şi sub pseudonimele: Marius Nicoară, Ion Ulmu, Laurenţiu, Panait Vărdaru, Nona Vida. Deşi este membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj, Banatul în general şi în special locurile natale sunt prezente în scrisul său. A părăsit această lume în 10 ianuarie 1988 la Cluj-Napoca.

În loc de citate ale unor critici despre opera lui Pavel Bellu, am să reproduc un scurt fragment din interviul publicat în cartea mea *Naşterea zilei de azi,* Timişoara, Ed.„Facla", 1983. La întrebarea *Cum aţi ajuns la această esenţializare a versului?* scriitorul mi-a răspuns: „Căutând simplitatea, semnificaţiile realului, noblețea utilă a mesajului... Pentru mine, poezia este confesiune la modul grav, existenţial".

Ca fiu al Banatului, ca om care l-a cunoscut pe acest prolific scriitor, consider că e de datoria mea, acum, la 100 de ani de la naşterea sa, să-l readuc în memoria contemporanilor pe cel care a lăsat o brazdă adâncă pe acest pământ.

Titus CRIŞCIU

Remus V. GIORGIONI

Lăsați cărțile să vină la mine !

Alexandru V. Dan, ...și nevăzuta mână scria aceleași cuvinte cu alb iar și iar, Eikon, București, 2019

În poezia tânără, Al.V. Dan face notă aparte, în sensul unei poezii de un ludic grav şi profund, meditativ - aşa cum se pronunţă şi prezentatorii de pe coperta din spate (Daniel Luca şi Ştefan Lucian Mureşan). Cartea lui are 120 de pagini - de poezie - , la care se adaugă cele două postfeţe, ale amintiţilor exegeţi: Joaca de-a cartea, respectiv Lumea în jocul de cuvinte. În cuprinsul volumului descoperim secţiuni grăitoare prin titlurile lor inspirate: *Lumea oraşului, Heavy Light, 7 gotice, În joacă, Scurte* şi *„Din pseudopsalmi”*. Cităm din *„Lumină puternică”* (e greu, ca poet tânăr, să te abţii a da titluri englezeşti!): „Pe o bancă pustie/ stoluri de gânduri îmi ciugulesc din palmă/.../ până la urmă întâlnirile amânate au parfumul nemuririi...” (*în aşteptarea îngerului zăpezii*). Deşi pare ciudat, chiar titlul general este inspirat.

Constantin Stancu, Migranți fără bagaje, Limes, 2019

De 230 de pagini - XXX de capitole -, romanul hateganului C-tin Stancu (poet „la bază” şi în principal) cuprinde o mare cantitate de (experienţă de) viaţă, autorul nedezminţindu-se în această privinţă. Mai are în palmares şi alte scrieri: monografice sau memorialistice, în care însă se cunoaşte, bine imprimată, pecetea poetului-prozator. Capitolele sunt relativ scurte, dar introduc în malaxorul proiectului general mereu alte şi alte personaje. Cartea începe cu personajul-liant, Ana Nor (şi ce nume poetic!), o doamnă din Vadu Ars pripăşită prin Londra. Dar „pripăşită” e un eufemism: Ana are o situaţie destul de clară - spre deosebire de concitadina Mary/ Mariana Vrabie, care e o naufragiată (fostă prostituată evadată), pe care o duce la biserică. Aceasta dă buzna în casă în locul bărbatului aşteptat, profesorul-scriitor Toma Bucur. Alte personaje: Ion Ardelean, Ioan Jude, Bill Zugravu etc-etc. Dar romanul lui CS, primul său roman (în care autorul îşi pune, desigur, mari speranţe) merită un „tratament” aparte, care depăşeşte spaţiul acestei rubrici.

Viorica Bălteanu, Domnița valahă (roman), eubeea, 2019

Cu un *Cuvânt de însoţire* de Adrian Dinu Rachieru, cartea de 310 pagini a italienistei timişorene este un roman monografic având-o în centru pe prinţesa valahă Elena Ghica, înfăţişată pe copertă - cât şi pe coperta interioară - printr-un portret din 1848 al lui Felice Schiavoni. Romanul, cum se cuvine unei cărţi care se respectă, este împărţit în douăsprezece capitole (intitulate concluziv-semnificativ): *Prietenele, Pregătiri de festin, Banchetul şi balul, Arta este speranţă* etc. Cartea are şi un epilog - *O încheiere altfel* - la finele căruia autoarea adresează un călduros cuvânt de mulţumire tuturor cercetătorilor care s-au aplecat asupra vieţii şi operei Domniţei Elena, poeta „italiană” Dora d'Istria: „o femeie cum puţine se nasc pe pământ” - cum zice un scriitor german celebru în epocă. Iar înaintea notei bibliografice -De acelaşi autor- este postată semnificativa postfaţă a editoarei Nina Ceranu, *O carte a feminismului echilibrat*, care încearcă să reînvie, într-o proză ficţională un personaj important al istoriei româneşti - literare şi nu doar. Fără a fi convenţional, din dorinţa de a cuprinde întreg materialul documentar, autoarea se pierde uneori în amănunte, demersul ei prozastic fiind uşor descriptiv. Dar, o carte de citit - de completat nişte cunoştinţe de cultură generală, evitând ariditatea studiilor de specialitate.

Marinela Panțiru - Sorin Precup: Adrian Dinu Rachieru - 70, Artpress, 2020

Cuprinzând un amplu interviu jubiliar („70 de întrebări pentru A.D.R.” este subtitlul cărţii), cartea are 90 de pagini şi este presărată cu imagini din viaţa cunoscutului profesor de sociologie timişorean, unul dintre cei mai vizibili critici şi istorici literari ai momentului. Cei doi tineri interlocutori ai Domnului Profesor (căruia îi spunem şi noi acum, cu ceva întârziere La mulţi ani!) se descurcă mai mult decât onorabil: fără a-l incomoda prea tare cu întrebări năucitor-aiuritoare, chestionările lor sunt întotdeauna la obiect, acoperind toată plaja: de la tinereţe la bătrâneţe - viaţă şi moarte - de la realizare la... ratare. Iar răspunsurile sunt pe măsură: „Ce ştiu despre ratare? Ştiu că fiecare, în raport cu marile proiecte care i-au încolţit în minte... este un ratat. Că singurul „obiectiv” pe care nu-l ratăm este moartea. Ea este cu adevărat democratică.” Mult-premiat şi apreciat, bucovineanul (la origine) ADR este şi un asiduu colaborator al revistei noastre, pe care o şi menţionează la răspunsul de la pagina 62, în cuvinte frumoase. La rubricile pe care le susţine în „Contemporanul - ideea europeană”, „Convorbiri literare”, „Scriptor” etc. „aş mai adăuga o bună revistă literară, ***Actualitatea literară***...” (spune dl profesor, căruia acum, la număr jubiliar, îi mulţumim frumos; aceleaşi calde mulţumiri le adresăm tututror colaboratorilor, sporadici sau titluari de rubrici).

Monica Rohan, Freamătul subtil al stingerii, Eikon, 2019

O carte splendidă, de 110 pagini, ne trimite de la Timişoara lugojeanca noastră Monica. Neîmpărţite în cicluri, cele 100 de poeme sunt unul şi unul (a mai publicat ea şi ***1000 fără 1***). M. Rohan a tipărit până acum şapte volume de versuri, plus o antologie, *Rogvaiv*; cât şi cărţi pentru copii. Volumul din *Zid după zid* (Brumar, 2011) a fost răsplătit cu premiul USR. Cartea este, spuneam, din toate punctele de vedere o realizare tipografică, *including* coperta - de soţul Ioan Şandru, după un desen al Monicăi - ; caracterul de literă, punerea în pagină - totul este realizat la superlativ. Includzând, se-nţelege, valoarea textelor poetice: „Poezia nu-i sihăstrie/ nu vin pelerinii-nsetaţi/ ca la ulcica răcoroasă-a izvorului...// Poezia e îngerul căzut în piaţă/ învăluindu-şi goliciunea în nori de mahorcă./ Inventaţi-i viaţa secretă/ Scrijeliţi-vă numele pe pielea ei tristă./ Luaţi apoi o piatră ascuţită:/ Loviţi!” (POEZIA?). Are dreptate Al. Cistelecan când remarcă (pe coperta a patra) o poezie „predispusă la exultanţe şi la băi de candoare”, dar în care *„freamătul subtil al stingerii* se anunţă mereu prin acest limbaj suplicial şi terifiant totodată”.

George Vulturescu, Maladiile lămpilor, Tracus Arte, 2019

Cu un cuprins de 70 de pagini, cartea vestitului poet sătmărean este împărţită în trei secţiuni: *I. Poemul de la ora trei noaptea, 2. Discret, precum cineva chemat la morgă să identifice un cadavru şi 3. Jurnal de provincie*. Pe coperta a patra este reprodus poemul liminar - *Poemul de la ora trei noaptea*: „Moartea îi face loc poemului de la ora trei/ din noapte/ ea recunoaşte în el literele de pământ/ ea recunoaşte în ele pământul mormântului tău/ numai cu ochii poemului poţi privi moartea - /.../ tu ştii că în Nord răufăcătorii nu vin cu lămpi/ ci la lumina jăratecului din lama cuţitului - / lupii urlă la lună”. Toate temele şi motivele Nordului sunt de găsit în aceste câteva versuri (şi în volumul de faţă, ca şi în celelalte): Ochiul Orb, lama cuţitului, lupii... Este aceasta cumva dovada autopastişării?... Ci nu: mai degrabă semnul unuia dintre cele mai apăst conturate universuri poetice ale literaturii noastre contemporane.

Echim Vancea, Ultima pagină, Junimea, 2019

Nu credem că aceasta este „ultima pagină” a creaţiei poetice a prietenului maramureşean, dar cu siguranţă poezia din volum are în ea ceva ultimativ. (Sau de vârf creativ). Volumul de 110 pagini – apărut în Colecţia *Cantos* a Editurii, la 50 de ani – este împărţit în trei cicluri: *firea umbrei, „îndoielnică supravieţuire”* şi *ultima pagină*, din care cităm: „păsări se zbat în ochiul de apă zălăzită/ şi pretutindeni maluri lăsate-n voia vântului/ precum o speranţă de rouă în iarnă...// aici e intrarea în dormitorul/ în care nimeni nu mai crede în somn/ e-aici o extrem de întunecată amiază.../.../ acum din ceea ce a scăpat cu viaţă/ din cuvântul mai bătrân decât noi/ a rămas neputinţa de a înţelege/ de ce nu ne-am născut deodată/ şi totuşi suntem mai bătrâni decât întâiul mormânt” (*şi iată-mă singur*). Pe coperta a patra găsim o prezentare amplă şi competentă a lui Gh. Grigurcu despre „îngerul căzut Echim Vancea”. [Dar tot marele critic este cel care recunoaşte că sentimentul poetic *echimvancian* este „criptat (şi nu prea)”]

Ion Cristofor, O picătură de sânge/ Una gota de sangre, Grinta, 2019

Ediţie biblingvă, româno-spaniolă, a unui poet important (selecţie şi traducere: Mario Castro Navarreete), cartea de faţă se bucură şi de o prefaţă - „prologo” a unui literat spaniol, Enrique J. Nogueras. Prefaţă care este un microstudiu de 25 de pagini (50, cu tot cu traducere, iar restul până la 160 de pagini, trebuie împărţit iarăşi în două: avem peste 50 de poeme traduse. O poezie socială, implicată (fără a fi şi minimalistă - poetul nostru fiind un optzecist tipic): „Un tânăr contestatar cu barbă/ a fost executat/ de forţele de ocupaţie/ cu complicitatea autorităţilor/ locale, se pare// Nu se cunoaşte prea bine numele/ tânărului rebel/ unele agenţii de presă/ spun că ar fi vorba de unul cu numele Isus/ ucis pe o ridicătură a muntelui/ Golgota” (*Ştire de ultima oră*, pe coperta din spate).

Ion Şerban Drincea, Umbra paşilor, Brumar, MMXIX

Apărută în colecţia Poeţi români contremporani, cartea de 100 de pagini a poetului mehedinţean are un cuprins unitar (fără împărţire în secţiuni). Prezentarea de pe coperta din spate este făcută cu multă căldură - dar şi precizie - de Ioana Cistelecan, care vede în I.Ş.D. un poet iniţiat „într-ale umanului, fragilului şi vulnerabilului, un zbor, un puls, o planare” (Iar când un critic se exprimă plastic, *poetic* despre un poet suntem datori să-l/o credem! Mai cu seamă când aceste afirmaţii sunt deprinse dintr-o prefaţă de trei pagini, intitulată *Staţii ale echinocţiului*.) Pe clapeta din faţă găsim o prezentare succintă a operei poetului, iar pe cealaltă, poemul *Asemănări*: „Când plângem/ ne ruşinăm ca între bărbaţi/ întorcându-ne privirile/ într-o parte/ precum pescarul/ când îşi scoate năvodul gol/ aruncat pentru ultima oară/ sub ochii femeii/ umeziţi pe mal.”

Ana Pop Sîrbu, Ludovica, DPP, Timişoara, 2019

Prefaţată de Smaranda Vultur, cartea poetei timişorence, cum aflăm şi dintr-o Notă a autoarei, include „celule narative” din lumea satului ardelenesc, concepute ca *bază* pentru alte viitoare scrieri în proză. Tot de aici aflăm că aceste punţi narative fac parte dintr-un roman omonim care va apărea (abia) peste 20 de ani. Cum remarcă prezentatoarea (un fragment din prefaţă este preluat pe coperta a IV-a), avem în faţă un experiment prozastic greu încadrabil, „în care naraţiunile se înşiră ca mărgelele de sticlă pe firul aţei”. Conţinutul propriu-zis, neîmpărţit în capitole sau titluri aparte, ocupă 140 de pagini din cuprins, celelalte (până la 162) reprezentând un Fotodocument şi o notiţă bio-bibliografică. Depăşind nivelul unor „fişe”de roman, cartea Anei Pop Sârbu reprezintă o carte de proză *in nuce,* un proiect de roman - iar cititorului împătimit (i se mai zice „fan”) nu-i rămâne decât să aştepte adevărata „Ludovica” - *după douăzeci de ani* (ca-n Alexandre Dumas).

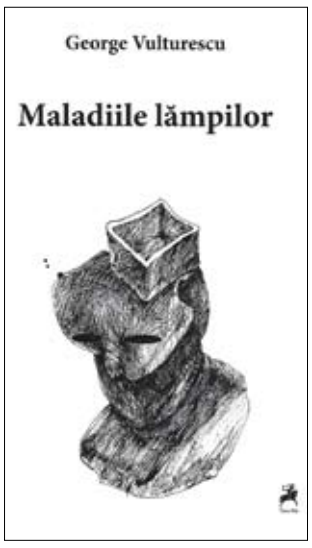

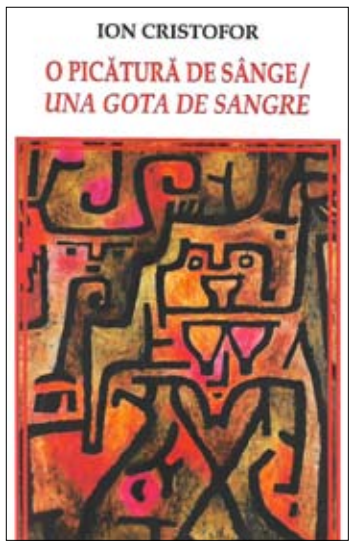

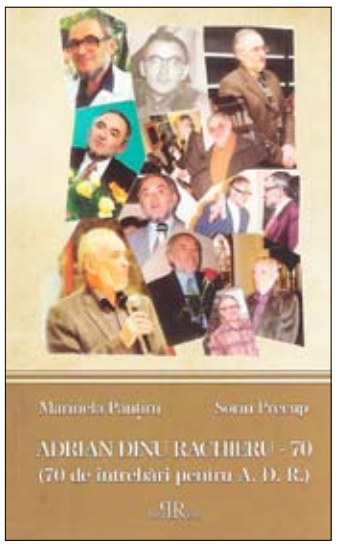

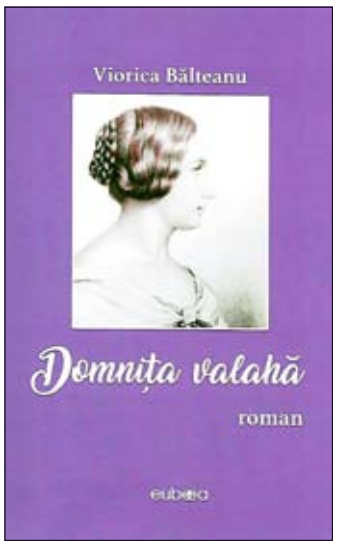

Cyprian Kamil Norwid

Cântecelul meu

De Ţara aceea, unde o fărâmiţă de pâine
O ridici de jos, din respect pentru canoane,
Pentru darurile din Ceruri... de azi şi de mâine
Tare mi-e dor, Doamne...

De Ţara aceea, unde este vină mare
Să strici din copac cuibul de berze-lampioane,
Căci tuturor ele servesc la deşteptare...
Tare mi-e dor, Doamne...

De Ţara aceea, unde prima plecăciune:
„Laudă Ţie, Doamne!"
Este, pentru Hristos, veşnica închinăciune,
Tare mi-e dor, Doamne...

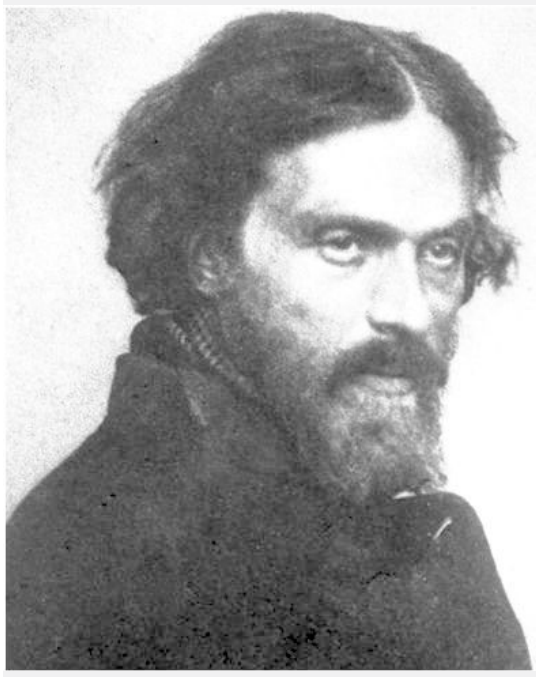

Şi-mi mai este dor de fiinţa curată,
A cărei locuinţă pierdută e între coloane,
La fel de nevinovată...
Tare mi-e dor, Doamne...

De fără-dor şi de fără-gânduri, penumbre
De cei care au pe da ca **da** - pe nu ca **nu**,
fără fasoane
Fără lumini şi fără umbre...
Tare mi-e dor, Doamne....

De altundeva, mi-e dor, unde-i pasă cuiva de mine,
Aşa ar trebui să fie, dar nu este ca în romane
Cu prietenia faţă de mine...
Tare mi-e dor, Doamne....

(Din perioada călătoriei în America)

Traducere: Alexandru G. ŞERBAN

Antoine Simon

Antoine Simon s-a născut în data de 5 octombrie 1943, la Toulon Var, dintr-un tată român (Iosif/Joseph) şi o mamă corsicană (Marie). Iosif/Joseph a făcut războiul din Spania în brigăzile internaţionale, după care a intrat în rezistenţa franceză. A murit în luptele de eliberare din 1944. Antoine avea mai puţin de un an, iar legăturile sale cu ţara de baştină a tatălui său sunt rupte vreme de 70 ani.

Atras de poezie foarte de timpuriu, Antoine publică în reviste importante încă de la 16 ani. Identificându-se cu A. Rimbaud, el abandonează studiile literare, care, după un an de universitate, nu-l satisfac, pentru a călători cu autostopul, dar şi foarte mult pe jos. La 22 de ani, înfiinţează, împreună cu fratele său Jean, o revistă efemeră, intitulată „Deux poètes". Cei doi vor publica nouă numere lunare.

Având recunoaşterea semenilor săi, se distanţează de difuzarea poeziei şi devine interesat de spiritualitate sub toate formele. Îi vor trebui mulţi ani pentru a-şi da seama că drumul lui spiritual trece prin poezie. În consecinţă, va găsi o cale de împăcare între cele două prin poezia „performance", care - după părerea sa - face ca poezia şi existenţa să coincidă, poezia investind trupul, vocea (şi calea), evenimentele şi tot ceea ce-l înconjoară pe un poet.

Aşa se face că, la începutul anilor '90, revine în faţa publicului. După care este invitat cu regularitate la diverse festivaluri - în Franţa şi în străinătate. Preferând, aşa cum spune, publicul - publicării, Antoine Simon publică, deci, doar atunci când i se propune, dar are texte în multe reviste şi figurează în mai bine de 40 de antologii din diferite ţări. De asemenea, timp de zece ani, a scris articole despre artă într-o publicaţie de specialitate.

El a regăsit România începând din 2012, ca invitat an de an la festivalul „Porţile Poeziei", desfăşurat la Reşiţa.

Face parte din Comitetul internaţional şi din echipa de animare a Festivalului „Voix Vives, de Méditerranée en Méditerranée" de la Sète (Franţa). E responsabil de poeţii-performeri.

Bibliografie succintă (după 2010): 2019 - Cadavre exquis (Cadavru delicios) - volum colectiv; 2018 - C'est Rimbaud qu'a foutu la merde (Porcăria asta Rimbaud a făcut-o); 2015 - Des finitions (De finiri); 2014 - La diagonale du flou (Diagonala ceţii); 2013 - La Poésie sert a tout (Poezia e bună la toate); 2012 - Contre-Chant (Cântec de răspuns); 2011 - 3a/ Pour (Pentru), ediţie bilingvă sârbo-franceză; 2010 - Re Coudre (A Re-Coase)

Antoine Simon are texte publicate în arabă, armeană, sârbă, spaniolă, italiană, română, rusă ş. a.

(Traducere: **Costel DREJOI**. Textul prezentării îi aparţine lui **Antoine SIMON**)

Să umbli

Să umbli să umbli să nu mai gândeşti
dar să gândeşti la a nu mai gândi înseamnă tot a gândi
tu ştii experienţa ta ştie că la capătul unui timp de umblat
nu mai ai gânduri tu ştii
dar nu te poţi împiedica să gândeşti la a nu mai gândi
tu umbli în ambiguitate
şi-l gândeşti pe Rousseau cu toate reveriile lui
pe care-ar trebui să le reciteşti
Rousseau care ne conduce la Jean-Baptiste fabulistul
al cărui nume rimează cu funcţia
dar tu sforăi în timp ce umbli tu scapi
din strânsoarea acestor prostii
a acestor gânduri degeaba
tu umbli tu umbli
tu umbli tu gândeşti
şi tu gândeşti că mâine când ea va reveni
după opt zile de absenţă
tu vei fi pregătit supa de legume
tu umbli tu gândeşti
tu umbli tu gândeşti
gândeşti la bastonul tău care seamănă cu viaţa ta
bastonul bătrâneţii tale căci eşti bătrân bătrâne
chiar fără s-o simţi
bastonul tău şi nodurile lui
peste nodurile din viaţa ta
care n-au fost chiar atât de cumplite
tu umbli tu gândeşti tu umbli tu gândeşti
să umbli prin viaţa ta ca şi cum ai călca-n strachini
ca şi cum ai pune toate ouăle-n acelaşi coş
şi ai avea toate atuurile
dar să umbli din ce în ce mai mult filigran
trecător neobservat de trecătorii pe care-i întâlneşti
şi pe care nu-i vezi
trecători care nu sunt acolo
pe drumul zilei spre satul pustiu
de altădată e oraşul şi adesea nicăieri
dar pe tine nu te deranjează
tu umbli tu gândeşti tu umbli tu gândeşti
important e să umbli până când nu mai gândeşti
în ciuda ta se impune pasului tău
alexandrinul ruginit plouat zdrenţuit
pus în bucăţi de fraze
trecutul se-ntoarce la tine şi se-agaţă de prezent
spre-a încerca să formeze un timp universal
un talmeş-balmeş din gestul de a umbla
ce-şi pierde calitatea de mişcare
pentru-a nu fi decât un automatism
iar tu nu mai eşti cel ce umblă
nu mai eşti gândul
în locul tău umblă lumea

Nemaipomenit

Prin canalul de-a lungul căruia merg
un grup de peşti mă-nsoţeşte
ei înoată-n acelaşi ritm
când mă opresc, se opresc şi ei
şi-o iau iarăşi din loc odată cu mine
să fie oare o nemaipomenită
inteligenţă a peştilor?
în aglomeraţia marilor oraşe
o mulţime de oameni
merg în aceeaşi direcţie ca şi mine
se opresc atunci când mă opresc
pornesc iarăşi la drum odată cu mine
imediat ce lumina devine verde
să fi oare o nemaipomenită
inteligenţă a gloatei?

Oboseală

Dup-atâtea ceasuri
de condus
te opreşti
şi tot satul
e-n beznă
în afara desişurilor
de lumină
din intersecţiile
autostrăzilor
ochii tăi scânteiază
izbucnind în sânge
în venule electrice
în lunile de noapte
te-abaţi
de la trasee
de la hărţi
din calea luminilor de vizavi
ce-ţi aruncă drept în faţă
viteza lor insolentă
graba lor de-a fi altundeva
de-a fi acolo
de unde tu tocmai vii
din aceeaşi mişcare
te-arunci
în aşternuturile
aceluiaşi pat
din aceeaşi odaie
ce se află
la o mie de kilometri
la o mie de ani de aici

* * *

nu bate vântul
drapelele sunt în bernă
sărbătorind lumea bogată
sau lumea considerată astfel
cea a turiştilor verii
care ştiu atât de bine să tăifăsuiască
în limbi şi monede
străine
schimbate în burse fără de viaţă

* * *

s-a pierdut o pagină
în cursul căreia-ţi aminteşti
mici evenimente se produc
în portul La Seyne
şi-n cel ce le trăieşte

* * *

în 1962 în împrejurimile Kölnului
tu dormi într-o capelă părăsită
vântul şuieră prin geamurile sparte
tu stai lungit în altar
înfăşurat într-un cearşaf alb
şi zâmbeşti gândindu-te la spaima
oricui ar veni

* * *

ce idee
să vrei să-nvingi o faleză verticală
fără cea mai mică asperitate
cu nişte membre atât de fragile
făcute să danseze vidul
şi să sărbătorească viaţa
să sărbătorească vidul
şi să danseze viaţa

Traducere: Costel DREJOI

actualitatea literară
ISSN 2069 - 1645
Revistă a **Unirii Scriitorilor din România**, editată de **AL LUGOJPRESS SRL**, cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Lugoj şi al SIP Timiş

Acest număr s-a tipărit în 1.001 de exemplare
Director: **Nicolae SILADE** (actualitatealiterara@yahoo.com)
Redactori: **Ela IAKAB, Adriana WEIMER, Simion DĂNILĂ, Maria BOLOGA, George MOTROC, Mircea ANGHEL, Constantin-T. STAN, Veronica BALAJ, Mircea Dan DUŢĂ, Costel DREJOI, Ionel BOTA, Elisabeta BOŢAN**
Redactor şef: **R. V. GIORGIONI** (rvgiorgioni@yahoo.com)

Adresa redacţiei: **Lugoj, str. Nicolae Bălcescu 6**
Telefon: **0744.575.853 (Telekom)**
Adresa internet: **actualitatealiterara.ro**
Tiparul: **Garamond Tipografie Cluj-Napoca**
Cărţile se primesc pe adresa redacţiei, iar materialele pe e-mail: **actualitatealiterara@yahoo.com**
Revista se găseşte în librăriile şi chioşcurile de ziare din Lugoj, Timişoara, Reşiţa, Libraria Cartea Românească Iaşi şi la sediul USR Bucureşti